

**avocatul
copilului**
OMBUDSMAN

RAPORT ANUAL

Respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2023

Acest raport a fost realizat cu sprijinul UNICEF în cadrul parteneriatului cu Oficiul Avocatului Poporului (Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului).

Conținutul acestui raport reprezintă doar punctul de vedere al autorilor și este responsabilitatea exclusivă a acestora.

CUPRINS

CUVÂNT DE SALUT AL AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI	3
CAPITOLUL I. DREPTUL LA VIAȚĂ, SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE.....	6
1.1. SIGURANȚA COPILOR ÎN TRAFICUL RUTIER	6
1.2. SIGURANȚA COPILOR CU DOMICILIUL ÎN PRAJMA OBIECTELOR INDUSTRIALE PERICULOASE	12
1.3. SIGURANȚA COPILOR PE TERENURILE DE JOACĂ	13
CAPITOLUL II. DREPTUL LA SĂNĂTATE	14
CAPITOLUL III. DREPTUL LA EDUCAȚIE.....	16
3.1. EDUCAȚIA COPILOR DE ETNIE ROMĂ	16
3.2. EDUCAȚIA COPILOR CU DEFICIENȚE SENZORIALE.....	20
3.3. PLĂȚILE INFORMALE ÎN ȘCOLI	24
3.4. UNIFORMELE ȘCOLARE	26
3.5. PROTECȚIA COPILOR FAȚĂ DE ORICE FORMĂ DE VIOLENȚĂ.....	27
CAPITOLUL IV. DREPTUL COPILULUI LA NUME ȘI CETĂȚENIE	32
CAPITOLUL V. JUSTIȚIE PRIETENOASĂ COPILOR	39
CAPITOLUL VI. PROTECȚIA COPILULUI ÎMPOTRIVA EXPLOATĂRII PRIN MUNCĂ	51
CAPITOLUL VII. ASIGURAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CIVILE.....	56
CAPITOLUL VIII. RESPECTAREA DREPTURILOR COPILOR STRĂMUTAȚI DIN UCRAINA.....	63
CAPITOLUL IX. RESPECTAREA DREPTURILOR COPILOR ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ	70
CAPITOLUL X. PROPUNERI DE PERFEȚIONARE A CADRULUI NORMATIV ȘI OPINII LA PROIECTE DE ACTE NORMATIVE.....	73
CAPITOLUL XI. ANUL 2023 ÎN CIFRE ȘI ACTIVITĂȚI REALIZATE	79

CUVÂNT DE SALUT AL AVOCATULUI POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

Dragi copii, stimați adulți,

Vă prezint acest raport, onorat fiind de mandatul încredințat pentru a asigura respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova. Raportul prezintă rezultatele activității de la numirea în funcție până la sfârșitul anului 2023, dar și ale predecesoarei mele, dna Maia Bănărescu, pentru aproximativ jumătate de an.

Încă de la etapa concursului, am declarat că voi depune tot efortul și diligența necesare exercitării funcției cu responsabilitate și respect pentru toți copiii din Republica Moldova. Anume aspectele nediscriminării și asigurarea că nimeni nu va fi lăsat în urmă, accentul fiind pe cei mai defavorizați copii, stau la baza activității mele.

Studiul privind percepția drepturilor omului, realizat în 2023 de către Oficiul Avocatului Poporului, a constatat, în mod tradițional, că populația Republicii Moldova percepe că drepturile copilului sunt cele mai respectate drepturi. Totuși, acest rezultat al studiului urmează a fi interpretat cu prudență, în primul rând pentru că doar adulții au răspuns la chestionarul studiului, iar percepțiile subiective ale adulților asupra drepturilor copilului nu întotdeauna reflectă realitatea trăită de copii. Totodată, întrebările suplimentare din chestionar au reliefat că există grupuri de copii (copiii săraci, cu dizabilități, rămași fără îngrijire părintească, copiii Roma), față de care percepția că drepturile le sunt respectate este mai redusă.

Aspectele cele mai problematice identificate în 2023 au ținut de sărăcia copiilor, servicii de suport pentru familiile cu copii aflate în dificultate, servicii pentru copii cu comportament antisocial, protecția copiilor față de orice formă de violență. De asemenea, din examinarea cererilor recepționate, am constatat că există lacune în ceea ce privește executarea hotărârilor judecătorești privind stabilirea domiciliului copilului și plata pensiei de întreținere. Cel mai mult însă m-a preocupat statistica privind sărăcia copiilor, or sărăcia obstacolează din start realizarea deplină a tuturor drepturilor copiilor.

La nivel de monitorizare, am realizat în 2023, cu suportul UNICEF, 4 studii tematice privind respectarea dreptului la educație a copiilor de etnie romă și a copiilor cu deficiențe senzoriale, exploatarea copiilor prin muncă, condițiile și alimentația copiilor în spitalele din mun. Chișinău.

Un alt studiu important a fost cel privind respectarea drepturilor copiilor refugiați. Suntem la etapa asigurării incluziunii copiilor strămutați din Ucraina, inclusiv a celei educaționale. Suplimentar, am inițiat colaborarea cu autoritățile ucrainene și voi acționa în cadrul coaliției internaționale pentru întoarcerea copiilor ucraineni deportați sau strămutați cu forța din teritoriile temporar ocupate ale Ucrainei.

Suplimentar, am oferit perspectiva asupra situației drepturilor copilului în cadrul celor 4 rapoarte alternative elaborate de către Oficiul Avocatului Poporului în 2023.

Rezultatele monitorizării respectării drepturilor copilului se regăsesc în acest raport anual, inclusiv sub formă de recomandări către autorități. Alte recomandări rezultă din examinarea cererilor și sesizărilor din oficiu, în care am identificat probleme sistemice, cel mai des legate de implementarea cadrului normativ existent.

Un succes major din 2023 îl constituie modificarea Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000, care anterior condiționa cetățenia copilului născut pe teritoriul Republicii Moldova de statutul/forma juridică de ședere a părinților săi. În viziunea Ombudsmanului Copilului, acest fapt putea duce la apariția copiilor apatrizi de la naștere, în cazurile în care țara de origine a părinților/unuia din părinți nu acordă cetățenia sa copiilor născuți pe teritoriul altor state sau are rezerve în privința acestora.

În anul 2023, Administrația Națională a Penitenciarelor, cu suportul Ministerului Justiției și a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, a reușit remodelarea conceptuală a abordării minorilor preveniți. Astfel, a avut loc transferul preveniților minori din Penitenciarul nr. 13 în Penitenciarul nr. 10 – Goian, unde a fost dat în exploatare un sector locativ total renovat în corespundere cu standardele de detenție.

Un alt succes major al anului 2023 îl reprezintă adoptarea noii Legi cu privire la drepturile copilului, nr. 370 din 30 noiembrie 2023. Legea anterioară nu corespundea standardelor internaționale și era depășită de realitățile sociale care au evoluat semnificativ din momentul adoptării acesteia. Încă în 2020, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a adus această problemă în vizorul Legislativului. Proiectul de lege privind drepturile copilului, urmare a mai multor etape de analiză și propuneri, a ajuns la etapa legiferării în a doua jumătate a anului 2023. Propunerile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului au fost luate în considerare integral (referitor la dreptul copiilor la participare în treburile publice, împuternicirea și protecția copiilor apărători ai drepturilor omului, dreptul copiilor la întruniri pașnice, dreptul copiilor la un mediu curat, sănătos și durabil etc.).

În total, 13 propuneri de perfecționare a legislației și opinii asupra proiectelor de acte normative au fost înaintate de către Ombudsmanul Copilului pe parcursul anului 2023.

În 2023, am continuat să aduc în prim plan vocea copiilor. Copiii au fost consultați în timpul vizitelor de monitorizare, în cadrul activităților de informare și promovare a drepturilor copilului și, în special, prin intermediul Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Tradiționalul Forum Național al Drepturilor Copiilor, organizat în contextul Zilei Internaționale a Drepturilor Copiilor, a adunat în 2023 peste 70 de copii și adolescenți din toate regiunile țării, inclusiv regiunea transnistreană. Copiii au prezentat autorităților (reprezentanți ai Parlamentului, Ministerului Educației și Cercetării, Ministerului Sănătății și Ministerului Justiției) rezultatele monitorizării drepturilor copiilor, formulând și o serie de recomandări pentru îmbunătățirea situației existente. De exemplu, membrii Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului au abordat un subiect important ce vizează relația, comunicarea dintre profesori și elevi, menționând că de multe

ori elevii nu se simt în siguranță și protejați să-și exprime gândurile, emoțiile și nevoile. Toate întrebările și îngrijorările enunțate pe parcursul forumului au fost analizate, sistematizate și formulate ca recomandări pentru autoritățile competente, cu ulterioara monitorizare a implementării acestora.

Pe lângă colaborarea cu autoritățile și copiii, am inițiat o platformă de dialog cu ONG-urile care activează în domeniul drepturilor copilului referitor la prioritățile și oportunitățile de cooperare cu privire la cele mai actuale probleme legate de respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova. Acest dialog este important inclusiv în perspectiva revizuirii Republicii Moldova de către Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, utilizând procedura de raportare simplificată. Procesul de revizuire începe cu propunerea de către ONG-uri, copii, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a problemelor-cheie legate de drepturile copilului pentru a fi revizuite de către Comitet.

În 2024, voi continua să monitorizez respectarea drepturilor copiilor, elaborând cel puțin 4 rapoarte tematice. Pe lângă activitățile de promovare a drepturilor copilului, voi pune accent sporit pe promovarea mandatului Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, rolului și atribuțiilor sale, mecanismului de sesizare. Consider importantă sporirea încrederii copiilor și a populației generale în instituția pe care o reprezint, ceea ce mă obligă să acționez cu profesionalismul necesar atunci când drepturile copilului sunt încălcate.

Prioritate absolută în 2024 și în anii următori, prin prisma dobândirii statutului de țară candidată la Uniunea Europeană, va constitui contribuirea, în procesul de aderare, la realizarea alinierii cadrului normativ, proceselor și practicilor naționale în domeniul drepturilor copilului la standardele UE.

În final, țin să mulțumesc echipei din Direcția Drepturile Copilului, dar și din celelalte subdiviziuni, inclusiv teritoriale, ale Oficiului Avocatului Poporului, pentru suportul oferit în exercitarea mandatului. La fel, exprim gratitudine partenerilor, în special UNICEF, care au avut o contribuție substanțială în activitatea de monitorizare a drepturilor copilului.

Cu respect,

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului,

Vasile COROI

Studiul privind percepția drepturilor omului a constatat, în mod tradițional, că populația percepe că drepturile copilului sunt cele mai respectate. În același timp, întrebările suplimentare din chestionarul studiului actual au reliefat că există grupuri de copii (copiii săraci, cu dizabilități, rămași fără îngrijire părintească, copiii Roma), față de care percepția că drepturile le sunt respectate este mai redusă. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului îndeamnă la prudență în interpretarea rezultatelor studiului, în primul rând pentru că doar adulții au răspuns la chestionar, iar percepțiile subiective ale adulților asupra drepturilor copilului nu întotdeauna reflectă realitatea trăită de copii. Acest aspect denotă importanța participării individuale și de grup a copiilor la luarea deciziilor care îi afectează, dar și la evaluarea impactului acestora. Ombudsmanul Copilului apreciază faptul că în studiul actual a fost inclusă și vocea copiilor, urmare a discuțiilor de focus grup realizate cu copiii.

CAPITOLUL I. DREPTUL LA VIAȚĂ, SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE

”Statele părți recunosc dreptul la viață a fiecărui copil¹” - astfel statuează Convenția ONU privind drepturile copilului, iar Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (CEDO) în art. 2 (Dreptul la viață) garantează că: „Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege.”

1.1. Siguranța copiilor în traficul rutier

În anul 2022, Republica Moldova înregistra unul din cei mai înalți indicatori de mortalitate în accidente rutiere în comparație cu țările-membre UE^{2, 3} (83 decese la 1 mln. locuitori), fiind depășită doar de România. Conform Organizației Mondiale a Sănătății, anual peste 1,35 milioane de oameni mor în accidente rutiere la nivel mondial. Vătămările în accidente rutiere sunt cauza nr. 8 de deces în dependență de vârstă⁴ și de asemenea, este cauza de deces nr. 1 pentru copii și adulți cu vârsta cuprinsă între 5 – 29 ani.

Având în vedere că numărul persoanelor decedate în accidente rutiere continuă să crească, la nivelul întregii lumi, UE și-a reafirmat obiectivul ambițios pe termen lung de a se apropia de zero decese până în 2050 – „Vision Zero”.

Pentru atingerea acestui obiectiv, Comisia Europeană a stabilit o nouă abordare privind siguranța rutieră pentru deceniul 2021-2030.

Conceptul ”Safe System” (Sistem sigur),⁵ presupune că, accidentele rutiere se vor produce mereu, dar decesele și vătămările grave pot fi prevenite în mare măsură. Abordarea „sistemului sigur” vizează un sistem rutier mai puțin punitiv. Acesta **acceptă că oamenii fac greșeli**, și susține o

¹ Articolul 6 din Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului

² I.Bricicaru, F.F.Pavăl, C.Bricicaru ”Ierarhia funcțională a drumurilor publice – un element important pentru siguranța rutieră”. Revista Drumuri și Poduri, România, anul XXX, nr. 312

³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_953

⁴ WHO. Global Status Report on Road Safety 2018. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565684>

⁵ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0407_RO.html

combinație de măsuri pe mai multe niveluri, pentru a preveni decesul persoanelor din cauza greșelilor lor, luând în considerare **caracteristicile vulnerabilității umane**. De exemplu, o construcție optimizată a vehiculelor, îmbunătățirea infrastructurii rutiere, viteză de circulație gestionată, toate acestea au capacitatea de a reduce impactul și consecințele accidentelor. Împreună, acestea ar trebui să onoreze niveluri de protecție, care asigură că, în cazul în care un element eșuează, un alt element va compensa (atenua) pentru a preveni rezultatul cel mai grav.

Competențele autorităților în domeniul siguranței circulației rutiere realizate prin gestionarea infrastructurii, instruire și educație, combatere și prevenire, sancționare și evidență transformă aceste autorități în actori-cheie cu responsabilități directe pentru gradul de realizare a dreptului la viață.

În domeniul siguranței rutiere, autoritățile competente au implementat un document de politici dedicat, care în mare parte a rămas nerealizat. Astfel, *Strategia Națională pentru siguranța rutieră pentru anii 2011 – 2020* și Planurile de acțiuni aferente până în anul 2021 au ieșit din uz, iar alt document similar nu a fost dezvoltat.

La 12 mai 2023, a avut loc ședința Consiliului național pentru securitatea circulației rutiere, la care au participat reprezentanții instituțiilor de stat, partenerii de dezvoltare, membri ai societății civile. La ședință a fost analizată starea actuală a lucrurilor, iar șeful executivului a solicitat de la colegii elaborarea în termeni restrânși a unei noi Strategii pentru siguranța rutieră pentru anii 2023-2027.

În contextul avansării procesului de aderare al Republicii Moldova la Uniunea Europeană și prin prisma dobândirii statutului de țară candidată la UE, la 23 iunie 2022, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Planul Național de Acțiuni pentru Aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii 2024-2027. Planul reprezintă documentul strategic de aliniere a legislației naționale la acquis-ul UE și cuprinde, inclusiv, o serie⁶ de măsuri dedicate sporirii gradului de siguranță rutieră.

Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului salută în acest sens adoptarea de către Parlamentul țării, la 24.11.2023, a Legii privind gestionarea siguranței infrastructurii rutiere. Actul normativ are menirea de a transpună parțial Directiva 2008/96/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind gestionarea siguranței infrastructurii rutiere, cu modificările operate prin Directiva (UE) 2019/1936 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2019. Totodată, scopul prezentei legi constă în asigurarea și creșterea gradului de siguranță a circulației

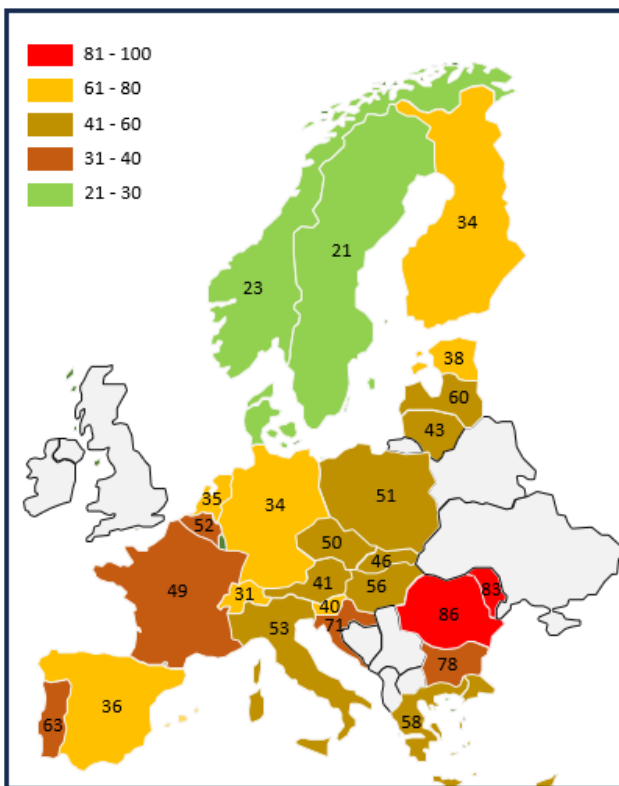

Figura nr.1

⁶ Capitolul 1, p. 46,52,54,55,81 și Capitolul 21, p. 2 din Planul Național de Acțiuni pentru Aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană pentru anii 2024-2027 <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pna-hg-829-2023.pdf>

pe drumurile publice, prevenirea pierderii de vieți și a vătămării integrității corporale a persoanelor, diminuarea gravității accidentelor rutiere, precum și evitarea producerii pagubelor materiale ca urmare a accidentelor în traficul rutier.

După cum arată analizele de specialitate, cauzele accidentelor rutiere țin de combinația mai multor factori, printre care: a) factorul uman, b) infrastructura drumului și c) vehiculul.

Viteza excesivă, ca produs al factorului uman, este una din cauzele principale pentru accidentele rutiere și decesele rezultate din acestea. Ponderea acestei cauze a crescut constant din anul 2018 până în anul 2022, de la aproape 26% la 35,5% în totalul accidentelor și de la 47% la aproape 53% din totalul deceselor.

În ce privește calitatea drumurilor, Republica Moldova ocupa în anul 2019 ultimul loc din țările Europene, cu doar 2,6 puncte (comparativ cu 6,4 pentru Țările de Jos – cea mai bine clasată țară europeană)⁷. Mobilitatea urbană, la rândul său, trebuie să reprezinte un alt domeniu care să asigure cadrul strategic și operațional pentru corelarea dintre planificarea și dezvoltarea urbană și transportul de persoane și de mărfuri la nivelul cartierului, orașului și, respectiv la nivelul teritoriului metropolitan. Mobilitatea urbană este un concept de trecere de la abordarea bazată pe asigurarea cerințelor și necesităților exclusive de trafic rutier motorizat (infrastructură proiectată și construită preponderent pentru nevoile transportului motorizat) la o abordare axată pe transportul de persoane și de mărfuri, dezvoltate din punct de vedere al planificării urbanistice (infrastructuri rutiere prioritizate în conformitate cu nevoile și siguranța tuturor utilizatorilor).

Construcția optimizată a vehiculelor, performanța sistemelor pasive și active de siguranță, toate împreună au menirea de a crește șansele de evitare a accidentului sau de supraviețuire în caz de comitere a acestuia. Republica Moldova nu prea a performat în ce privește parcul de automobile care rulează pe drumurile țării. Dimpotrivă, Registrul de Stat al Transporturilor relevă creșterea ponderii autovehiculelor cu vârsta de peste 10 ani de la 68,5% în anul 2014 la 80% în 2021.

Problemă esențială, a tuturor statelor în curs de dezvoltare, inclusiv a Republicii Moldova, este siguranța utilizatorilor vulnerabili. Cu o pondere generală de peste 35% din numărul total de accidente rutiere înregistrate, tamponările de pietoni sunt cele mai frecvente tipuri de accidente de pe rețeaua de drumuri publice. Pietonii formează 36% din numărul total al deceselor în accidente rutiere, în comparație cu rata medie Europeană de 27%, iar în țările cu venituri mari de circa 19% (World Health Organization, 2018)⁸.

Drept consecință, cea mai mare preocupare a Ombudsmanului copilului este numărul mare a accidentelor rutiere în care au fost implicați minorii. La capitolul producerea accidentelor rutiere din culpa minorilor se observă un trend în scădere. Din 102 minori implicați (a.p.135, -24,4%), 5 (a.p.6, -16,7%) au decedat, 52 (a.p.73, -28,8%) au fost traumatizați ușor, 27 (a.p.35, -22,9%) traumatizați grav, și 18 (a.p.21) nu au suferit careva traumatisme.

În anul 2023, 427 de minori au fost implicați în comiterea accidentelor rutiere (în anul precedent - 453, o descreștere de 5,7%), ceea ce constituie 17,20% din numărul total de victime survenite în urma accidentelor înregistrate, din ele 17 (a.p.15, +13,3%) au decedat, 296 (a.p.299, -1%) au fost traumatizați ușor, 83 (a.p.108, -23,1%) traumatizați grav, iar 31 (a.p.31) nu a suferit careva traumatisme. Cifrele relevă o ușoară descreștere a numărului minorilor implicați, precum și a traumatismelor suportate, însă, comparativ cu perioada analogică a anului precedent se

⁷ https://www.theglobaleconomy.com/rankings/roads_quality/

⁸ Ilie Bricicaru (2016). Teză de doctor. "Strategii privind îmbunătățirea siguranței circulației pe rețeaua de drumuri publice din Republica Moldova". Universitatea Tehnică "Gheorghe Asachi" din Iași. <https://www.researchgate.net/profile/Ilie-Bricicaru>

înregistrează o creștere cu 13.3% a cazurilor fatale. Atâta timp cât copii se află sub imperiul autorității maturilor, fiecare viață de copil pierdută în rezultatul greșelii umane constituie o pierdere irecuperabilă și apăsătoare pentru noi toți, iar cota de 17.2% din numărul total de victime este excesiv de mare.

Imaginea de ansamblu asupra problemei indică la necesitatea întreprinderii măsurilor urgente și chibzuite pentru redresarea situației⁹. Sunt necesare măsuri sintetizate din experiența fiecărui caz soldat cu pierderea viții omenești, și aceste măsuri nu ar trebui să fie axate doar, sau în parte covârșitoare, pe sarcina pedepsirii vinovatului, ci să ofere soluții de prevenire a cazurilor, înlăturarea riscurilor și creșterea siguranței participanților la trafic. Urmând această abordare, autoritățile moldovene ar trebui să studieze mai atent modul de abordare a siguranței rutiere prin prisma conceptului ”Safe System” și să găsească soluții optime pentru ajustarea mecanismelor de lucru.

Sporirea intensității lucrului educativ cu copiii, pe de o parte, intervențiile de prevenire în rândul conducătorilor auto, pe de altă parte, activități de modernizare a infrastructurii rutiere, identificarea porțiunilor dificile ale traseelor trebuie să devină activități prioritare în perioada imediat următoare, pentru a reuși redresarea situației.

Sistemul european de colectare a datelor accidentelor rutiere (CADaS¹⁰) conține un element foarte important – date despre drumul/strada pe care a avut loc accidentul, incluzând 105 variabile pentru elementele de infrastructură rutieră, acesta fiind elementul crucial pentru investigarea accidentelor rutiere din punct de vedere a erorilor de infrastructură rutieră.

Toate cele trei elemente care definesc un accident rutier: factorul uman, elementele drumului și vehiculul, intră în aria de competență a poliției. Tradițional, poliția este concentrată, în mare măsură, pe identificarea vinovatului în comiterea accidentului și doar o parte neesențială a efortului autorității este direcționată spre inspectarea drumurilor, exercitarea controlului interdepartamental asupra respectării prevederilor actelor legislative și ale actelor normative din domeniul traficului rutier; exercitarea controlului asupra vehiculelor în privința corespunderii lor cu normele de siguranță a traficului rutier; exercitarea controlului asupra calității lucrărilor din domeniul de exploatare, întreținere, reparare și inspecție tehnică periodică, efectuate de persoane care practică activitate de întreprinzător în aceste domenii.

Asigurarea, cu atât mai mult creșterea siguranței rutiere este o activitate complexă, care implică multe componente distincte. Competențele autorităților responsabile sunt destul de diverse și presupun implicarea activă și cooperarea APL¹¹, Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării

---

⁹ Nota informativă cu privire la situația accidentară pentru perioada 01.01.2023 – 31.12.2023, pag.14, https://politia.md/sites/default/files/accidenta_2023.pdf

¹⁰ Common Accident Data Set

¹¹ Articolul 57 din Legea nr. 131/2007 stabilește că Autoritățile administrației publice sunt obligate să execute avizele Ministerului Afacerilor Interne,

Regionale¹², Ministerului Educației și Cercetării¹³, Agenției Servicii Publice¹⁴, desigur a Poliției, Procuraturii și Instanțelor judecătorești și altor autorități, de aceea actualul model de abordare restrânsă/unilaterală trebuie înlocuit cu o viziune complexă/multilaterală asupra problemei.

Un alt aspect legat de siguranța copiilor în traficul rutier ține de modul în care copii sunt abordați de angajații întreprinderilor care prestează servicii de transport.

Copilul X, în vârstă de 10 ani, ce se deplasa cu troleibuzul de pe ruta nr. 4, mun. Chișinău, a fost bruscat de către taxator și dat afară din troleibuz. Mama copilului susține că copilul nu a înțeles limba în care i s-a adresat taxatorul și s-a blocat, deși avea bani pentru a achita călătoria.

Pe parcursul anului 2023, Ombudsmanul copilului a fost sesizat în repetate rânduri¹⁵ despre

tratarea fără demnitate a copiilor din partea taxatorilor din transportul public din mun. Chișinău. Ombudsmanul copilului s-a sesizat de fiecare dată, intervenind către autoritatea competentă pentru declanșarea anchetelor de serviciu și identificarea cauzelor și persoanelor culpabile. În 2 din 3 cazuri, funcționarii găsiți vinovați de încălcarea disciplinei de muncă au fost eliberați din funcțiile ocupate.

Fiecare copil trebuie să fie recunoscut, respectat și protejat ca titular al drepturilor și ca ființă umană unică și valoroasă, cu o personalitate individuală, cu nevoi distincte, interese și viață privată. Pentru a scoate în evidență aceste aspecte ale personalității copiilor, dar și pentru a crește gradul de siguranță a copiilor în traficul rutier, la data de 11.11.2023 Ombudsmanul copilului a expediat în adresa Primăriei mun. Chișinău un Aviz cu recomandări pentru redresarea situației. La data de 19.12.2023, Direcția Generală pentru Protecția Drepturilor Copilului a informat Ombudsmanul despre elaborarea Strategiei privind securitatea copiilor în transportul public pentru anii 2024-2026.

O problemă care necesită atenție specială este siguranța copiilor în transportul școlar. Carențe întâlnite sunt lipsa unui supraveghetor pe durata transportului, altul decât șoferul, lipsa centurilor de siguranță sau transportul copiilor în picioare.

Îngrijorat de situația copiilor în trafic, dar și în contextul Săptămânii globale a siguranței rutiere a ONU, Ombudsmanul Copilului s-a alăturat campaniei globale bienale de siguranță rutieră, care are drept scop creșterea gradului de conștientizare a siguranței rutiere și de reducere a numărului de decese în urma accidentelor rutiere. Astfel, în perioada 15-21 mai 2023, au avut loc un șir de activități de informare destinate elevilor, care au vizat educarea copiilor privind siguranța în trafic. În jur de 200 de copii, elevi ai Liceului Teoretic „Gheorghe Asachi”, Liceului de Limbi Moderne

¹² Legea 131/2007 impune MIDR competențe de elaborare a reglementărilor tehnice, normelor, standardelor și procedurilor de planificare, proiectare, exploatare și întreținere a drumurilor publice, dar și de atestare a specialiștilor din domeniul transporturilor rutiere, dar și competențele de elaborare de norme privind implementarea evaluării de impact asupra siguranței rutiere, auditului de siguranță rutieră, inspecției de siguranță rutieră, precum și privind reglementarea activității de formare inițială, perfecționare profesională și atestare a auditorilor de siguranță rutieră.

¹³ Conform Legii 131/2007, de competența Ministerului Educației și a Cercetării este: elaborarea de programe și materiale metodico-didactice ilustrative și vizual-auditive în domeniul educației rutiere și asigurarea activității în acest domeniu în instituțiile de învățământ preșcolar și școlare, pregătirea și perfecționarea cadrelor didactice desemnate să desfășoare astfel de activități, ș.a;

¹⁴ Conform art. 14 din Legea 131/2007, ASP are următoarele competențe: elaborarea de norme guvernamentale privind permisul de conducere și examenul pentru obținerea dreptului de a conduce vehicule, modelelor și eliberarea permiselor de conducător de vehicul, dar și gestionarea Registrului de Stat al Conducătorilor de vehicule, ș.a

¹⁵ Dosar nr. 06-3/4 din 28.02.2023, Dosar nr. 06-3/14 din 26.06.2023, Dosar nr. 06-3/25 din 16.08.2023

și Management și ai Liceului Teoretic „Lucian Blaga” din municipiul Chișinău, au primit recomandări utile în vederea prevenirii accidentelor rutiere.

În contextul începerii vacanței de vară 2023, dar și creșterii numărului de victime copii implicate în accidente rutiere, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a reamintit, printr-o adresare oficială, tuturor Consiliilor municipale/raionale pentru Protecția Drepturilor Copilului despre necesitatea acordării atenției sporite securității copiilor, dar și obligația autorităților publice de a întreprinde măsuri eficiente pentru garantarea securității, de a organiza activități instructiv-educative și de supraveghere în stradă, curți, zone de agrement și alte spații, cu instalarea indicatoarelor de atenționare, panouri informative etc., astfel încât niciun copil să nu rămână fără supraveghere sau să ajungă într-un mediu nesigur sau periculos pentru viața și sănătatea acestuia. De asemenea, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a reamintit despre necesitatea și importanța aplicării mecanismului intersectorial de cooperare în vederea realizării aspectelor sus-menționate. Prin urmare, Ombudsmanul Copilului a recomandat Consiliilor municipale/raionale pentru Protecția Drepturilor Copilului organizarea unor ședințe, inclusiv de informare, și activități comune cu autoritățile publice locale și alți actori ai mecanismului intersectorial (din domeniul social, medical, educațional, organe de drept etc.) cu privire la măsurile de protecție a copiilor, despre pericolele care le pot pune viața/sănătatea în primejdie, inclusiv siguranța în trafic, precum și informarea în ce privește mecanismul de raportare, intervenție și referire în cazul situațiilor ce pot pune viața copiilor în pericol¹⁶.

O altă acțiune a Ombudsmanului Copilului, în scopul contribuției la îmbunătățirea cunoștințelor, abilităților și practicilor elevilor, dar și a profesioniștilor, cu privire la siguranța rutieră, a fost expedierea unei adresări către Ministerul Educației și Cercetării, prin care s-a recomandat emiterea unei circulare cu privire la informarea de către cadrele didactice a copiilor și părinților despre securitatea rutieră și regulile de protecție a copilului în trafic¹⁷.

La 9 august, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a venit cu o reacție la cazurile de deces a copiilor lăsați fără supraveghere, mai ales în timpul vacanțelor, și a emis un șir de recomandări către autorități, angajatori, mass-media, comunitate, părinți/îngrijitori¹⁸. Una dintre recomandările către autorități a fost realizarea activităților de prevenire a comportamentelor riscante și a oricăror situații de risc pentru viața și sănătatea copiilor datorate unui șir de cauze, inclusiv accident rutier și supraîncălzirea copilului lăsat în mașină, prin consolidarea capacităților părinților/îngrijitorilor de a susține dezvoltarea copiilor în siguranță.

Recomandări

Guvernului:

1. Elaborarea unui document vizionar care ar oferi o combinație de măsuri pe mai multe niveluri, cu indicarea parcursului, conexiunilor și responsabilităților tuturor actorilor implicați în asigurarea/creșterea siguranței rutiere, în așa mod, ca să se obțină o viziune complexă/multilaterală a problemei. Oficiul Avocatului poporului (APDC) recomandă în

¹⁶ <https://ombudsman.md/post-document/adresarea-avocatului-poporului-pentru-drepturile-copilului-catre-consiliile-municipale-si-raionale-pentru-protectia-drepturilor-copilului/>

¹⁷ <https://ombudsman.md/post-document/adresarea-avocatului-poporului-pentru-drepturile-copilului-catre-ministerul-educatiei-si-cercetarii-cu-privire-la-securitatea-copiilor-in-timpul-vacantei-de-vara/>

¹⁸ <https://ombudsman.md/reactia-avocatului-poporului-pentru-drepturile-copilului-privind-cazurile-de-deces-ale-copiilor-in-perioada-vacantei/>

calitate de document de pornire raportul tematic „Dreptul la viață, sănătate, siguranță și securitate în traficul rutier”.

1.2. Siguranța copiilor cu domiciliul în preajma obiectelor industriale periculoase

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, s-a sesizat din oficiu, urmare a informației difuzate în mass-media, referitor la cazul celor 2 copii care la data de 11.02.2023, fiind în perimetrul minier exploatat în perioada anilor 1996-2021 de SA ”Cariera Micăuți”, în proces de insolabilitate la momentul producerii incidentului, au căzut în carieră suferind mai multe traumatisme.

Pe marginea cazului dat, s-a solicitat implicarea în limitele competenței a Primăriei sat. Micăuți, r-n Strășeni, Administratorului SA ”Cariera Micăuți” în proces de insolabilitate, Inspectoratului pentru protecția mediului, Procuraturii Generale și Inspectoratului de Poliție Strășeni, pentru investigarea cazului și prevenirea eventualelor riscuri în viitor.

Consiliul raional Strășeni a informat că la data de 24.02.2023 prin Ordinul nr. 09 a fost convocată ședința Consiliului raional, care a dispus includerea familiilor respective în Serviciul social de sprijin pentru familiile cu copii și referirea copiilor către Centrul de Sănătate Prietenos Tinerilor pentru consiliere psihologică. În scop preventiv, s-a decis organizarea ședințelor de informare pentru elevi/părinți și instalarea panourilor informative de sensibilizare a populației.

Pentru stabilirea circumstanțelor cazului, Inspectoratul de poliție Strășeni a pornit investigații penale și au fost desfășurate campanii de informare a copiilor referitor la pericolele existente pe teritoriul zonei Carierei Micăuți.

Prin scrisoarea nr. 280 din 20.02.2023, Inspectoratul pentru protecția mediului a informat că ”Supravegherea tehnică de stat asupra respectării de către beneficiarii subsolului a cerințelor securității industriale la desfășurarea activităților sau lucrărilor legate de folosirea subsolului se efectuează în conformitate cu Legea nr. 116/2012 privind securitatea industrială a obiectelor industriale periculoase, de către Agenția pentru Supraveghere Tehnică”. Totodată, Ombudsmanul copilului a fost informat că la data de 25.01.2021, urmare a controlului efectuat la SA ”Cariera Micăuți”, au fost stabilite mai multe încălcări în domeniul folosirii/protecției raționale a solului și subsolului, iar materialele au fost expediate în adresa Procuraturii. La rândul său, Procuratura Republicii a informat că, urmare a investigațiilor efectuate de către Secția investigarea fraudelor contra mediului și intereselor publice a Procuraturii Generale, la 10.3.21 și 28.02.2022 au fost pornite urmăriri penale în temeiul bănuielii rezonabile privind săvârșirea infracțiunilor prevăzute de art. 191 alin.(5), art. 335 alin. (1), art. 352 alin. (3) lit. d) din Codul Penal¹⁹.

Ombudsmanul copilului salută măsurile de sprijin a copiilor și familiilor cu copii aflate în dificultate în urma incidentului și încurajează autoritățile să grăbească investigațiile pentru elucidarea tuturor circumstanțelor cazului. În același timp, urmează a se lua în calcul, că securitatea

---

¹⁹ Scrisoarea nr. 2-1d/23-398 din 11.05.2023

industrială include un set complex de măsuri,²⁰ iar competența în domeniul securității industriale aparține Inspectoratului Național pentru Supraveghere Tehnică.

Recomandări

Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale:

1. Să intervină cu inițiativa de a fi inspectate toate obiectele industriale de extragere a zăcămintelor pentru a asigura o abordare sistemică incidentului produs în perimetrul minier al SA "Cariera Micăuți".

1.3. Siguranța copiilor pe terenurile de joacă

Statul stimulează acțiunile organizatorice și de promovare a culturii fizice și sportului, desfășurate de autoritățile administrației publice și organizațiile neguvernamentale în învățământ, ocrotirea sănătății, forțele armate, unitățile economice, precum și în alte domenii. În același timp, atât terenurile, construcțiile și instalațiile sportive, cât și activitățile de practicare a sportului trebuie să fie organizate, desfășurate și proiectate cu respectarea exactă a standardelor de siguranță pentru viața și sănătatea beneficiarului.

În anul 2023, Ombudsmanul copilului s-a autosesizat asupra incidentelor produse pe terenurile de joacă, în rezultatul căror copii și-au pierdut viața. Frecvența producerii incidentelor și leziunile corporale produse beneficiarilor indică la caracterul deja devenit sistemic al cazurilor când copiii sunt striviți de elementele metalice ale terenurilor (porțile de fotbal).

În mod special, Ombudsmanul copilului este îngrijorat de realizarea obligației pozitive ce-i revine statului în aspectul procesual al art. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Controlul cauzelor și circumstanțelor care au determinat moartea trebuie să fie adecvate și efective, apte să asigure "punerea în aplicare a legilor interne care protejează dreptul la viață și, în cauzele care implică agenți ai statului sau organe ale statului, asigurarea răspunderii acestora pentru decesele survenite sub responsabilitatea lor²¹". Este greu a considera efectivă investigația cazului din s. Seliște, rl. Orhei, în condiția în care nu a fost numită expertiza judiciară în vederea constatării dacă a funcționat sau nu sistemul calității în construcții, care are menirea de a "conduce la realizarea și exploatarea construcțiilor de calitate corespunzătoare, în scopul protejării vieții oamenilor, a bunurilor acestora, a societății și a mediului înconjurător²²". Din materialele prezentate Ombudsmanului copilului, nu este clar dacă organul de urmărire penală a efectuat cercetarea la fața locului pentru colectarea, fixarea și ridicarea datelor necesare pentru numirea unei astfel de expertize.

---

²⁰ Pregătirea personalului, expertiza, verificarea tehnică, diagnosticarea tehnică, controlul nedistructiv, controlul și supravegherea tehnică de stat, proiectarea, construcția-montarea, exploatarea, deservirea tehnică, reglarea și punerea în funcțiune, fabricarea, utilizarea, reconstrucția, reutilizarea tehnică, conservarea sau lichidarea unui obiect industrial periculos. Art. 1 Legea 116/2012

²¹ [Hugh Jordan împotriva Regatului Unit, pct. 105; Nachova și alții împotriva Bulgariei (MC), pct. 110; Al-Skeini și alții împotriva Regatului Unit (MC), pct. 163].

²² Art. 4 din Legea nr. 721 din 02.02.1996 privind calitatea în construcții

Pornind de la faptul că Procuratura domină câmpul procesual al investigațiilor penale, un control ierarhic al tuturor cauzelor în care se investighează sau au fost deja adoptate soluții finale, ar constitui o măsură reală pentru a asigura anchete efective și adecvate a fiecărui caz de deces a copiilor pe terenurile de joacă.

Recomandări

Procuraturii Generale:

2. Declanșarea măsurilor în ordinea controlului ierarhic, pentru a asigura anchete efective și adecvate în fiecare caz de deces a copiilor pe terenurile de joacă.

CAPITOLUL II. DREPTUL LA SĂNĂTATE

Întru asigurarea respectării dreptului copilului la sănătate, prevăzut de art. 24 din Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului, pe parcursul anului 2023, Ombudsmanul Copilului a monitorizat condițiile și alimentația în 4 instituții medico-sanitare publice din mun. Chișinău: Spitalul Clinic Municipal de Boli Contagioase de Copii, Spitalul Clinic Municipal de Copii nr. 1, Spitalul Clinic Municipal de Ftiziopneumologie și Spitalul de Copii Municipal din Chișinău „V. Ignatenco”.

Condițiile în spitalele monitorizate sunt în general bune, cu excepția Spitalului Clinic Municipal de Ftiziopneumologie, iar alimentația este corespunzătoare în toate spitalele monitorizate, în strictă conformitate cu dietele stabilite în Ordinul Ministerului Sănătății nr. 238 din 31 iulie 2009 privind ameliorarea alimentației pacienților în instituțiile medico-sanitare spitalicești.

La Spitalul Clinic Municipal de Ftiziopneumologie am constatat că condițiile de tratament a pacienților sunt relativ satisfăcătoare, dar sunt menținute prin reparații curente, astfel fiind necesare reparații capitale în toate blocurile clinice și paraclinice, inclusiv spațiile secției pentru copii (etajele 2 și 4 ale blocului curativ nr. 1). Deși alimentele sunt preparate în condiții salubre, aceste condiții sunt menținute prin reparații cosmetice periodice, reparația capitală a blocului alimentar fiind realizată mult timp în urmă. În același timp, instituția necesită dotare cu utilaj medical performant, deoarece o parte din echipamentele medicale sunt cu grad sporit de uzură, iar altele lipsesc în genere, și pacienții infecțioși sunt transportați pentru examinări și consultații în instituțiile de profil general. Lipsește un ascensor ajustat persoanelor cu dizabilități în blocul central și rampe de acces în blocurile medicale. Suplimentar, primele 2 etaje din blocul paraclinic al instituției sunt ocupate de către Dispensarul Republican de Narcologie, care a deschis pe teritoriul instituției SITE-ul de tratament de substituție a persoanelor consumatoare de droguri. Aceste persoane au acces liber pe teritoriul Spitalului Clinic Municipal de Ftiziopneumologie, iar

seringile, acele, paharele de unică folosință, alte dispozitive medicale aruncate pe teritoriu, pot pune în pericol viața pacienților, inclusiv a copiilor. Totodată, deoarece copiii pe perioada tratamentului tuberculozei își continuă studiile în cadrul spitalului, cu profesori din Liceul Constantin Sibirschi, am constatat că echipamentul pentru studii (bănci, tablă etc.) este vechi și neadaptat pe diverse categorii de vârstă, spațiile sunt mici.

Recomandări

Ministerului Sănătății:

1. Analiza oportunității revizuirii cheltuielilor pentru cazul tratat și majorarea acestora în contextul scumpirilor. În prezent, directorii instituțiilor medicale declară că sunt nevoiți să economisească pe alte linii bugetare și să acopere cheltuielile cazurilor tratate.
2. Identificarea soluțiilor de cooptare a medicilor specialiști pentru examinarea pacienților cu tuberculoză în incinta Spitalului Clinic Municipal de Ftiziopneumologie, astfel încât aceștia să nu fie transportați în alte instituții medicale.
3. Adoptarea de măsuri pentru prevenirea riscurilor pentru copii, derivate din activitatea Dispensarului Republican de Narcologie pe teritoriul Spitalului Clinic Municipal de Ftiziopneumologie.
4. Evaluarea stării edificiilor în vederea efectuării reparației capitale a Spitalului Clinic Municipal de Ftiziopneumologie, inclusiv a blocului alimentar, a secției de copii, cu dotarea acestora cu echipamentul necesar (echipament medical, de preparare a hrănilor, echipament necesar procesului educațional). Adaptarea rezonabilă pentru copiii cu dizabilități, inclusiv rampe de acces.
5. Informarea copiilor și reprezentanților legali, într-un mod accesibil lor, despre diagnoză și etapele tratamentului, cu oferirea de suport psiho-emoțional copiilor pe tot parcursul aflării lor în spital, iar, în funcție de gravitatea diagnosticului, și la momentul comunicării acestuia.

CAPITOLUL III. DREPTUL LA EDUCAȚIE

Idealul educațional al școlii din Republica Moldova constă în formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate²³. Sistemul de învățământ este centrat pe un șir de principii fundamentale, inclusiv principiul echității, transparenței, incluziunii sociale, egalității, nediscriminării și nonviolentei. Gradul de realizare a acestor principii, în mod special a fost testat de către Ombudsmanul copilului în cadrul exercitării mandatului pe perioada anului 2023.

3.1. Educația copiilor de etnie romă

Cercetările efectuate cu privire la respectarea dreptului la educație a copiilor romi²⁴ au evidențiat că, la situația lunii septembrie 2023, rata incluziunii școlare obligatorii aferentă copiilor romi de vârstă școlară, atestată în Instituțiile de Învățământ General obligatoriu (ciclul primar/gimnazial) din 54 localități dens populate de romi, este echivalentă cu 72,5% (1461 din 2017 copii). În același timp, rata abandonului școlar este echivalentă cu 3% (46/1461). La o distanță de 2 ani, comparativ cu anul 2021, se atestă o îmbunătățire semnificativă a acestor indicatori, or rata de școlarizare în anul 2021 constituia 46% (1453 din 3150 copii) cu un abandon școlar de 81 % (1181 din 1453 copii)

Studiul tematic a scos în evidență cele mai frecvente cauze ale *neșcolarizării*, *absenteismului nemotivat* și *abandonului școlar*, acestea fiind: 1. Lipsa unui parteneriat eficient între instituția de învățământ, primărie și părinții romi; 2. Implicarea copiilor romi împreună cu părinții la muncile sezoniere; 3. Rata înaltă a analfabetismului părinților romi interferentă cu neglijarea stimulării unei dezvoltări intelectuale pentru copiii lor; 4. Situația financiară instabilă a familiilor romi; 5. Schimbarea frecventă a locului de trai în căutarea câștigurilor ocazionale; 6. Condițiile casnice inadecvate (cu o infrastructură deteriorată, un număr supraaglomerat de locatari ocazionali) 7. Discriminarea în școli; 8. Căsătoriile timpurii. În consecință, deficitul de cultură generală persistent în societate, atitudinile discriminatorii și prejudecățile romofobe, nivelul scăzut de alfabetizare al copiilor și părinților de etnie Romă, converg în creșterea distanței sociale dintre romi și restul populației, excluziunea socială și menținerea cercului vicios al sărăciei²⁵.

Pentru gestionarea corectă a unui fenomen este important a se cunoaște amploarea acestuia. Ombudsmanul copilului scoate în evidență că în partea de colectare a datelor se observă unele neconcordanțe între datele furnizate de MEC/APL și mediatorii comunitari sau asociațiile obștești preocupate de respectarea drepturilor romilor.

²³ Art. 6 Codul Educației Nr. 152 din 17.07 2014

²⁴ Raport tematic "Respectarea dreptului la educație a copiilor de etnie Romă în Republica Moldova", <https://ombudsman.md/post-document/respectarea-dreptului-la-educatie-a-copiiilor-de-etnie-roma/>

²⁵ Raportul actualizat privind cartografierea localităților dens populate de romi din Republica Moldova (2021), pp. 20-21 (5.3. Accesul la Educație). https://mecc.gov.md/sites/default/files/final_raport_privind_cartografierea_localitatilor_dens_populate_de_romi.pdf

Potrivit datelor furnizate de Ministerul Educației și Cercetării, în 41 de localități din țară rata de școlarizare a copiilor romi constituie 100% din numărul de copii înregistrați, în 7 localități rata de școlarizare constituie 90%, timp în care în 3 localități se înregistrează indici sub 50 %: Briceni – 49%, Otaci – 30.5% și Soroca cu doar 17,5%. În alte 2 localități nu s-a reușit încadrarea copiilor în sistemul educațional, în or. Durlești, Cimișlia și Strășeni nu sunt înregistrați copii romi de vârstă școlară, iar privitor la 3 localități nu există date. În total, 556 copii nu au fost încadrați în sistemul de învățământ.

Tabel privind gradul de încadrare a copiilor romi în sistemul educațional, la situația lunii septembrie 2023

indicator	100%	Mai mult de 90%	Mai puțin de 80%	Mai puțin de 50%	0%	Lipsă copii	Lipsă date
Rata de școlarizare a copiilor romi în ÎGo (primar/gimnazial)	41	7	1	3	2	3	3
Copii neșcolarizați		15	13	522	6	0	-

Conform datelor care sunt în evidență la Oficiul Medicilor de Familie, la 1 septembrie 2023 pe teritoriul or. Otaci erau înregistrați 920 copii romi de vârstă școlară (7–16 ani). Reieșind din aceste date prezentate, în Semestrul I (2023), în or. Otaci rata de școlarizare obligatorie este 10% (92/920) și nu 30,5%. O discrepanță și mai mare între datele autorităților (100% rata de școlarizare) și cele oferite de Mediatorul comunitar (13,5% rata de școlarizare), a fost înregistrată la Edineț. Problema corectitudinii colectării și raportării datelor referitoare la numărul total al copiilor de vârstă școlară au fost invocate și în or. Soroca și mun. Chișinău. Una din explicațiile acestui fenomen este că nu se ia în calcul numărul copiilor romi *nedocumentați/neșcolarizați*. ”Această gestionare disfuncțională a datelor statistice la nivel local, cauzează anual discrepanța zecimală între date statistice livrate de reprezentanții OLSDÎ (APL II) către Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova privind numărul copiilor romi (în vârstă de 7–16 ani) *oficial documentați/școlarizați* în fiecare localitate și numărul total al copiilor romi (în vârstă de 7–16 ani) atestați (*nedocumentați/neșcolarizați*) în fiecare localitate: înregistrați la Oficiul Medicilor de Familie, înscriși în listele Mediatorilor comunitari romi”²⁶.

În majoritatea localităților urbane este atestată lipsa Bazei centralizate cu date veridice actualizate privind numărul total al copiilor de etnie Romă de vârstă școlară (7–16 ani): domiciliați sau cu statut de ședere temporară înregistrat/neînregistrat, plecați temporar peste hotare sau reveniți „în ospetie/acasă” pe o perioadă (ne)determinată. Discrepanța persistentă în datele statistice livrate de

²⁶ Raport cu privire la asigurarea dreptului la educație a copiilor cu deficiențe senzoriale, <https://ombudsman.md/post-document/asigurarea-dreptului-la-educatie-a-copiilor-cu-deficiente-senzoriale/>

subdiviziunile delegate de primărie (autoritățile tutelare locale)/APL nivelul I, împiedică stabilirea autentică a ratei de școlarizare/neșcolarizare a copiilor de etnie Romă de vârstă școlară (7–16 ani) în majoritatea localităților.

O provocare socială esențială curentă aferentă procesului de respectare a dreptului la educație a copiilor de etnie Romă în Republica Moldova este determinată de asigurarea integrală a procesului de școlarizare obligatorie. Codul Educației al Republicii Moldova stabilește responsabilitatea instituțională/individuală de școlarizare obligatorie integrală a copiilor (inclusiv de etnie Romă) cu vârsta cuprinsă între 6(7)–16 ani în cadrul instituțiilor de învățământ general obligatoriu - ÎGo (preșcolar/primar/gimnazial) – prin atribuția „colectivă/asimetrică/complexă” delegată pentru 3 instituții (actori): 1. APL I II (OLSDÎ): art.13 (3); art. 141 (1(i)); 2. APL I (Primăriile/autoritățile tutelare locale): art.13 (3); 3. Părinților (inclusiv de etnie Romă): art.13 (3); art. 141 (1(i)). În lipsa cadrului normativ național, cu prevederi specificate aferente delimitării competențelor instituționale/atribuirii suportului financiar-logistic necesar/asumării responsabilităților individuale/aplicării penalităților contravenționale în procesul de școlarizare/neșcolarizare (neglijare educațională) a copiilor (inclusiv de etnie Romă) de vârstă școlară obligatorie (6(7)–16 ani) – se interpretează calchiat/subiectiv/aleatoriu implementarea art. 13 (3) și art. 141 (1(i)) din Codul Educației (152/2014), ceea ce cauzează repercusiuni prejudiciabile asupra calității procesului educațional al copiilor (inclusiv de etnie Romă) din mediul social-vulnerabil casnic needucogen.

Absenteismul frecvent/ascensiv nemotivat, spre regret, în prezent, a devenit o practică obișnuită pentru elevii romi. Practica oficială, implementată de către reprezentanții delegați ai ÎGo, de completare/inregistrare a fișei de sesizare privind raportarea cazurilor de neglijare educațională a părinților romi, nu produce rezultatele așteptate.

Rata de incluziune educațională a copiilor de etnie Romă de vârstă școlară (7–16 ani) în ÎGo (primar/gimnazial), inclusiv respectarea dreptului la educația de calitate, este afectată de mediul social-vulnerabil casnic needucogen determinat de profilul social complex al părinților romi, care se confruntă persistent cu cercul vicios al sărăciei din postura de „analfabeți/șomeri/persoane marginalizate social (aflăte periodic la întreținerea parțială a statutului)”. Din cauza bugetului familial limitat, o parte semnificativă dintre părinți romi sunt nevoiți să școlarizeze doar 1 copil, restul copiilor romi (de la 2 până la 5 copii) de vârstă școlară (7–16 ani) rămân acasă „neșcolarizați din motivul sărăciei”. Starea social-vulnerabilă persistentă în mediul casnic needucogen al familiilor romi nu permite raționalizarea cheltuielilor necesare educației.

În cadrul ÎGo (primar/gimnazial) din localitățile dens populate de romi, în prezent este atestat un nivel ridicat de discriminare vizavi de elevii romi.

Recomandări

Ministerului Muncii și Protecției Sociale:

1. Crearea unor politici motivaționale pentru cetățenii Republicii Moldova (inclusiv de etnie Romă) care se stabilesc cu traiul temporar într-o localitate, până la definitivarea procedurii de stabilire a domiciliului permanent, să-și înregistreze statutul de ședere temporară. Astfel, instituțiile responsabile de școlarizarea/protecția copilului vor avea acces la datele aferente

stabilirii locației exacte a copiilor (inclusiv de etnie Romă, 7–16 ani) școlarizați/neșcolarizați.

Ministerului Educației și Cercetării:

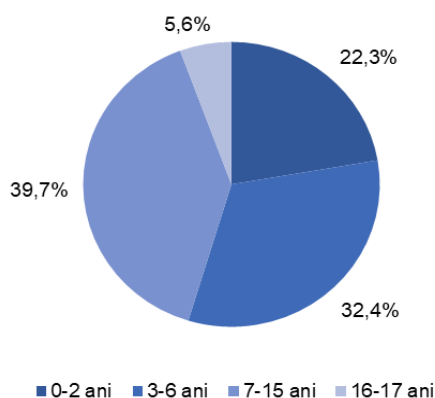
1. Instituționalizarea în localitățile dens populate de romi a mecanismului de cooperare intersectorială între OLSDÎ/APL II, primari (autoritățile tutelare locale)/APL I, părinți romi și mediatori comunitari romi, în procesul de școlarizare obligatorie integrală a copiilor de etnie Romă, inclusiv în elaborarea și ajustarea periodică a Bazei centralizate cu date veridice actualizate privind numărul total al copiilor de etnie Romă de vârstă școlară.
2. Ajustarea cadrului normativ național cu prevederi aferente delimitării clare a competențelor instituționale în procesul de școlarizare a copiilor (inclusiv de etnie Romă) de vârstă școlară obligatorie.
3. Creșterea gradului de salarizare a Mediatorilor comunitari romi la nivelul echivalent de salarizare a asistenților sociali, pentru a diminua descurajarea profesională în implicarea/activitatea intersectorială a acestora.
4. Monitorizarea autentică a copiilor de etnie Romă din Republica Moldova de vârstă școlară „strămutați cu ședere temporară peste hotare cu statut educațional indefinit”. Se propune introducerea în baza de date SIME a unui nou indicator de monitorizare a statutului educațional al copiilor de vârstă școlară: „copil strămutat cu ședere temporară peste hotare cu statut educațional indefinit”.
5. Creșterea ratei de incluziune educațională a copiilor de etnie Romă de vârstă școlară prin:
a) Prestarea serviciilor educaționale suplimentare în grupele cu program prelungit în ÎÎGo (ciclul primar); b) Alimentarea copiilor din mediul social-vulnerabil casnic needucogen, înscriși în grupele cu program prelungit (ciclul primar), cu a doua masă caldă; c) Alimentarea copiilor din mediul social-vulnerabil casnic needucogen, cu cel puțin o masă caldă în ciclul gimnazial; d) Prestarea serviciilor educaționale suplimentare de către cadre didactice angajate în procesul de nivelare a diferențelor educaționale pentru „elevii corigenți și amânați” (preponderent copii romi).
6. Asigurarea cursurilor extracurriculare de abilitare digitală, cercuri de creație populară cultural-artistică, cercuri sportive, spații amenajate cu jocuri creative/intelectuale (Ludotecii). Participarea în cadrul activităților extracurriculare organizate în incinta ÎÎGo va crea un factor motivațional important pentru școlarizarea copiilor (inclusiv de etnie Romă).
7. Elaborarea curriculei incluzive intercalate în disciplinele școlare socio-umanitare și introducerea în Planul-cadru de învățământ, ciclul primar/gimnazial, a disciplinei școlare „Istoria și cultura comunităților etnice (inclusiv Romă) din Republica Moldova”, care va dezvolta spectrul intercultural al elevilor și va diminua nivelul de discriminare a copiilor de etnie Romă.
8. Elaborarea materialelor didactice și organizarea atelierelor de instruire bazate pe exemple de acțiuni reușite/schimb de bune practici în procesul de școlarizare, prevenire/combatere a absentismului și abandonului școlar.
9. Introducerea unor cunoștințe specifice în programele care pregătesc viitoarele cadre didactice, astfel încât acestea să acumuleze informații necesare care să le permită o mai bună cunoaștere a elevilor de etnie Romă (din perspectiva „Istoriei și Culturii Romilor din

Republica Moldova”). Reprezentanții comunității romilor ar trebui implicați atât în elaborarea materialelor didactice, cât și în procesul de instruire a viitorilor învățători.

3.2. Educația copiilor cu deficiențe senzoriale²⁷

Conform Convenției cu privire la Drepturile Copilului (CDC), este încurajată tendința de a vedea un copil ca un participant activ în procesul său de dezvoltare. Promovarea incluziunii și predarea individualizată necesită o abordare complexă și continuă, dar, totodată, și competențe specifice pe care trebuie să le poseze toate cadrele didactice care asistă direct un copil/elev cu cerințe educaționale speciale.

La începutul anului de studii 2021 - 2022, în instituțiile de învățământ primar și secundar general din țară erau înscriși 9,5 mii elevi cu cerințe educaționale speciale și cu dizabilități, dintre care majoritatea au urmat studiile în instituții de învățământ general (94,2%), iar 5,8% – în școli pentru

copii cu deficiențe în dezvoltarea intelectuală sau fizică.

În anul de studii 2020-2021, în învățământul general au fost incluși 221 copii cu dizabilități de auz (65 copii în grădinițele din comunitate, 156 copii în școli primare și gimnazii). Iar copii cu dizabilități de văz au fost 165 (37 copii în grădinițele din comunitate, 128 copii în școli primare și gimnazii)²⁸.

Date Ministerul Educației și Cercetării	2021	2022	2023
Numărul copiilor cu cerințe educaționale speciale încadrați în instituțiile speciale pentru copii cu deficiențe senzoriale (văz)	75	74	73
Numărul copiilor cu cerințe educaționale speciale încadrați în instituțiile speciale pentru copii cu deficiențe senzoriale (auz)	73	71	56
Numărul copiilor cu cerințe educaționale speciale încadrați în instituțiile speciale (școli auxiliare)	449	429	434

²⁷ Disfuncție senzorială - este o tulburare neurologică ce rezultă din incapacitatea creierului de a integra anumite informații primite de la organism, de la cele șapte funcții senzoriale (auditiv, olfactiv, gustativ, vizual, tactil, proprioceptiv și vestibular).

²⁸ <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/subiect-03-nu-765-mec-2023.pdf>

Total:	597 copii	574 copii	563 copii
---------------	------------------	------------------	------------------

Organizarea procesului educațional într-o clasă incluzivă este un proces complex și necesită lucrul în echipă a cadrelor didactice de clasă, dirigintei, cadrelor didactice de sprijin și specialiștilor de profil, altor autorități, instituții, și servicii cu responsabilități specifice în acest domeniu, precum și specialiști care fac parte din aceste entități.

Cât privește dotarea cu echipament tehnic special, conform informației Direcției Generale, Educație, Tineret și Sport mun. Chișinău, instituțiile școlare, LT “Miguel de Cervantes Saavedra”, LT “Pro Succes”, Gimnaziul “Galata”, Gimnaziul “Decebal” din mun. Chișinău dețin echipament tehnic specializat (cititoare de ecran, lupă electronică pentru citire, dispozitiv de mărire/monitor, etc.). Situația este complet diferită în alte instituții de învățământ general – majoritatea școlilor nu dispun de acest echipament tehnic specializat. Situația a fost confirmată și de o absolventă cu deficiențe de vedere ce a studiat într-o instituție de învățământ general. Absolventa a menționat că condițiile ergonomice din școală nu erau adaptate pentru copii/elevi cu deficiențe de vedere. Programul de studii, cât și Curricula nu erau adaptate²⁹. La fel, s-a constatat că metodologiile actuale de abordare psihopedagogică a copiilor/elevilor cu deficiențe senzoriale de vedere din instituțiile de învățământ general nu acoperă pe deplin necesitățile educaționale ale acestor categorii de copii/elevi, cât și serviciile psiho-sociale din școală nu erau funcționale.

O altă problemă pentru acești elevi este susținerea examenelor în cadrul instituțiilor de învățământ general, cât și a examenelor de bacalaureat. Centrele de bacalaureat trebuie să fie dotate cu tehnică și echipament după necesitățile copiilor, stabilirea marcajelor, semnelor, indicatoarelor tactile, axate pe necesitățile elevilor cu deficiențe senzoriale ce vor susține examenele. Pentru rezolvarea sarcinilor de la examenele de bacalaureat acestor elevi li se acordă numai o oră în plus.

Pentru a reuși în incluziunea copiilor cu dizabilitate hipoacuzică și surditate tardivă, este esențială prezența unui profesor de sprijin, care deține noțiuni teoretice și abilități de intervenție psihopedagogică în contextul dizabilității auditive. Un asemenea specialist este absolut necesar și în perioada susținerii examenelor de bacalaureat.

Cadrelor didactice care asistă sau predau pentru copiii cu dizabilități de auz și hipoacuzici trebuie să cunoască și să aplice limbajul mimico-gestual. În Republica Moldova, pregătirea specialiștilor în limbajul mimico-gestual este asigurată de către o singură instituție de învățământ superior care deține infrastructură, suportul metodic precum și cadrele didactice instruite în acest sens - Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”. Lipsa specialiștilor de acest profil este resimțită.

Alte constatări/concluzii ale studiului realizat de către Oficiul Avocatul Poporului privind asigurarea dreptului la educație a copiilor cu deficiențe senzoriale:

- Asistența individualizată oferită prin intermediul serviciilor de educație incluzivă nu satisface în totalitate nevoile copiilor/elevilor cu deficiențe senzoriale de vedere, a copiilor/elevilor cu hipoacuzici și cu surditate tardivă. Se atestă o insuficiență de personal de sprijin pentru copiii cu CES.

²⁹ Raport cu privire la asigurarea dreptului la educație a copiilor cu deficiențe senzoriale. Raportul este parte a programului de Parteneriat între Oficiul Avocatului Poporului și UNICEF pentru anii 2023-2024, cât și a Planului de acțiuni al OAP.

- Deplasarea până la școală a copiilor cu deficiențe de vâz constituie o provocare pentru aceștia, în lipsa infrastructurii stradale și a transportului adaptat.
- Asistența psihologică, logopedică și psihopedagogică este insuficient dezvoltată în învățământul general pentru satisfacerea necesităților individuale de dezvoltare a copiilor/elevilor cu deficiențe senzoriale de vedere, a copiilor/elevilor hipoacuzici și cu surditate tardivă.
- Formula de finanțare a educației incluzive (2% din bugetul alocat domeniului educație per raion) nu acoperă necesitățile reale, fondurile fiind utilizate preponderent pentru salarizarea cadrelor didactice de sprijin.
- Metodologiile existente de abordare psihopedagogică a copiilor/elevilor cu deficiențe senzoriale de vedere, a copiilor/elevilor hipoacuzici și cu surditate tardivă, și suporturile didactice din cadrul instituțiilor de învățământ general, nu asigură în totalitate calitatea educației în conformitate cu necesitățile categoriilor de copii/elevi menționați.
- În cadrul învățământului general se atestă o insuficiență a cadrelor didactice pregătite în psiho-pedagogie specială, necunoașterea limbajului mimico-gestual, insuficient personal de sprijin și, în general, pregătirea insuficientă a întregului corp didactic și a celor specializați.
- Instituțiile de învățământ general nu dispun de manuale speciale;
- Se atestă o neacceptare implicită de către o parte dintre copii, părinți și profesori din școlile generale a copiilor/elevilor cu deficiențe senzoriale de vedere și copiilor/elevilor hipoacuzici și cu surditate tardivă.
- Personalul auxiliar din școlile generale prezintă rezistență în a interacționa cu copii/elevi cu deficiențe senzoriale de vedere și copii/elevi hipoacuzici și cu surditate tardivă;
- Părinții copiilor/elevilor cu deficiențe senzoriale de vedere, a copiilor/elevilor hipoacuzici și cu surditate tardivă sunt insuficient informați referitor la beneficiile pentru dezvoltarea copilului în școala incluzivă.
- Familiile nu sunt pregătite pentru a relaționa cu propriul copil cu CES.
- Există restanțe evidente în sistemul de protecție socială la capitolul suport pentru copiii cu dizabilități în funcție de fiecare tip de dizabilitate în parte, ținând cont de specificul său și adaptările corespunzătoare deficienței.
- Evidența copiilor cu dizabilități, fără să se ia în calcul tipul de dizabilitate, nu permite autorităților publice să dețină un tablou clar și exhaustiv despre necesitățile reale ale familiilor și copiilor cu deficiențe de auz și vedere și nu permite dezvoltarea unor servicii sociale focusate pe specificul și necesitățile reale pe care le implică fiecare tip de dizabilitate.

Recomandări

Ministerului Educației și Cercetării:

1. Implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2024-2027 și anume: dezvoltarea unui mediu fizic accesibil și a unui proces educațional individualizat conform necesităților și a potențialului de dezvoltare a copiilor/elevilor cu deficiențe senzoriale de vedere și a copiilor/elevilor hipoacuzici și cu surditate tardivă.

2. Plasarea pe pagina web în rubrica „rapoarte” a informației privind situația copiilor/elevilor cu nevoi speciale.
3. Dotarea instituțiilor de învățământ general ce au integrat copii cu CES cu echipament specific și tehnologii asistive, conform necesităților copiilor/elevilor (aparate auditive; ochelari pentru a vedea mai bine; cadru de deplasare, bastoane, claviatura computerului modificată, table de comunicare, scaune speciale etc.).
4. Soluționarea unor probleme ale structurii ergonomice care să fie în beneficiul copilului cu CES și anume: adaptarea spațiului școlar al clasei, inclusiv al mobilierului, la necesitățile somato-fiziologice și de sănătate ale elevilor; o atenție specială acordându-se poziționării în sala de clasă a băncii unde stă copilul cu CES.
5. Asigurarea instituțiilor de învățământ ce au integrat copii cu CES cu manuale, material didactic necesar, în dependență de necesitățile copiilor cu CES.
6. Includerea în toate cursurile de formare inițială a cadrelor didactice a unui modul de educație a copiilor/elevilor cu diferite dizabilități (inclusiv cu deficiențe senzoriale de vedere, hipoacuzici și cu surditate tardivă).
7. Consolidarea capacităților cadrelor didactice și de conducere de elaborare, implementare, monitorizare, evaluare și revizuire a PEI, pentru a avea PEI adaptate la programele în vigoare, care vor materializa interacțiunea armonioasă și echilibrată între obiectivele curriculare, interesele, necesitățile și sugestiile copiilor, părinților și ale cadrului didactic, spre a favoriza, stimula și asigura dezvoltarea individuală a copiilor.
8. Consolidarea capacităților cadrelor didactice ale copiilor cu deficiențe de auz privind aplicarea strategiilor didactice care vor ține cont de: particularitățile de vârstă ale copilului, nivelul său cognitiv de dezvoltare, gradul pierderii auditive, nivelul abilităților de comunicare orală și limbajul general, precum și particularitățile intelectuale ale fiecărui copil.
9. Pregătirea cadrelor didactice care asistă sau predau copiilor cu dizabilități de auz și văz în folosirea limbajului mimico-gestual.
10. Asigurarea cu transport adaptat spre/dinspre școală a elevilor cu deficiențe de văz.
11. Revizuirea formulei de finanțare a educației incluzive și a statelor de personal a instituțiilor de învățământ general, pentru a putea angaja adăugător cadre didactice de sprijin, logopezi, psihologi, psihopedagogi în școlile generale unde învață elevi/copii cu CES.
12. Reducerea numărului copiilor, în clasele în care învață elevi/copii cu CES, până la 20 de copii.
13. Crearea de către MEC și Centrele de susținere a examenelor de bacalaureat a condițiilor necesare susținerii examenelor de bacalaureat pentru copii/elevi cu deficiențe senzoriale de vedere, copii/elevi hipoacuzici și cu surditate tardivă.
14. Instruirea personalului auxiliar din școlile generale pentru interacțiunea cu copii/elevi cu deficiențe senzoriale de vedere, hipoacuzici și cu surditate tardivă.
15. Informarea părinților copiilor cu deficiențe de auz și văz referitor la beneficiile pentru dezvoltarea copilului în școala incluzivă.
16. Informarea și pregătirea părinților și copiilor din școlile generale pentru interacțiunea cu copiii/elevii cu deficiențe senzoriale de vedere, copiii/elevii cu deficiențe hipoacuzici și surditate tardivă.

Ministerului Sănătății:

1. Asigurarea accesului echitabil la servicii de prevenire, depistare, tratament și reabilitare a persoanelor cu deficiențe de văz și auz.
2. Asigurarea copiilor cu dizabilități de vedere cu mijloace tehnice de corecție optică și ajutor vizual.
3. Identificarea de resurse financiare ce vor fi destinate pentru achitarea intervențiilor chirurgicale a implantului cohlear, în cazul pierderii totale a auzului.

Ministerului Muncii și Protecției Sociale:

1. Oferirea în continuare de compensații pentru transport copiilor cu dizabilități, persoanelor care însoțesc un copil cu dizabilități.
2. Oferirea de ajutor material, inclusiv ajutor bănesc pe timp de iarnă, familiilor care au la întreținere copii cu CES.

3.3. Plățile informale în școli

Colectarea plăților informale în școli constituie un subiect pe larg discutat în societate. Impactul acestui fenomen este resimțit de către toți actorii procesului educațional: copii, părinți, profesori. Consecințele sunt dramatice: degradarea sistemului de învățământ și îngrădirea accesului copiilor la educație de calitate în condiții egale.

Institutul de Politici Publice, în anul 2020 a realizat un studiu cu tema „Plățile informale în școli”. Studiul a arătat că părinții din orașe au spus că cheltuie pentru plăți informale 6959 de lei în an, iar pentru plăți formale în medie 5493 de lei timp de un an. Proporțiile sunt diferite în cazul satelor. Părinții au raportat cheltuieli mai mult pentru plăți formale – 6244 lei în medie, și 4943 lei în medie pentru plăți informale.

Printre cele mai răspândite motive pentru care părinții fac aceste plăți neformale, aceștia au enunțat: „Plătesc toți, plătesc și eu” - 23%, „Plățile făcute îmbunătățesc calitatea studiilor” - așa cred 18,5%, „Se îmbunătățesc condițiile din școală” - 18,3%, iar 8% o fac ca să nu aibă probleme copilul său.

Este de menționat faptul că peste 38% dintre respondenți au spus că sumele pentru plățile informale sunt accesibile pentru ei, 26% au zis că e nevoie de eforturi suplimentare pentru a le achita, 8% dintre respondenți au menționat că sumele sunt mari și nu și le pot permite.

Totodată, 41% dintre respondenți au menționat că dacă ar depinde doar de ei, n-ar achita nimic pentru învățământ așa cum acesta este gratuit. Iar 14% au zis că ar fi dispuși să achite în continuare³⁰.

Cea mai mare parte a responsabilității pentru amploarea fenomenului aparține Asociațiilor părintești. Dorința intrinsecă de a schimba lucrurile poate fi determinantă în confruntarea cu flagelul. Administrarea asociațiilor obștești ale părinților trebuie să fie pătrunsă de spiritul activismului civic constructiv, cultură juridică și cooperare cu autoritățile.

Actualitatea subiectului a determinat elaborarea de ce către MEC a Planului sectorial anticorupție în domeniul educației pentru anul 2024. Printre cele mai importante priorități sunt: realizarea unui studiu privind etica și integritatea în instituțiile din învățământul general (mărimea, frecvența și solicitanții plăților informale); crearea și integrarea unui cont pe platforma Serviciului guvernamental de plăți electronice (MPay) destinat donațiilor în beneficiul instituțiilor de învățământ general; elaborarea unor mecanisme privind modul de gestionare a surselor financiare atribuite din donațiile părinților, includerea în tematica de formare profesională continuă a cadrelor didactice a unor module privind normele de etică profesională³¹.

Organul de specialitate cu competențe directe de prevenire a fenomenului este Centrul Național Anticorupție. În perioada anului 2023 au fost efectuate peste 60 de campanii/acțiuni de informare a elevilor și părinților privind interzicerea colectării plăților informale³².

În conformitate cu Acordul de cooperare³³ între MEC și CNA este prevăzut ”crearea unui grup interdepartamental pentru monitorizarea procesului și a modului de examinare a petițiilor, în care sunt semnalate acte de corupție, informarea angajaților sistemului educațional despre standardele de integritate, mecanismele și instrumentele de prevenire (inclusiv Linia Națională Anticorupție și liniile specializate ale instituțiilor), consecințele corupției și dezvoltarea spiritului civic activ privind denunțarea corupției, organizarea și desfășurarea activităților de instruire a părinților și reprezentanților legali ai copiilor privind rolul lor în eradicarea fenomenului corupției etc. Dar, conform răspunsului MEC, recepționat ca urmare a solicitării AO ”Părinți Solidari” din 24.08.2023 s-a constatat că ”au fost desemnate doar persoanele de legătură, fără a fi creat și grupul menționat”³⁴. ”Grupul de lucru intersectorial indicat supra ar putea fi un instrument valoros pentru valorificarea eforturilor conjugate ale CNA și MEC în vederea eradicării corupției în educație. Din această perspectivă autoritățile vizate urmează să reia dialogul pentru realizarea obiectivului comun.

Acolo unde măsurile preventive nu-și ating scopul, urmează a se interveni prin proceduri care permit urmărirea și pedepsirea celor ce pretind, acceptă sau primesc recompense sau foloase materiale precum și a celor care promit, oferă sau dau recompensele. Ombudsmanul copilului încurajează autoritățile să facă uz de prevederile art. 315 Cod Contravențional și să se implice hotărât de fiecare dată când se atentează la viitorul copiilor.

³⁰ <https://agora.md/stiri/77163/pentru-plati-informale-in-scoli-un-parinte-achita-in-medie-anual-5600-de-lei-cel-mai-mult-se-plateste-pentru-lectii-suplimentare-sondaj>

³¹ <https://mecc.gov.md/ro/content/prevenirea-si-combaterea-coruptiei-domeniul-educatiei-pe-agenda-ministerului-educatiei-si>

³² Ibidem

³³ Comunicat MEC, Acord de cooperare MEC-CNA

³⁴ Raport ” Finalitatea examinării de către MEC și a instituțiilor din subordine a sesizărilor pe cazurile de corupție și/sau comportament lipsit de integritate în domeniul educațional”. Pag. 12

Recomandări

Ministerului Educației și Cercetării:

1. Reluarea dialogului între MEC și CNA în vederea creării grupului interdepartamental pentru monitorizarea procesului și a modului de examinare a petițiilor, în care sunt semnalate acte de corupție;

3.4. Uniformele școlare

Avocatului Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizat de către părinți și elevi privind restricționarea accesului în instituțiile de învățământ ale elevilor care nu sunt îmbrăcați în uniforma școlară sau nu respectă stilul vestimentar impus de către instituție (exemplu: stil clasic în culorile alb-albastru diplomat și exterior decent; fără machiaj, păr vopsit excentric și bijuterii extravagante; băieții – cu părul îngrijit, etc.).

În unul dintre cazuri, însăși administrația a admis că accesul elevilor în instituție a fost restricționat, dar doar în cazurile când ”unele eleve erau îmbrăcate sumar, aproape indecent (cu umerii goi, cu burta dezgolită, cu pantaloni - blugi ruși de sus până în jos, în pantaloni scurți, etc)”.

Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, în Comentariul General nr. 1, menționează că copiii nu își pierd drepturile omului ca urmare a trecerii prin porțile școlii. Astfel, educația trebuie asigurată într-un mod care să respecte demnitatea inerentă a copilului, să îi permită copilului să își exprime opiniile în mod liber și să participe la viața școlară. Articolul 3 alineatul (1) din Convenția cu privire la drepturile copilului conferă copilului dreptul ca interesul său superior să fie evaluat și considerat primordial în toate acțiunile sau deciziile care îl privesc, atât în sfera publică, cât și în cea privată. Ori de câte ori este necesară luarea unei decizii care va afecta un anumit copil, un grup de copii identificați sau copiii în general, procesul decizional trebuie să includă o evaluare a potențialului impact (pozitiv sau negativ) al deciziei asupra copilului sau copiilor în cauză.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului evidențiază că, în implementarea obligațiilor care îi revin în temeiul Convenției, instituțiile de învățământ vizate nu au acordat o atenție suficientă protecției drepturilor copiilor și deciziile de restricționare a accesului elevilor în școală nu respectă principiul interesului superior al copilului. Totodată, instituțiile de învățământ nu au aplicat corespunzător strategiile de promovare a unui cod vestimentar școlar, care, așa cum prevede Circulara Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova nr.03/1-09/2461 din 24.07.18³⁵, nu trebuie să includă proceduri coercitive, de discriminare și/sau de sancționare prin aplicarea diferitor forme de intimidare asupra elevului și a familiei acestuia. Conform Circularei menționate, instituția de învățământ trebuie să promoveze exclusiv instrumente de educare și sensibilizare a elevului și părinților, bazate pe respect, empatie, corectitudine, responsabilitate pentru asigurarea drepturilor fiecărui copil la educație. În cazul apariției anumitor disensiuni/conflicte, urmare a nerespectării de către copii a codului vestimentar adoptat, administrația școlii identifică soluții pentru remedierea acestora, respectând principiul interesului superior al copilului. **În nici un caz, sub nici o formă, elevului nu i se va limita sau interzice/refuza accesul în instituție sau sală de clasă.**

³⁵ https://monitor.drepturilecopilului.md/wp-content/uploads/2018/08/circulara_uniforma_scolara.pdf

Recomandări

Ministerului Educației și Cercetării:

1. Diseminarea Circularei MECC nr. 03/1-09/2461 din 24.07.18 și abordarea tematicii în cadrul programului de consolidare a competențelor profesioniștilor din educație ”Investim în profesori”, prin prisma acțiunilor de realizat de către cadrele didactice și de conducere în cazul nerespectării de către copii a codului vestimentar adoptat, cu respectarea principiului interesului superior al copilului, dreptului la educație, protecție și opinie.

3.5. Protecția copiilor față de orice formă de violență

Copiii au dreptul de a fi protejați față de orice formă de violență (art. 19 din Convenția cu privire la Drepturile Copilului; Convenția Consiliului Europei privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Lanzarote) etc.). Statul Republica Moldova are obligația pozitivă de a întreprinde toate acțiunile necesare pentru prevenirea, identificarea și răspunsul la violența față de copii.

Ratele violenței față de copii în Republica Moldova sunt îngrijorătoare. Prevalența violenței se datorează diversilor factori, inclusiv acceptării la nivel de societate a folosirii violenței, în special a pedepsei corporale, ca metodă de educație sau disciplinare.

Sondajul Violența împotriva copiilor (Violence against children survey - VACS)³⁶, realizat în Moldova în 2019, a arătat că 2 din 5 fete (36,8%) și băieți (37,8%) au fost supuși unei forme de violență până la 18 ani. În plus, 1 din 7 fete (14,4%) și 1 din 20 de băieți (5,3%) au fost supuși violenței sexuale până la împlinirea vârstei de 18 ani, iar majoritatea nu au spus nimănui despre experiențele lor. Studiul subliniază că violența din timpul copilăriei este asociată cu probleme considerabile de sănătate, inclusiv tulburări mintale, gânduri suicidare, abuzul de alcool și droguri.

Un alt fenomen răspândit în instituțiile de învățământ din Republica Moldova este cel al bullying-ului. Potrivit studiilor globale, Moldova are una dintre cele mai mari rate de bullying din regiune. 57% dintre adolescenții cu vârsta între 13-15 ani au participat la o bătaie în ultimul an sau au fost hărțuiți cel puțin o dată în ultimele 2 luni, conform studiului UNICEF din 2018 “An Everyday Lesson: #ENDviolence in Schools”³⁷. Un alt studiu UNICEF din 2019 (Bullying în rândul adolescenților din Republica Moldova)³⁸ a arătat că 70,8% dintre elevii din clasele 6-12 sunt țintă a bullying-ului. Potrivit unui studiu OMS privind sănătatea și bunăstarea adolescenților, lansat în mai 2020³⁹, Moldova se află în primele 5 țări din regiunea HBSC (50 de țări) în ceea ce privește prevalența experienței de a fi țintă a bullying-ului în școală; în top 3 privind prevalența comportamentului de autor al bullying-ului; și pe locul 1 la adolescenți în vârstă de 11 ani care au agresat un coleg la școală de cel puțin două ori în ultimele 2 luni. Aproximativ 21% dintre elevii claselor 5-12 sunt țintă a bullying-ului săptămânal, conform studiului realizat de Alianța ONG-urilor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei (APSCF), desfășurat în perioada

³⁶ <https://www.togetherforgirls.org/en/resources/moldova-vacs-report-2020>

³⁷ <https://www.unicef.org/documents/everyday-lesson-endviolence-schools>

³⁸ <https://www.unicef.org/moldova/media/3146/file/Bullying->

<ul%20%C3%AEn%20r%C3%A2ndul%20adolescen%C8%9Bilor%20din%20Republica%20Moldova.pdf>

³⁹ <https://neovita.md/studii-si-cercetari/hbcs-moldova-dinamica-datelor-2014-2018-moldova-context-national/>

ianuarie – iunie 2023. În plus, 3 din 100 de elevi au raportat experiențe de cyberbullying cel puțin o dată pe lună în ultimul an școlar.

Îngrijorătoare sunt și fenomenele de abuz și exploatare sexuală a copiilor în mediul online. Potrivit unui studiu realizat de La Strada în 2021 privind experiențele online ale copiilor din Republica Moldova și riscurile la care se expun⁴⁰, din cei 3829 de copii de 9-17 ani participanți la un sondaj online, 18% dintre respondenți au declarat că în ultimele 12 luni, pe Internet, li s-au întâmplat lucruri care i-au deranjat sau i-au supărat, 12% indicând că au primit mesaje care conțineau cuvinte vulgare sau imagini cu conținut sexual. Aproximativ 1% dintre copiii de 12-17 ani au indicat că au expediat, în ultimele 12 luni, fotografii sau înregistrări video reprezentând părți dezgolite ale corpului lor persoanelor cu care comunicau pe Internet. 13% dintre aceștia au transmis imaginile unei persoane pe care o cunoșteau doar online (8% pentru că au fost amenințați, 4% pentru a obține bani ori anumite bunuri în schimb). Atestăm un nivel redus de încredere a copiilor în părinți și cadre didactice, care îi determină să nu apeleze la ajutor. Doar 3% dintre copii au discutat cu un profesor sau învățător atunci când li s-a întâmplat pe Internet o situație care i-a deranjat. Doar 1% au discutat cu alți specialiști care au mandat de a proteja copiii de orice formă de abuz (polițist, psiholog, asistent social etc.).

La nivel de cadru normativ, Republica Moldova este bine poziționată: Codul Educației, Legea 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți; HG 270/2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului; Ordinul Ministerului Educației 77/2013 cu privire la procedura de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului; Ordinul Ministerului Educației 858/2013 cu privire la Metodologia de aplicare a Procedurii de organizare instituțională și de intervenție a lucrătorilor instituțiilor de învățământ preuniversitar în cazurile de abuz, neglijare, exploatare, trafic al copilului. Urmare a introducerii în 2022 în Codul Educației a definiției bullying-ului și a principului non-violenței, Ministerul Educației și Cercetării a aprobat, prin Ordinul MEC nr. 1024/2022, Metodologia cu privire la prevenirea și combaterea bullying-ului, pe parcursul anului 2023 asigurând capacitarea profesioniștilor din educație pentru aplicarea acesteia.

Implementarea acestui cadru normativ prezintă numeroase curențe.

Potrivit rapoartelor semestriale elaborate de către Ministerul Educației și Cercetării⁴¹, în instituțiile de învățământ din Republica Moldova avem anual în jur de 8000 de cazuri de violență față de copii.

---

⁴⁰ https://lastrada.md/pic/uploaded/Studiu_Siguranta_online-comportamente_si_riscuri-FINAL.pdf

⁴¹ <https://mec.gov.md/ro/content/prevenirea-si-combaterea-violentei-0>

Anul de studii	Formele de violență							Total cazuri			Sursa sesizării				Decizia în urma evaluării	
	Fizică	Psihologică	Sexuală	Bullying	Neglijare	Exploatare muncă	Trafic, prostituție	Fete	Băieți	Total copii	Profesor	Colaborator al ÎI	Părinți	Copii	Examinarea în ÎI	Referirea cazului
2021-2022 Semestrul I	1690	1167	20	-	1096	25	3	1267	2734	4001	1899	408	399	1295	3397	604
2021-2022 Semestrul II	1725	1209	40	-	1225	47	1	1364	2883	4247	1918	434	688	1207	3531	716
2021-2022 Total	3415	2376	60	-	2321	72	4	2631	5617	8248	3817	842	1087	2502	6928	1320
2022-2023 Semestrul I	1540	988	16	-	1012	31	2	1044	2545	3589	1898	306	448	937	3021	568
2022-2023 Semestrul II	1778	974	22	610	1095	19	0	1493	3005	4498	2248	469	729	1052	3770	728
2022-2023 Total	3318	1962	38	610	2107	50	2	2537	5550	8087	4146	775	1177	1989	6791	1296
2023-2024 Semestrul I	1297	782	15	475	870	17	4	1120	2701	3821	2059	412	481	869	3340	481

De remarcat introducerea unei noi coloane în raport, bullying, odată cu raportarea pentru semestrul II al anului de studii 2022-2023.

Analizând aceste date din perspectiva cercetărilor menționate supra, concluzionăm că numărul cazurilor raportate este net inferior celor existente. Îngrijorătoare este și reducerea, deși nesemnificativă, a numărului cazurilor raportate în 2023. Aceasta se datorează mai multor factori, printre care: capacități reduse a personalului instituțiilor de învățământ de a identifica și răspunde la cazurile de violență față de copii și convingerea eronată că e mai bine de a nu raporta aceste cazuri, pentru a salvarda imaginea instituției.

În anul 2023, am apreciat preocuparea Ministerului Educației și Cercetării (MEC) pentru crearea unui mediu școlar sigur și prietenos pentru toți actorii educaționali, inclusiv cadrele didactice. În contextul proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (din domeniul educației) promovat de către minister, Ombudsmanul Copilului a transmis opinia sa⁴², menționând că protecția cadrelor didactice poate avea loc doar printr-un proces unitar cu cel al copiilor și că acest proces trebuie să aibă la bază prețuirea demnității umane. O abordare distinctă riscă să afecteze realizarea drepturilor copilului, dată fiind interdependența acestora.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a examinat, în 2023, 33 de cereri privind pretinse cazuri de violență asupra copiilor, 23 dintre acestea în mediul școlar. De asemenea, în 2023 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat din oficiu pe 15 cazuri de violență asupra copiilor, 5 dintre acestea în mediul școlar.

⁴² <https://ombudsman.md/post-document/opinia-avocatului-poporului-pentru-drepturile-copilului-cu-privire-la-aprobarea-proiectului-de-lege-pentru-modificarea-unor-acte-normative-din-domeniul-educatiei/>

Din cazuistica cererilor și sesizărilor din oficiu privind violența față de copii din partea cadrelor didactice, am constatat că instituțiile de învățământ recurg rar la aplicarea prevederilor art. 135, alin. (1), lit. i) din Codul Educației și art. 86 alin. (1) lit. n) din Codul Muncii (concedierea), în privința cadrului didactic care a aplicat violență asupra copiilor, rezumându-se doar la sancțiuni precum mustrarea. Uneori cadrele didactice pleacă voluntar, dar se angajează tot în sectorul educație, în altă instituție de învățământ. Nu există un registru al sancțiunilor aplicate cadrelor didactice, inclusiv pentru violența față de copii, pe care viitorii angajatori, instituții de învățământ, să-l poată consulta.

O altă constatare este legată de cazurile tematice similare înregistrate de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului „calificarea faptelor personalului din instituțiile de învățământ” prin prisma articolului 166¹ „Tortura, tratament inuman sau degradant” din Codul penal. Tratamentul inuman sau degradant încriminat în art. 166¹ alin. (2) din Codul penal se pedepsește cu închisoare de la 3 la 8 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.

Aceste cazuri sunt afectate de jurisprudența neuniformă și lipsa unui consens în privința modelului de interpretare și aplicare a dispozițiilor art. 166¹ Cod penal, în special în partea ce privește subiectul special al componentelor de infracțiune și gravitatea necesară pentru a considera faptele ca fiind tratament inuman sau degradant. Problema este acutizată datorită practicii judiciare neuniforme a Curții Supreme de Justiție, la deciziile căreia fac referire instanțele inferioare.

De remarcat că în unele cazuri de violență față de copii comisă de personalul instituțiilor de învățământ, organele de drept pornesc procese contravenționale în baza art. 312 (abuzul de putere sau abuzul de serviciu) sau art. 313 din Codul contravențional (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu), iar conform unei interpretări a Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție, nici sancțiunea contravențională prevăzută de aceste articole nu poate fi aplicată (Decizia Curții Supreme de Justiție din 18.11.2020 [Dosarul nr. 1ra-1378]).

Din analiza jurisprudenței comitetelor și instanțelor internaționale, inclusiv CtEDO (ex. Hotărârea definitivă a CtEDO pronunțată în cauza V. K. c. Rusiei (violarea art. 3 din Convenție, „responsabilitatea statului pentru faptele cadrului didactic”), considerăm că practica neuniformă a instanțelor judecătorești naționale și/sau lipsa unor definiții oficiale în legislația penală nu pot exclude angajarea răspunderii penale a personalului din instituțiile de învățământ în temeiul art. 166¹ Cod penal. Totodată, considerăm necesară o mai mare claritate și previzibilitate în conținutul și aplicarea legii penale, ceea ce poate fi realizat prin intervenția legiuitorului.

Suplimentar, considerăm necesară o analiză profundă a posibilităților de sancționare și atragere la răspundere contravențională sau penală a cadrelor didactice care aplică violența față de copii, cu privarea de dreptul de a activa în sectorul educație pentru o anumită perioadă de timp, proporțională gravității faptei, și condiționarea ulterioarei reveniri la lucrul cu copiii de participarea cu succes la un program de consolidare a competențelor sociale și emoționale.

Recomandări

Ministerului Justiției:

1. Realizarea unei analize a posibilităților actuale de atragere la răspundere contravențională sau penală a cadrelor didactice care aplică violența față de copii, cu privarea de dreptul de a activa în sectorul educație pentru o anumită perioadă de timp, proporțională gravității faptei.
2. Modificarea legii penale, pentru a oferi claritate și previzibilitate în aplicarea art. 166¹ „Tortura, tratament inuman sau degradant” profesioniștilor din sectorul educație.

Guvernului:

1. Consolidarea cooperării intersectoriale pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului.

Ministerului Educației și Cercetării:

1. Realizarea unei analize a practicii actuale de sancționare a cadrelor didactice care aplică violența față de copii, a posibilelor soluții de privare de dreptul de a activa în sectorul educație pentru o anumită perioadă de timp, proporțională gravității faptei, și de condiționare a ulterioarei reveniri la lucrul cu copiii de participarea cu succes la un program de consolidare a competențelor sociale și emoționale;
2. Ținerea unui registru al sancțiunilor aplicate cadrelor didactice, inclusiv pentru violența față de copii, pe care viitorii angajatori, instituții de învățământ, să-l poată consulta;
3. Dezvoltarea și consolidarea competențelor cadrelor didactice de prevenire și combatere a violenței față de copii, inclusiv a bullying-ului (formare inițială și continuă);
4. Elaborarea participativă și implementarea politicii de protecție a copiilor în instituțiile de învățământ;
5. Asigurarea cu psihologi școlari a tuturor instituțiilor de învățământ;
6. Oferirea de suport psiho-emoțional cadrelor didactice și de programe de prevenire a arderii profesionale;
7. Consolidarea competențelor sociale și emoționale ale cadrelor didactice;
8. Revizuirea curriculei școlare pentru a integra toate conceptele-cheie ale educației sexuale comprehensive și consolidarea competențelor cadrelor didactice de a o implementa;
9. Dezvoltarea de programe de educație parentală, inclusiv școli ale părinților și sesiuni tematice de parentalitate pozitivă în cadrul ședințelor cu părinții;
10. Consolidarea competențelor cadrelor didactice de a dezvolta competențele pentru cultură democratică ale copiilor (inclusiv cele de valorizare a drepturilor omului, demnității umane și a diversității culturale, cooperare, gestionare non-violentă a conflictelor, empatie).

Ministerului Muncii și Protecției Sociale:

1. Dezvoltarea de servicii sociale de sprijin al familiilor cu copii aflate în dificultate;
2. Dezvoltarea de servicii specializate pentru copiii cu comportament antisocial.

Ministerului Sănătății:

1. Dezvoltarea de programe de tratament și reabilitare a copiilor cu tulburări de conduită, în cadrul Centrelor Comunitare de Sănătate Mintală și Youth Clinics.

CAPITOLUL IV. DREPTUL COPILULUI LA NUME ȘI CETĂȚENIE

Din momentul nașterii, fiecare copil are dreptul la nume și cetățenie. Copilul are dreptul să-și păstreze cetățenia, numele și legătura cu familia, iar în cazul în care a fost lipsit(ă) de ele, acestea să-i fie restabilite. Nerespectarea dreptului copilului la nume și cetățenie duce, în mod inerent, la lezarea altor drepturi fundamentale ale acestuia, cum ar fi dreptul la educație, dreptul la sănătate, dreptul la asistență și protecție socială, dreptul la muncă, dreptul la libera circulație, etc.

Potrivit art. 7 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului⁴³, imediat după nașterea sa, copilul este înregistrat, are dreptul la nume, dreptul de a obține o cetățenie și dreptul de a cunoaște și a fi crescut de părinții acestuia, în măsura posibilului. Prevederile acestui articol stabilesc și responsabilitatea statului de a veghea aplicarea acestor drepturi în conformitate cu legislația națională, dar și cu obligațiile asumate potrivit instrumentelor internaționale aplicabile în acest domeniu.

Acest drept fundamental se regăsește și în art. 15 al Declarației Universale a Drepturilor Omului; art. 6 al Convenției Europene cu privire la cetățenie; art. 24 al Pactului internațional nr. 31 din 1966 cu privire la drepturile civile și politice.

În opinia Comitetului pentru Drepturile Copilului, una dintre măsurile speciale de protecție a copilului și recunoașterea personalității legale a acestuia reprezintă asigurarea și garantarea dreptului său la nume și cetățenie. Recunoașterea de către stat a statutului legal al copilului, a importanței fiecărui copil în parte, a personalității legale a acestuia și, nemijlocit, a existenței copilului, se realizează prin înregistrarea nașterii acestuia. Înregistrarea copilului la naștere reprezintă un mijloc prin care pot fi garantate celelalte drepturi ale copilului, cum ar fi beneficierea de anumite facilități acordate de stat, protecție și asistență socială, prevenirea exploatarei și traficului de copii, etc. Totodată, înregistrarea nașterii stă la temelia bazei de date demografice și a diferitor strategii naționale orientate spre garantarea bunăstării fiecărui cetățean.

Reglementările tratatelor internaționale cu referire la dreptul persoanei la nume și cetățenie, au fost transpuse de către Republica Moldova în legislația națională. În primul rând, legea supremă a statului, Constituția Republicii Moldova⁴⁴, la art. 17, prevede că cetățenia se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică și că nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia.

Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02 iunie 2000⁴⁵ stabilește cadrul juridic al raporturilor legate de cetățenia Republicii Moldova. În ceea ce privește asigurarea dreptului copilului la nume și cetățenie din momentul nașterii acestuia, avem prevederile specifice ale art. 11 din prezenta lege. Potrivit acestuia, este considerat cetățean al Republicii Moldova copilul: născut din părinți, ambii sau unul dintre care, la momentul nașterii copilului, este cetățean al Republicii Moldova; născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți apatrizi sau beneficiari de protecție internațională; născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți care au cetățenia unui alt stat sau unul dintre care este apatrid sau beneficiar de protecție internațională, iar celălalt este

⁴³ Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului, <https://www.unicef.org/moldova/media/6116/file/with%20Kids%20drawings%20ROM.pdf>

⁴⁴ Constituția Republicii Moldova, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136130&lang=ro#

⁴⁵ Legea cetățeniei Republicii Moldova, nr. 1024/2000, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137681&lang=ro#

cetățean străin – în cazul în care, la data depunerii cererii, cel puțin unul dintre părinți deține drept de ședere sau beneficiază de protecție internațională acordată de autoritățile competente ale Republicii Moldova ori este recunoscut apatrid de autoritățile competente ale Republicii Moldova, precum și în cazul în care copilul se încadrează în condițiile legale pentru a fi recunoscut apatrid.

Este de menționat parcursul și aportul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în procesul de modificare a art. 11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova. Anterior, către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului au parvenit adresări în care se invocau situații problematice care apăreau în cazul nașterii copiilor în afara țării, dar părinții cărora sunt cetățeni ai Republicii Moldova, dar nu au avut nici o legătură juridică cu statul. În scopul examinării oportunității operării unor modificări/revizuirii ce țin de aplicarea prevederilor art. 11 alin (1) lit. a), Avocatul Poporului, la 04 iunie 2021, a înaintat propuneri în acest sens Ministerului Justiției⁴⁶.

O altă situație problematică identificată de către Avocatul Poporului la acea etapă era în cazul copiilor născuți pe teritoriul țării, dar din părinți care dețin cetățenia altui stat sau unul din ei este apatrid sau beneficiază de protecția internațională, iar celălalt este cetățean străin. Anterior, prevederile art. 11, alin. (1), lit. c) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000, condiționa cetățenia copilului născut pe teritoriul Republicii Moldova de statutul/forma juridică de ședere a părinților săi pe teritoriul Republicii Moldova. În viziunea Ombudsmanului Copilului, acest fapt putea duce la apariția copiilor apatrizi de la naștere, în cazurile în care țara de origine a părinților/unuia din părinți nu acordă cetățenia sa copiilor născuți pe teritoriul altor state sau are rezerve în privința acestora. În contextul dat, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, la 21 mai 2021, a solicitat Curții Constituționale exercitarea controlului constituționalității art. 11 alin. (1) lit. c) a Legii cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000⁴⁷.

În pofida Deciziei de inadmisibilitate a Curții Constituționale privind controlul constituționalității prevederilor art. 11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova, nr. 1024/2000⁴⁸, propunerea de modificare a acestuia a fost preluată de un deputat din Parlamentul Republicii Moldova. Drept urmare, la 08.06.2023, Parlamentul a adoptat Legea nr. 142 pentru modificarea articolului 11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000, în vigoare din 03.11.2023.

Legea nr. 370/2023 privind drepturile copilului, alt succes major din 2023 la care Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a contribuit, stabilește drepturile fundamentale ale copilului, principiile și măsurile de asigurare a drepturilor copilului, atribuțiile autorităților publice centrale și locale și interacțiunea acestora în procesul de asigurare a respectării drepturilor copilului. Art. 7 al acestei legi prevede faptul că fiecare copil are dreptul: la un nume și este înregistrat în condițiile prevăzute de lege; la cetățenie; de a-și păstra cetățenia, numele și relațiile de familie în condițiile prevăzute de lege, fără nicio ingerință. Totodată, prezenta lege stabilește clar obligația autorităților de a lua de urgență toate măsurile necesare în vederea restabilirii identității copilului, atunci când se constată că un copil este lipsit, în mod ilegal, de elementele constitutive ale identității sale sau de unele dintre acestea.

---

⁴⁶ Propunere de modificare a art. 11, alin. (1), lit. a) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000, adresată Ministerului Justiției, <https://old2.ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/02/PropunerMODIF2021.pdf>

⁴⁷ Sesizare către Curtea Constituțională, <https://old2.ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/02/2021sesizare-Curtea-Constitu%C8%9Bional%C4%83-Legea-cet%C4%83%C8%9Beniei.pdf>

⁴⁸ Decizia Curții Constituționale, <https://old2.ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/02/Decizia-Curtii-Constitutionale.pdf>

Dreptul copilului la nume și cetățenie, autoritățile și persoanele cu funcții de răspundere responsabile, precum și efectele asigurării/neasigurării acestui drept fundamental, se regăsesc și în alte acte normative naționale, precum:

- Codul Familiei, nr. 1316/2000⁴⁹, art. 55, în strânsă legătură cu art. 53: „Copilul are dreptul la un nume de familie și prenume”, pe care le dobândește de la părinții săi; „Copilului i se garantează apărarea drepturilor și intereselor sale legitime”; „Apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului se asigură de părinți sau persoanele care îi înlocuiesc, iar în cazurile prevăzute de lege-de autoritatea tutelară locală/teritorială sau de alte organe abilitate. Părinții poartă răspundere, prevăzută de legislație, pentru neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de îngrijire și educație a copilului”;
- Codul Civil, nr. 1107/2002⁵⁰, art. 36: „Orice persoană fizică are dreptul la numele stabilit sau dobândit potrivit legii”; „Numele de familie se dobândește prin efectul filiației și se modifică prin efectul schimbării stării civile, în condițiile prevăzute de lege”; „Prenumele se stabilește la data înregistrării nașterii, în baza declarației de naștere”;
- Legea nr. 100-XV/2001 privind actele de stare civilă⁵¹, cap. III, secț. 1 stabilește temeiurile pentru întocmirea actului de naștere, condițiile și cerințele necesare, precum și stabilește obligația părinților/reprezentanților legali de a declara nașterea copilului;
- Codul Contravențional, nr. 218/2008⁵², art. 339: stabilește pedepsele pentru încălcarea legislației privind regimul actelor de stare civilă, inclusiv tănuirea nașterii, deteriorarea intenționată sau pierderea actelor de stare civilă, etc.;
- Hotărârea de Guvern nr. 258/2009⁵³ cu privire la simplificarea procedurii de înregistrare a copiilor nou-născuți: „Agenția Servicii Publice va întreprinde acțiunile necesare în vederea înregistrării nașterii în incinta instituțiilor medico-sanitare publice ce includ maternități, cu eliberarea certificatelor respective, asigurând informarea persoanelor interesate și despre posibilitatea înregistrării nașterii respective subdiviziunea competentă a Agenției Servicii Publice în a cărui rază teritorială își au domiciliul”;
- Hotărârea de Guvern nr. 966/2020⁵⁴ cu privire la serviciile prestate de către Agenția Servicii Publice, Anexa 3 – Categoriile serviciilor ASP prestate cu înlesniri, care garantează gratuitate persoanelor care pentru prima dată solicită eliberarea buletinului de identitate;
- Legea nr. 140/2013⁵⁵ privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;
- Hotărârea de Guvern nr. 270/2014⁵⁶ cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului.

---

⁴⁹ Codul Familiei, nr. 1316/2000, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138943&lang=ro#

⁵⁰ Codul Civil, nr. 1107/2002, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141265&lang=ro#

⁵¹ Legea nr. 100-XV/2001 privind actele de stare civilă, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136551&lang=ro#

⁵² Codul Contravențional, nr. 218/2008, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=141341&lang=ro#

⁵³ Hotărârea de Guvern nr. 258/2009, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=103387&lang=ro#

⁵⁴ Hotărârea de Guvern nr. 966/2020, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139793&lang=ro#

⁵⁵ Legea nr. 140/2013, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139010&lang=ro#

⁵⁶ Hotărârea de Guvern nr. 270/2014, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18619&lang=ro#

Cadrul legal internațional și național asigură fiecărui copil respectarea dreptului la nume și cetățenie, precum și stabilește mecanisme clare prin care autoritățile să intervină atât la etapa inițială, cât și în cazul în care se produc careva ingerințe în acest drept fundamental al fiecărui copil. În pofida acestui fapt, chiar dacă există obligația părinților/reprezentanților legali să înregistreze copilul la naștere, iar autoritățile responsabile eliberează gratuit certificatul de naștere, încă există cazuri în care copiii rămân a fi lipsiți de dreptul acestora la nume și cetățenie, cât și de celelalte drepturi conexe cu acesta.

Problema copiilor nedocumentați a fost mereu în vizorul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, fiind reflectată și analizată în Rapoarte tematice⁵⁷ și Rapoarte anuale^{58 59 60}.

Cauzele care duc la nedocumentarea copiilor sunt următoarele:

- Înregistrarea tardivă a nașterii copilului de către părinți;
- Înregistrarea copilului la misiunile diplomatice străine pe teritoriul Republicii Moldova (spre exemplu, Ambasada României);
- Înregistrarea copiilor în regiunea transnistreană;
- Lipsa actelor de identitate ale părinților sau expirarea acestora;
- Lipsa actului medical constatator al nașterii copilului, pierderea sau deteriorarea acestuia;
- Introducerea eronată a datelor personale ale mamei la internare în registrele de la maternitate, ceea ce cauzează lacune în actele cuplului mamă-copil la externarea din instituția medicală;
- Pierderea actelor originale;
- Unul dintre părinți este cetățean al altui stat, fapt care tergiversează procesul de documentare a copilului;
- Schimbarea frecventă a locului de trai al părinților dintr-o localitate în alta;
- Plecarea părinților peste hotare pe perioade îndelungate;
- Refuzul părinților de a colabora cu autoritățile tutelare locale și teritoriale în vederea documentării copilului;
- Neînțelegerile apărute la stabilirea paternității copilului;
- Insistența părinților de a înregistra nașterea copilului conform domiciliului și ulterioara lipsă de responsabilitate a acestora în vederea declarării nașterii copilului la organul de stare civilă;
- Dezacordul părinților privind atribuirea codului numeric personal sau fotografierii copilului, cel mai adesea din motive religioase;
- Abandonul copiilor în afara instituțiilor medicale;
- Introducerea ilegală a copiilor pe teritoriul Republicii Moldova;
- Tergiversarea examinării dosarelor ce țin de dreptul copilului la nume și cetățenie în instanțele de judecată;

---

⁵⁷ Studiu tematic „Respectarea drepturilor copiilor la nume și cetățenie”, <https://ombudsman.md/post-document/raportul-tematic-respectarea-drepturilor-copiilor-la-nume-si-cetatenie-2-3/>

⁵⁸ Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2016, <https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-privind-respectarea-drepturilor-copilului-in-republica-moldova-in-anul-2016/>

⁵⁹ Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2017, <https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-privind-respectarea-drepturilor-copilului-in-republica-moldova-in-anul-2017-3/>

⁶⁰ Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în anul 2022, <https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-respectarea-drepturilor-copilului-in-republica-moldova-in-anul-2022-2/>

- Imposibilitatea familiilor cu venituri mici de a achita taxa pentru transport tur-retur către centrele raionale pentru a perfecta actul de identitate al copilului;
- La cererea de perfectare a actului de identitate se prezintă documentul ce atestă grupa sangvină a copilului, care se întocmește în cadrul Instituțiilor medicale de sănătate publică, la fel din centrele raionale și nu se eliberează în aceeași zi;
- Ineficiența mecanismului intersectorial de cooperare, conlucrarea deficientă a autorităților sau chiar neglijența acestora.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului continuă să fie sesizat în diferite cazuri în care copiilor le este lezat dreptul la nume și cetățenie. Printre cele mai frecvente și grave consecințe care pot surveni urmare a nerespectării acestui drept se regăsesc situațiile în care copiii nedocumentați:

- Nu pot fi admiși la susținerea examenelor de absolvire a treptei gimnaziale;
- Nu pot primi actul de absolvire a treptei gimnaziale;
- Nu-și pot continua studiile la treapta liceală, colegiu, școală profesională etc.;
- Nu se pot angaja în câmpul muncii;
- Nu le este stabilit gradul de dizabilitate;
- Nu au acces liber la serviciile medicale;
- Nu dispun de o formă de protecție;
- Nu-și pot legaliza dreptul de proprietate asupra bunurilor;
- Nu le este stabilită pensia de urmaș, pensia de întreținere, precum și alte alocații sau indemnizații, etc.;
- Nu pot fi admiși la examenul pentru eliberarea permisului de conducere;
- Le este îngrădit dreptul la libera circulație (la intrarea și ieșirea din țară).

Deși lipsa actului de identitate al persoanei duce la îngrădirea și încălcarea celorlalte drepturi conexe, acest fapt nu este un impediment pentru reținerea, arestarea sau condamnarea copilului. În cazul în care copilul a săvârșit o faptă prejudiciabilă, conform legislației naționale, acesta urmează a fi atras la răspundere. Astfel, la solicitarea organelor de drept competente, persoanei reținute sau aflate în arest preventiv îi este eliberat un buletin de identitate provizoriu.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a sesizat din oficiu cu privire la cazul unui copil din clasa a IX-a, căruia, din motive religioase (dezacord privind atribuirea codului numeric personal și privind fotografierea copilului), mama refuza categoric să-i perfecteze buletin de identitate. Deținerea actului de identitate este condiție indispensabilă pentru susținerea examenelor de absolvire a ciclului gimnazial. Refuzul mamei este contrar voinței, opiniei și interesului superior al copilului său.

De menționat este faptul că, în acest caz, atât autoritatea tutelară locală, cât și administrația instituției de învățământ cunoșteau situația copilului, însă nu au întreprins măsuri eficiente și suficiente pentru documentarea copilului. Argumentele autorităților privind nedocumentarea copilului au fost că mama copilului este o persoană complicată și conflictuală, iar orice măsură întreprinsă nu avea succes.

Ombudsmanul Copilului a solicitat Organului local de specialitate în domeniul învățământului să identifice soluții alternative în situația dată, în cazul în care copilul nu ar fi reușit să fie documentat înainte de susținerea examenelor de absolvire. În scopul realizării depline a dreptului la educație,

s-a identificat soluția de a se permite accesul copilului la examene cu certificatul de naștere și a confirmării scrise de către director precum că acesta este elev al instituției în cauză.

Urmarea a intervenției Ombudsmanului Copilului, s-a reușit conlucrarea dintre autoritățile tutelare și cele din domeniul educației, astfel încât acestea să identifice soluția cea mai potrivită pentru copil. În scopul realizării drepturilor conexe dreptului la nume și cetățenie, care să asigure bunăstarea copilului, s-a reușit conlucrarea și cu reprezentantul legal al copilului, care a conștientizat importanța majoră al acestui act, acceptând documentarea copilului. Astfel, prin efort consolidat, copilul a obținut actul de identitate și a susținut cu succes examenele de absolvire a treptei gimnaziale.

Reieșind din experiența Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în examinarea cazurilor concrete de nerespectare a dreptului copilului la nume și cetățenie, se constată că cel mai adesea această situație survine din cauza scăpărilor sau chiar neglijenței nu doar a părinților, ci și a autorităților, care nu intervin prompt, nu conlucrează între ele suficient, motivând că nu au cunoscut situația, nu cunosc cum să intervină sau că nu țin de competențele lor. Deseori autoritățile invocă fluctuația de cadre sau chiar lipsa acestora; ineficiența mecanismului de cooperare dintre toți actorii din domeniul protecției drepturilor copilului în vederea identificării, raportării și intervenirii nemijlocite în cazurile copiilor și părinților nedocumentați, mai ales când sunt prezente și anumite elemente de extraneitate; lipsa mecanismului de colectare a datelor privind copiii nedocumentați și raportarea acestor cazuri autorității tutelare de nivelul II și autorității centrale.

În multe dintre situațiile în care copiii rămân a fi nedocumentați, părinții au dat dovadă de iresponsabilitate, tergiversând înregistrarea nașterii copilului. Mai complicată este situația atunci când nici părinții acestor copii nu sunt documentați. În acest moment, autoritatea tutelară are rolul de bază, având atribuția de a responsabiliza părinții și de a-i ghida și/sau asista în procesul de documentare. În cazul în care stabilirea identității adultului, iar apoi a copilului, întârzie sau nu are loc, pornește cercul vicios în care rezultatul firesc al nedocumentării părinților este nedocumentarea copilului.

În scopul obținerii datelor reale cu privire la nivelul de respectare a dreptului la nume și cetățenie a copiilor, precum și cu privire la problemele întâmpinate în exercitarea acestui drept, Ombudsmanul Copilului a solicitat informații de la Structurile Teritoriale de Asistență Socială.

Potrivit datelor oferite de Structurile Teritoriale de Asistență Socială, în prezent, 31 de copii sunt luați la evidență de către autorități ca fiind nedocumentați. În scopul remedierii acestei situații și repunerii în drepturi a acestor copii, autoritățile responsabile sunt în proces de examinare a cazurilor respective și întreprindere a măsurilor care se impun.

Unele regiuni ale țării, pentru perioada îndelungată de 8 ani pentru care s-au solicitat informații, au raportat zero cazuri în care copiilor li s-ar fi încălcat dreptul la nume și cetățenie. Acest lucru nu este altceva decât un indicator al faptului că lipsește mecanismul de evidență al acestor copii, nu neapărat faptul că într-adevăr nu există niciun caz de nedocumentare a copiilor.

Este apreciable faptul că în unele regiuni ale țării, în scopul prevenirii situațiilor de nedocumentare a copiilor se întreprind anumite măsuri, precum: campanii de informare; colaborarea constantă cu

Agenția Servicii Publice; sprijin psiho-social pentru familiile care se confruntă cu dificultăți în procesul de documentare a copilului; identificarea precoce și monitorizarea factorilor de risc social care pot duce la nedocumentarea copiilor; programe educaționale pentru copii și părinți; acordarea suportului financiar pentru acoperirea cheltuielilor ce țin de procesul de documentare; colaborarea eficientă cu instituțiile medicale și cele de învățământ, etc.

Potrivit informațiilor furnizate de către Structurile Teritoriale de Asistență Socială, majoritatea acestor autorități tutelare întâmpină problema ineficienței mecanismului intersectorial de cooperare. Potrivit autorităților, mecanismul nu funcționează din varii motive:

- Lipsa implicării autorității publice locale de nivelul I;
- Fluxul cadrelor din Serviciul de asistență socială comunitară;
- Inexistența unei baze de date comune de evidență a copiilor nedocumentați;
- Instituțiile/persoanele care identifică copiii nedocumentați nu sesizează autoritățile responsabile de documentarea acestora;
- Inexistența unei instrucțiuni speciale de intervenție în cazurile copiilor nedocumentați.

Recomandări

Ministerului Muncii și Protecției Sociale:

1. Elaborarea unei instrucțiuni speciale de intervenție în cazurile copiilor nedocumentați.
2. Eficientizarea mecanismului de cooperare intersectorială în ceea ce privește prevenirea, identificarea, raportarea, intervenția și monitorizarea cazurilor de nedocumentare a copiilor, mai ales în cazurile care conțin elemente de extraneitate.

Agenției Servicii Publice:

1. Eficientizarea mecanismelor responsabile de evidența populației la nivel local.
2. Crearea unei baze de date naționale de evidență a copiilor nedocumentați.
3. Identificarea soluțiilor alternative pentru copiii ai căror părinți, din motive religioase, refuză să-i documenteze.
4. Organizarea și desfășurarea campaniilor de informare și suport pentru părinți și viitori părinți cu privire la procedura documentării copiilor, precum și cu privire la riscurile cu care se pot confrunta copiii care nu dețin acte de identitate.

CAPITOLUL V. JUSTIȚIE PRIETENOASĂ COPILOR

Copiii în detenție

Nici un copil nu va fi privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar. Arestarea, deținerea sau întemnițarea unui copil trebuie să fie conformă cu legea și nu va fi decât o măsură extremă și cât mai scurtă posibil. Orice copil privat de libertate va fi tratat cu omenie și cu respectul cuvenit demnității umane și de o manieră care să țină seama de nevoile persoanelor de vârstă sa⁶¹.

Sectorul justiției din Republica Moldova a trecut în ultimele decenii prin reforme semnificative. Mai multe modificări ale cadrului normativ au urmărit scopul tranziției de la un sistem de justiție învechit, bazat preponderent pe măsuri punitive, de monitorizare și instituționalizare, către o abordare concentrată pe reintegrare și reabilitare, și respectul față de drepturile omului, proces echitabil și asigurarea supremației legii.

În anul 2023, Administrația Națională a Penitenciarelor, cu suportul Ministerului Justiției și a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, a reușit remodelarea conceptuală a abordării minorilor preveniți. Tradițional, minorii, în privința cărora este aplicată măsura preventivă – arestul, se dețin în izolatoarele de urmărire penală, unde se dețin și maturii. Acest lucru influențează în cel mai păgubos mod asupra parcursului minorului prin sistemul execuțional autohton, deoarece minorii preiau de la maturii modele comportamentale negative în raport cu administrația penitenciarului. În mod special, minorii sunt predispuși să copieze regulile subculturii criminale, viciu care subminează întregul efort al administrației penitenciare îndreptat spre prevenirea recidivei.

Astfel, la data de 24.03.2023, a avut loc prima etapă de transfer a preveniților minori din Penitenciarul nr. 13 în Penitenciarul nr. 10 – Goian, unde a fost dat în exploatare un sector locativ total renovat în corespundere cu standardele de detenție. Ombudsmanul copilului apreciază acest moment de ruptură, drept un început al noului model de abordare a deținuților minori în sistemul execuțional penal autohton.

Printr-un demers oficial, procuraturilor din zona Centru a țării li s-a solicitat să indice Penitenciarul nr. 10 – Goian drept instituția în care se propune plasarea în arest a minorilor la formularea demersurilor de aplicare a arestului preventiv, iar instanțelor de judecată li s-a solicitat să indice în hotărârea de aplicare sau, după caz, de prelungire a arestului preventiv Penitenciarul nr. 10-Goian, în calitate de instituție în care se va asigura executarea măsurii preventive - arestul.

---

⁶¹ Articolul 37 din Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului

DATE PRIVIND MINORII AFLAȚI ÎN AREST PREVENTIV ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE					
Nr.	Date statistice pentru anii:		2021	2022	2023
	Nr. de copii		15	13	14
1.	Sexul copiilor	Fete	0	0	2
		Băieți	15	13	12
2.	Gravitatea infracțiunii	Infracțiuni ușoare	0	0	0
		Infracțiuni mai puțin grave	3	2	2
		Infracțiuni grave	6	7	4
		Infracțiuni deosebit de grave	6	4	4
		Infracțiuni excepțional de grave	0	0	4
3.	Vârsta copiilor	14	2	0	0
		15	4	5	4
		16	7	5	2
		17	2	3	8
DATE PRIVIND NUMĂRUL MINORILOR ÎN DETENȚIE ÎN BAZA UNEI SENTINȚE DE CONDAMNARE					
Nr.	Datele statistice pentru anii:		2021	2022	2023
	Nr. de copii		30	32	17
1.	Sexul copiilor	Fete	1	1	0
		Băieți	29	31	17
2.	Gravitatea infracțiunii	Infracțiuni ușoare	0	0	0
		Infracțiuni mai puțin grave	14	10	7
		Infracțiuni grave	8	10	6
		Infracțiuni deosebit de grave	8	12	1

		Infracțiuni excepțional de grave	0	0	3
3.	Vârsta copiilor	14	0	0	0
		15	0	1	3
		16	16	21	9
		17	14	10	5
4.	Locul detenției (Penitenciarul)	P-7	1	1	0
		P-10	28	28	15
		P-11	0	0	2
		P-13	1	3	0
5.	Infracțiunea comisă	Omor	4	8	4
		Vătămare intenționată gravă	0	1	6
		Viol	2	1	2
		Furt	3	7	3
		Jaf	1	3	0
		Tâlhărie	3	5	0
		Huliganism	1	0	0
		Infracțiuni legate de droguri	1	0	0
		Alte infracțiuni	15	7	2
6.	Copii 0-3 ani aflați cu mame lor în detenție		0	4	5
PROGRAMELE DE RESOCIALIZARE LA CARE SUNT INCLUȘI COPII					
Nr.	Date statistice / tipul de program pentru anii:	2021	2022	2023	
1.	Programul de reducere a violenței în mediul penitenciar	5	12	14	
2.	Programul de educație pentru sănătate în mediul deținuților	26	16	3	
3.	Programul de rehabilitare psiho-socială a persoanelor consumatoare de droguri	0	0	0	
4.	Programul de resocializare pentru deținuții care au săvârșit infracțiuni de furt și jaf	15	0	0	

5.	Program destinat persoanelor care au săvârșit infracțiuni contra patrimoniului	0	7	14
6.	Program de orientare vocațională	13	6	6
7.	Program de schimbare comportamentală pentru deținuții care au săvârșit infracțiuni cu caracter sexual	0	0	0
8.	Programul pentru reducerea comportamentelor infracționale ”Cum pot trăi altfel”	0	0	7
9.	Programul educație pentru viața sexuală	0	0	10
10.	Programul psiho-social ”Reguli constructive cu familia și cu grupul”	0	0	9
11.	Programul cu privire la pregătirea condamnaților pentru eliberarea din detenție pe sf. de termen și condiționat înainte de termen	21	10	13
12.	Programul de dezvoltare a abilităților sociale în instituțiile penitenciare	0	0	9

Sursa: *Administrația Națională a Penitenciarelor*

Monitorizarea locurilor de detenție constituie unul din domeniile prioritare ale Ombudsmanului copilului în calitate sa de membru din oficiu a Consiliului pentru Prevenirea Torturii. La 07 iulie 2023, între orele 9:20-13.00 min., membrii Consiliului pentru Prevenirea Torturii au efectuat o vizită preventivă la Penitenciarul nr. 10⁶².

Conform statelor de personal, în Penitenciarul nr. 10 sunt 83 funcții, dintre care: ofițeri - 38, agenți-39, personal contractual - 6 persoane. Total funcții ocupate - 75. Funcții vacante, în total - 8 (9,6%).

Personalul și nivelul lui de instruire constituie elementul cheie atunci când se apreciază funcționalitatea unui penitenciar. În conformitate cu extrasul din cel de-al 24-lea Raport general CPT, recomandarea 121, este stipulat că: Cade în sarcina administrației instituțiilor să ia măsuri speciale de precauție pentru a-i proteja pe minori de orice formă de abuz, inclusiv exploatare sexuală sau de altă natură. Membrii personalului trebuie să fie atenți la orice semne de amenințare (inclusiv agresiune fizică ori sexuală, abuz verbal, șantaj și furt al lucrurilor altui minor) și trebuie să știe cum să răspundă în consecință și să adopte o atitudine activă pentru a preveni astfel de incidente⁶³.

Subcultura criminală

Echipa de monitorizare nu a constatat cazuri de nerespectare a prevederilor ce solicită detenția minorilor după categorii specifice: deținuți, preveniți. Totuși, subcultura criminală în rândul deținuților minori nu a fost încă eliminată. Un deținut a reclamat presiuni psihologice din partea colegilor de celulă din motiv că s-ar fi angajat în câmpul muncii și a solicitat să fie plasat într-o altă celulă.

⁶² Constatările și recomandările din prezentul capitol sunt preluate din Raportul privind vizita de monitorizare efectuată la Penitenciarul nr. 10 – Goian din cadrul Administrației Naționale a Penitenciarelor la 07 iulie 2023. <https://ombudsman.md/post-document/raport-privind-vizita-de-monitorizare-efectuata-la-penitenciarul-nr-10-goian-din-cadrul-administratiei-nationale-a-penitenciarelor-la-07-iulie-2023/>

⁶³ <https://rm.coe.int/16806ccb9> i

Documentarea și raportarea leziunilor corporale

Administrația și autoritățile au obligația de a asigura investigații adecvate și măsuri speciale în vederea prevenirii suicidului și autovătămărilor. Membrii echipei de vizită au constatat că numărul leziunilor corporale și automutilărilor la condamnați este în creștere. La fel, CpPT a constatat că există divergențe dintre numărul de cazuri raportate și registrele de evidență. Astfel, în a. 2023 (semestru I), conform raportului de bilanț, au fost înregistrate 41 leziuni corporale, iar conform registrului sunt 50 cazuri (în anul 2022 pe parcursul întregului an - 33 cazuri, cu 43% mai mult decât în anul 2021, în 2021 - 23 cazuri) și 18 automutilări (în anul 2022 au fost înregistrate 7 cazuri).

Tabel al cazurilor de leziuni corporale și automutilări a. 2021-2023

Leziuni/automutilări	2021	2022	Semestrul I 2023
Leziuni corporale	23	33	41
Automutilări	-	7	18

Acest fapt indică la un mediu nesigur de detenție în aspect general. Angajații penitenciarului explică fenomenul prin transferul minorilor în fază de urmărire penală din Penitenciarul nr. 13 în Penitenciarul nr. 10. Schimbarea mediului (infrastructurii), iar odată cu aceasta și a regulilor de detenție, ar putea fi cauza unui astfel de răspuns din partea deținuților minori. Cu toate acestea, Ombudsmanul copilului recomandă personalului să-și crească constant potențialul de a reacționa prompt pentru prevenirea oricărei forme de violență între deținuții minori sau cu participarea lor.

Momentul mării schimbări a avut loc prin transferarea preveniților minori pentru executarea măsurii preventive – arestul, în Penitenciarul nr. 10. Mult timp s-a lucrat în acest domeniu, și această schimbare este doar începutul unei noi abordări a deținuților minori. Tot sistemul justiției penale ar trebui să susțină și să dezvolte acest succes. Posibil că, pentru o anumită perioadă de timp, cei mai buni angajați ai sistemului ar trebui delegați pentru exercitarea atribuțiilor în această unitate, iar în aspect de dotări, Penitenciarul din Goian ar trebui prioritizat.

Aplicarea sancțiunilor disciplinare

Problematika aplicării sancțiunilor disciplinare sub formă de suspendarea dreptului la întrevederi a fost enunțată în rapoartele vizitelor CPT în R. Moldova, atât în 2018, cât și în 2020, care au atenționat autoritățile de a lua măsuri, inclusiv prin revizuirea legislației, astfel încât pedepsele disciplinare aplicate deținuților să nu conducă la interzicerea contactelor cu familia.

În 13% de cazuri au fost aplicate sancțiuni pentru automutilări (majoritatea automutilărilor au loc printre deținuții din Blocul A iar motivul invocat este interzicerea fumatului). În cazurile automutilărilor, aplicarea sancțiunilor este neuniformă: unii deținuți sunt sancționați cu izolare

disciplinară, alții cu avertisment sau cu restricționarea transmiterii coletelor și a întreprinderilor cu membrii familiei. Consiliul a observat practici de aplicare excesivă a sancțiunilor cu izolare disciplinară. Aplicarea sancțiunii „izolare disciplinară„ este în creștere. Pe parcursul semestrului I al anului 2023 au fost înregistrate 24 cazuri, ceea ce constituie 30% din toate sancțiunile aplicate, în comparație cu anul tot anul 2022, când „izolarea disciplinară„ a fost aplicată în 29 cazuri.

Asistența medicală

Statele serviciului medical al Penitenciarului nr. 10 sunt constituite din: șef serviciul medical, 4 asistenți medicali atestați, medic psihiatru la funcția de 0,5; medic radiolog 0,5 și 0,5 de tehnician radiolog. În cadrul serviciului medical al penitenciarului sunt îmbunătățiri la capitolul dotări și resurse tehnice.

Instituția, însă, nu dispune de psihologi clinici instruiți în sănătatea mintală, în special al minorilor, care să participe la evaluarea structurată pentru diagnosticarea problemelor de sănătate mintală, la elaborarea planurilor și participarea la tratamentul și reabilitarea pacienților prin psihoterapie și consiliere psihologică specifică.

Asigurarea cu medicamente a deținuților este satisfăcătoare, fiind realizată prin procurări efectuate de ANP prin mecanismul disponibil în sectorul civil - Centrul pentru achiziții publice centralizate în sănătate.

Serviciul medical al Penitenciarului nr. 10 nu dispune de autorizație sanitară și nu este acreditat. La situația lunii iulie 2023 se finisau lucrările de reparație și dotare pentru a corespunde tuturor cerințelor de acreditare.

Condiții materiale de detenție

Potrivit celui de-a 24-lea Raport general CPT, „un centru de detenție pentru minori bine conceput trebuie să ofere condiții pozitive și personalizate pentru detenția tinerilor, respectându-le demnitatea și intimitatea. Toate camerele trebuie să fie mobilate corespunzător, să dispună de acces la lumina naturală și să aibă o ventilație adecvată”.

În sectoarele de trai, condițiile materiale corespund cerințelor. În Blocul A unde se dețin preveniții interiorul este de tip celulă, cu bloc sanitar. În celule se dețin câte 2 persoane. Celulele sunt dotate cu paturi, masă și scaune. Celulele sunt curate și aerisite corespunzător. Accesul la lumina naturală este asigurat prin geamurile din celulă. Accesul la lumina artificială era asigurat de becuri electrice din interiorul celulelor.

Condițiile materiale de trai din Blocul D diferă de cele din blocul B. Unele celule sunt mai amenajate și dispun de mai multe facilități datorită grijii și curățeniei pe care deținuții o manifestă față de propriul spațiu de cazare. Astfel, deși celulele după suprafață corespund standardelor și nu sunt suprapopulate, unele sunt curate, dispun de mobilier, tehnică (fierbător, televizor), articole sanitare etc. Alte celule dispun doar de minimul de dotări asigurat de penitenciar (pat, scaun, masă, dulap).

Regim și activități

Deținuților minori trebuie să li se asigure pe tot parcursul zilei un program complet de educație, sport, instruire profesională, recreere și alte activități în aer liber, iar educația și instruirea profesională oferite minorilor în detenție trebuie să fie similare cu cele din comunitate.

Conform datelor oferite de directorul instituției, deținuții au posibilitatea să fie înmatriculați pentru programul de instruire gimnazial și liceal, instruire vocațional-tehnică la 6 specialități și să frecventeze 10 programe care sunt implementate în scopul dezvoltării abilităților sociale: aplanarea conflictelor, comunicarea, dezvoltarea proceselor cognitive, cunoștințelor și deprinderilor. O bună parte dintre deținuții cu care s-au purtat discuții au confirmat că au frecventat toate cursurile disponibile (cizmar, bucătar, tencuitor, frizer), unii s-au angajat, lucrează în cadrul penitenciarului și sunt remunerați.

Recomandări

Administrației Naționale a Penitenciarelor:

1. Planificarea și punerea în aplicare a unui plan multisectorial de descurajare și eliminare a subculturii criminale în rândurile deținuților minori.
2. Întreprinderea măsurilor organizatorice și de susținere logistică pentru acreditarea serviciului medical în conformitate cu standardele naționale.

Administrației Penitenciarului nr. 10-Goian:

1. Supravegherea deținuților și identificarea cauzelor altercațiilor și automutilărilor în scopul reducerii numărului acestora.

Executarea silită a hotărârilor judecătorești ce se referă la determinarea domiciliului sau accesul la copii

Modul de derulare a acțiunilor de executare silită atunci când sunt vizați minorii urmează să fie adaptat fiecărui caz particular, astfel încât să excludă sau să atenueze oricare ingerință nejustificată în dreptul la viața privată a celor implicați și să asigure supremația interesului copilului.

Cadrul juridic național referitor la mecanismele de executare silită a deciziilor privind stabilirea domiciliului minorului și respectarea graficului de întreveneri poate fi caracterizat ca fiind laconic, ce conține pe alocuri termeni improprii instituțiilor juridice în care se regăsesc și care nu descrie suficient de detaliat modul de derulare a acestor raporturi juridice. Astfel, articolul 154 Cod de Executare este singurul articol dedicat executării silită a documentelor executorii privind stabilirea domiciliului copilului.

Reglementările superficiale și nedetaliat ale articolului indicat sunt criticate în egală măsură în contextele teoretic și practic. Astfel, în Comentariul la Codul de executare, Cartea I⁶⁴, autorii indică următoarele: ”articolul este unul dintre cele mai expuse la critici pentru reglementarea lacunară a unor aspecte de maximă importanță, cum ar fi securitatea și integritatea psihică și fizică a copilului”.

---

⁶⁴ Comentariul Codului de executare al Republicii Moldova, elaborat în cadrul proiectului Susținere pentru consolidarea în continuare a eficienței și calității sistemului judiciar din Republica Moldova.

În sondajul realizat în contextul elaborării *Ghidului metodologic privind îmbunătățirea executării hotărârilor judecătorești ce se referă la determinarea domiciliului sau accesul la copii*⁶⁵, executorii judecătorești au indicat imperfecțiunea și insuficiența reglementărilor legale drept cauză principală ce sporește gradul de dificultate a executării documentelor executorii vizând stabilirea domiciliului minorului. Această părere a fost împărtășită de 66,7% dintre respondenți. Dintre respondenții ce dețin în gestiune dosare de executare privind stabilirea domiciliului copilului, 58,3% au comunicat că durata aflării în procedură a acestor documente executorii depășește 24 de luni, iar 16,7 % au indicat că durata a depășit 12 luni.

Stabilirea sau determinarea domiciliului copilului

În conformitate cu prevederile art. 63 alin. (1) și 63 alin. (1¹) Codul Familiei se observă alternanța sintagmelor: stabilirea domiciliului copilului și determinarea domiciliului copilului. Acest fapt nu poate fi apreciat ca atribuirea unei semnificații juridice diferite celor două termene. Scopul acțiunii privind determinarea domiciliului copilului este de a stabili o relație juridică dintre copil și părintele care va exercita atribuțiile de îngrijire. Acesta nu are nimic în comun cu adresa de locuință. Sensul lingvistic apropiat în care s-ar încadra efectele juridice ce urmează să le producă instituția stabilirii domiciliului copilului ar fi de *determinare a ocrotirii părintești*, termen prevăzut de Legea nr. 370/2023 din 30.11.2023 privind drepturile copilului.

În același timp, stabilirea domiciliului copilului minor nu afectează dreptul la întrevvedere a copilului cu părintele care locuiește separat. Concluzia este întemeiată pe dispozițiile art. 64 alin. (2) Cod de Executare, potrivit căruia părinții au dreptul să încheie un acord privind exercitarea drepturilor părintești de către părintele care locuiește separat de copil. Litigiile apărute se soluționează de către autoritatea tutelară teritorială, care stabilește un program de întrevederi, iar decizia acesteia poate fi atacată în instanța judecătorească, care va emite hotărârea respectivă.

Determinarea domiciliului copilului minor reprezintă mai mult o acțiune de protecție a dreptului copilului de a avea o tutelă, o persoană ce-l va îngriji, ocroti și educa, decât a avea o adresă juridică.

În ceea ce privește efectele ce le produce stabilirea domiciliului copilului minor, se constată că legiuitorul evită să folosească sintagma de stabilire a domiciliului copilului minor în contextul unui drept sau a unei obligații a părților. Acest fapt ar putea fi analizat prin prisma beneficiarului unei asemenea soluții judecătorești, care este nimeni altul decât copilul.

Legislația ce reglementează stabilirea domiciliului copilului minor ar putea fi îmbunătățită prin inserarea în conținutul Codului Familiei, a noțiunii de *stabilire/determinare* a domiciliului copilului minor, ce va include și conținutul drepturilor și obligațiilor părților în acest raport. O asemenea nouă reglementare ar înlătura orice dubiu asupra caracterului executoriu al hotărârii judecătorești precum și ar aduce mai multă previzibilitate părților, clarificând conduita lor ulterioară.

Ghidul menționat supra scoate în evidență o serie de deficiențe care diminuează garanțiile oferite copiilor la examinarea sau punerea în executare a hotărârilor judecătorești privind stabilirea

⁶⁵ Ghidul a fost elaborat în cadrul proiectului ”Susținere pentru consolidarea în continuare a eficienței și calității sistemului judiciar din Republica Moldova”, finanțat de Uniunea Europeană și Consiliul Europei, și implementat de Consiliul Europei în cadrul Programului Parteneriat pentru Buna Guvernare II 2019 – 2022.

domiciliului copilului. Acestea țin de respectarea graficului de întâlniri a părinților cu copiii (pag. 8-10) și eficiența măsurilor de asigurare a acțiunii (pag. 11)”.

Respectarea graficului de întâlniri

Stabilirea unui program de întâlniri cu copilul minor este o acțiune asupra căreia se va conveni prin acordul părților. Așa cum sugerează propoziția a doua a art. 64 alin. (2) Codul Familiei, litigiile apărute se soluționează de către autoritatea tutelară teritorială, care stabilește un program de întâlniri, iar decizia acesteia poate fi atacată în instanța judecătorească, care va emite hotărârea respectivă. Contestarea programului de întâlniri reprezintă o acțiune diferită de cea de stabilire a programului de întâlniri. Contextul depunerii contestării, va avea loc doar în cazul dezacordului cu modul în care au fost luate în calcul criteriile de stabilire a graficului de la art. 64 alin. (2¹) Codul Familiei. Urmărind structura normei de reglementare, poate fi observat accentul asupra atribuției instanței de judecată, care atunci când va considera că hotărârea autorității tutelare este una neîntemeiată, va stabili direct prin hotărârea sa programul de întâlniri.

Acțiunea de obligare a respectării graficului de întâlniri, sau de înlăturare a impedimentelor de comunicare cu copilul, este o consecință a neglijării hotărârii autorității tutelare. Potrivit principiului general de drept, actul juridic este obligatoriu atât timp cât nu a fost anulat. Scopul acțiunii nominalizate este de a asigura un caracter coercitiv și susceptibil de a fi pus în executare silită actului emis de autoritatea tutelară. În acest context, instanța de judecată va fi chemată să pronunțe o hotărâre judecătorească ce ar reconfirma caracterul obligatoriu al actului autorității tutelare, dublând conținutul acestuia. Durata procedurilor judiciare perpetuează astfel încălcarea dreptului la vizită într-o măsură iremediabilă pentru reclamant.

O soluție pentru depășirea situației descrise ar fi modificarea art. 11 din Codul de executare, prin includerea în lista documentelor executorii a deciziilor autorității tutelare de stabilire a graficului de întâlniri cu copilul. Excluderea instanței de judecată din procesul de reconfirmare a forței obligatorii deciziei de stabilire a graficului de întâlniri este una rațională și din punct de vedere al limitelor judecării cauzei, or în acest sens instanța de judecată este chemată să decidă dacă un act administrativ care nu a fost contestat de către părți urmează a fi executat.

Asigurarea acțiunii în procesele de determinare a domiciliului copilului

În conformitate cu prevederile art. 174 și 175 alin. (2) Cod de Procedură Civilă, măsurile de asigurare a acțiunii, pe lângă cele indicate expres în textul legii, pot fi și *altele* care pot asigura ca finalitate executarea hotărârii judecătorești. Având în vedere că procedurile de executare a hotărârilor judecătorești privind minorii sunt specifice, măsurile de asigurare a acțiunii ar putea fi la fel considerate specifice.

Riscul neexecutării unei hotărâri judecătorești de stabilire a domiciliului copilului poate apărea în forma sa clasică: a) când copilul părăsește hotarele țării pe parcursul derulării procedurilor judiciare sau b) când înstrăinarea/distanțarea copilului de părinte, apărută și dezvoltată pe fondul duratelor exagerate de examinare a acțiunii sau de punere în executare a hotărârii judecătorești pronunțate, este de așa natură încât executarea hotărârii nu mai are sens.

Situație similară a fost constatată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza *Pisică vs Republica Moldova* (nr.23641/17) din 29 octombrie 2019. Curtea a hotărât că **a avut loc o încălcare a art. 8** (dreptul la respectarea vieții private și de familie) din CEDO, constatând că

înstrăinarea copiilor față de reclamantă, fapt pentru care s-a plâns autorităților încă înainte de adoptarea hotărârii cu privire la stabilirea domiciliului copiilor, a constituit un factor major care a contribuit la împiedicarea executării deciziei judecătorești. Prin urmare, lipsa unei reacții eficiente din partea autorităților cu privire la plângerea reclamantei în legătură cu înstrăinarea copiilor și eșecul instanței de a examina în regim de urgență cauza cu privire la stabilirea domiciliului copiilor au contribuit în mod substanțial la eventualele dificultăți în executarea hotărârii menționate. Conform concluziilor Curții, autoritățile naționale *nu au acționat cu diligența excepțională necesară* și nu și-au îndeplinit obligațiile pozitive în baza articolului 8 din Convenție.

Una dintre soluțiile pentru situația indicată supra, propusă de către practicieni, rezidă în hotărârea judecătorească prin care ar fi aplicată interdicția părintelui sau a oricărui alt însoțitor împuternicit de acesta de a ieși de pe teritoriul Republicii Moldova cu copilul⁶⁶. Pentru a acorda o mai bună flexibilitate, în special în situația în care termenele judiciare sunt prea mari, instanța de judecată ar putea include în formula măsurii de asigurare a acțiunii și mențiunea despre permiterea ieșirii minorului de pe teritoriul țării doar cu acordul ambilor părinți. Este adevărat că această soluție, în circumstanțe specifice fiecărui caz aparte, ar putea fi prea restrictivă în contextul realizării altor drepturi ale copilului, ca de exemplu dreptul la recreere și odihnă, dreptul la sănătate, educație sau la libera circulație. Soluția oferită de către instanța de judecată trebuie să fie bazată, în orice caz pe interesul superior al copilului, care în asemenea categorii de litigii rezidă în instaurarea ocrotirii părintești sub imperiul cărei copilul va primi îngrijirile și educația corespunzătoare.

În același context, al problemelor referitoare la punerea în executare a hotărârilor judecătorești, legat de riscul distanțării psihologice și afectării atașamentului copilului față de părinte, se propune examinarea posibilității stabilirii graficului de întrevederi a părinților cu copilul pe perioada desfășurării procesului, în calitate de măsură de asigurare a acțiunii. În asemenea situație, poate fi înlăturat sau diminuat la cotă maximă eventualul disconfort psihologic al copilului în procedura de executare silită a hotărârii privind stabilirea domiciliului copilului.

Rezistența copilului la executarea hotărârii judecătorești

Dacă pentru opoziția debitorului de a executa hotărârea judecătorească legiuitorul a prevăzut unele remedii mai mult sau mai puțin eficiente⁶⁷, pentru situația când însuși copilul se opune transferului către adultul indicat în documentul executoriu legislația nu oferă soluții. Această omisiune de reglementare poate fi apreciată drept una foarte gravă, având în vedere că convingerile psihologice ale copilului nu pot fi înfrânte prin mecanisme coercitive (sanțiuni civile sau contravenționale, așa cum se întâmplă în cazul adultului-debitor) sau alte reglementate de Codul de executare. Astfel, executorul judecătoresc este pus față în față cu un vid de reglementare, care nici măcar prin analogia legii nu poate fi acoperit. Deseori executorului judecătoresc îi lipsesc abilitățile, pregătirea și cunoștințele necesare pentru a interacționa cu un copil afectat psihologic, al cărui psihic și moral sunt foarte sensibile și fragile. În aceste situații, lipsa de acțiune pare a fi singura soluție pe care o poate adopta executorul judecătoresc. De menționat, că pasivitatea în acțiuni contravine spiritului legii și misiunii executorului judecătoresc.

---

⁶⁶ Decizia Curții de Apel Chișinău 2r-2217/20 din 12 noiembrie 2020, prin care s-a menținut Încheierea Judecătorei Chișinău, sediul Centru nr. 13069/20 din 03 august 2020, ce a stabilit interdicția părâtului de a ieși de pe teritoriul Republicii Moldova împreună cu copiii minori.

⁶⁷ Intocmirea unui proces-verbal de constatare a imposibilității executării cu înaintarea unui demers în instanța de judecată pentru stabilirea modului de executare a hotărârii; întocmirea procesului-verbal de constatare a contravenției în privința debitorului, în condițiile art. 318 Cod Contravențional, pentru eschivarea de la executarea hotărârii judecătorești.

Spre exemplu, legiuitorul român oferă soluții și pentru situația când minorul refuză în mod categoric să-l părăsească pe debitor sau manifestă aversiune față de creditor. Astfel, executorul judecătoresc va întocmi un proces-verbal în care va consemna constatările sale și pe care îl va comunica părților și reprezentantului Direcției generale de asistență socială și protecție a copilului, în vederea sesizării instanței competente pentru ca aceasta să dispună, în funcție de vârsta copilului, un program de consiliere psihologică, pentru o perioadă ce nu poate depăși 3 luni.

Instanța de judecată va soluționa cererea în regim de urgență, în camera de consiliu, cu citarea părinților și, dacă este cazul, a persoanei la care se află copilul, fiind aplicabile și dispozițiile legale privind ascultarea copilului. Instanța va pronunța o încheiere care nu este supusă niciunei căi de atac, în cuprinsul căreia se va menționa numele psihologului desemnat să efectueze consilierea, precum și programul de consiliere psihologică ce trebuie urmat. La finalizarea programului de consiliere, psihologul va întocmi un raport pe care îl va comunica instanței, executorului judecătoresc și Direcției generale de asistență socială și protecție a copilului.

La data de 4 decembrie 2018, CtEDO a pronunțat hotărârea în cauza R. I. și alții împotriva României (nr. 57077/16)

Această cauză privește o femeie căreia i se acordase custodia celor doi copii, însă ea nu obținuse executarea hotărârilor judecătorești, astfel încât copiii rămăseseră la tatăl lor. Reclamanta se plângea, în special, de faptul că autoritățile nu-i ajutaseră pe ea și pe copiii săi să obțină executarea hotărârilor de acordare a custodiei și nici nu luaseră măsuri eficiente împotriva abuzurilor psihologice exercitate de tată împotriva copiilor.

Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) din Convenție. Admițând că autoritățile se confruntaseră cu o sarcină dificilă având în vedere opoziția tatălui și chiar a copiilor, aceștia aflându-se poate sub influența tatălui, Curtea a considerat că autoritățile nu luaseră în timp util măsuri rezonabile pentru executarea hotărârilor de încredințare a copiilor. A criticat, în special, faptul că autoritățile nu acordaseră atenție disoluției progresive a legăturii dintre prima reclamantă (mama) și copiii săi, și nici comportamentului manipulator al tatălui. Prin urmare, Curtea a constatat că, în ansamblu, reclamantii nu beneficiaseră de o protecție efectivă a drepturilor lor.

Ombudsmanul copilului consideră că executarea eficientă a hotărârilor judecătorești în materia stabilirii domiciliului copilului trebuie să fie privită prin prisma atribuțiilor și eforturilor conjugate ale autorităților de execuție, celor judiciare și de legiferare.

În contextul descris, este de remarcat rolul activ al executorului judecătoresc și contribuția substanțială pe care ar putea-o asigura organele de protecție a drepturilor copilului și asociațiile obștești din domeniu în astfel de proceduri de executare, prin organizarea ședințelor preparatorii de consiliere psihologică cu copiii sau cu părinții acestora⁶⁸, prin implicarea mai multor servicii sociale sau solicitarea asistenței psihiatrilor sau psihologilor pentru copii⁶⁹, prin recurgerea la medierea familială⁷⁰, în vederea facilitării contactului dintre părinți, părinți și copii. Instanțele judecătorești ar trebui să asigure examinarea de calitate și unitară a procedurilor de genul dat, iar soluțiile date ar trebui să asigure echilibrul între drepturile copilului, interesul superior al copilului și drepturile și obligațiunile părinților. Legiuitorul, la rândul său, urmează să reacționeze la

⁶⁸ Cauza Piscică împotriva Republicii Moldova (nr.23641/17)

⁶⁹ Svernei împotriva Moldovei (nr. 42787/19)

⁷⁰ Cengiz Kılıç împotriva Turciei din 6 decembrie 2011

constatările și propunerile profesioniștilor pentru excluderea petelor albe, dar și perfecționarea cadrului normativ național.

Pornind de la importanța și caracterul sensibil al subiectului, Ombudsmanul copilului recomandă în calitate de document de pornire *Ghidul metodologic privind îmbunătățirea executării hotărârilor judecătorești ce se referă la determinarea domiciliului sau accesul la copii.*

Recomandări

Ministerului Justiției:

1. Să întreprindă măsuri pentru evaluarea cadrului normativ, prin prisma jurisprudenței CtEDO și a reglementărilor altor țări, în scopul asigurării echității și plenitudinii procedurilor vizând stabilirea domiciliului copilului, referindu-se, în mod special, la diversificarea măsurilor de asigurare a acțiunii, organizarea ședințelor preparatorii de consiliere psihologică cu copiii sau cu părinții acestora, implicarea mai multor servicii sociale sau solicitarea asistenței psihiatrilor sau psihologilor pentru copii, recurgerea la medierea familială, în vederea facilitării contactului dintre părinți, părinți și copii.

Curții Supreme de Justiție:

1. Să facă uz de prevederile art. 4 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 64 din 30.03.2023 cu privire la Curtea Supremă de Justiție, pentru identificarea posibilității emiterii avizului consultativ privitor la aplicarea legislației în procedurile privind stabilirea domiciliului copilului.

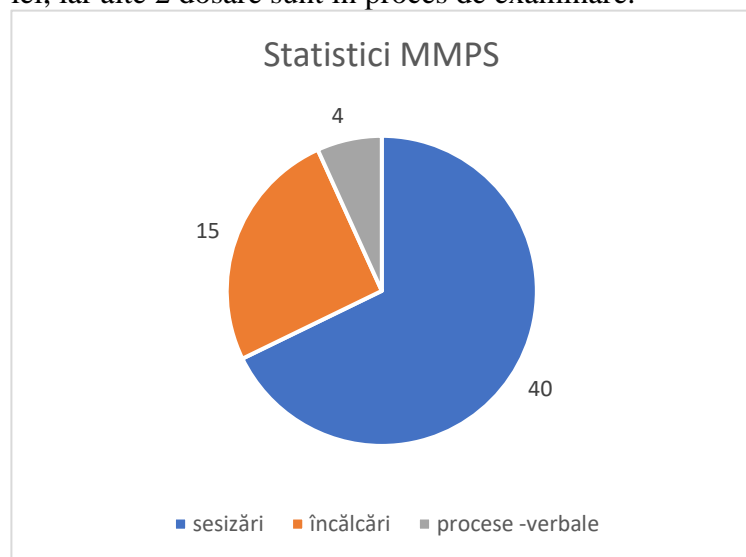
Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești:

1. Să facă uz de prevederile art. 49 alin. (3) lit. b) din Legea nr. 113 din 17.06.2010 privind executorii judecătorești și să generalizeze practica de executare silită a hotărârilor judecătorești în materia stabilirii domiciliului copilului, cu diseminarea experiențelor pozitive.

CAPITOLUL VI. PROTECȚIA COPILULUI ÎMPOTRIVA EXPLOATĂRII PRIN MUNCĂ

Articolul 32 din Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului interzice orice muncă care ar putea pune în pericol sănătatea, educația sau dezvoltarea integrală a copilului. Statul trebuie să stabilească o vârstă minimă legală pentru angajarea copiilor, să reglementeze condițiile de muncă și să aplice sancțiuni pentru cei care încalcă aceste norme. Copiii au dreptul la o viață demnă și sigură, fără a fi expuși riscurilor sau presiunilor economice.

Potrivit datelor oferite de Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS), pe parcursul ultimilor 5 ani au fost înregistrate 40 de sesizări despre încălcarea cadrului normativ la încadrarea în câmpul muncii a 40 de copii (24 de băieți și 16 fete). În cadrul controalelor efectuate, au fost constatate și consemnate în procesele-verbale de control 15 încălcări în raport cu copiii: angajare în muncă fără respectarea procedurii legale, în lipsa controlului medical preventiv, activitate la lucrări interzise copiilor, nerespectarea duratei reduse a timpului de muncă, încălcări la stabilirea salariului. În rezultatul depistării încălcărilor față de copii, au fost întocmite 4 procese-verbale cu privire la contravenție, care au fost înaintate instanței de judecată pentru examinare după competență. De către instanța de judecată au fost emise 2 decizii de sancționare cu amendă de 3000 lei și 10500 lei, iar alte 2 dosare sunt în proces de examinare.

Pe parcursul anului 2022, a fost depistată munca nedeclarată față de 3 minori. Aceștia exercitau activități fără a fi legiferate raporturile de muncă cu angajatorul la o spălătorie auto, în calitate de îngrijitor de animale și în comerț. Totodată, a fost utilizată munca a 4 persoane în vârstă de până la 18 ani la lucrări în condiții de muncă grele: în calitate de îngrijitori de animale - 2 persoane și la lucrări care pot să aducă prejudicii sănătății sau integrității morale a minorilor în calitate de vânzător de băuturi alcoolice - 2 persoane.

Se constată o rată redusă de raportare a cazurilor de exploatare prin muncă a copiilor. Participanții la cercetare au subliniat că un motiv pentru care cazurile de exploatare prin muncă a copiilor nu sunt raportate este lipsa de încredere în autorități și în sistemul de protecție socială, mulți copii nu știu cui să se adreseze pentru a cere ajutor sau nu au încredere că vor fi ascultați și sprijiniți. De asemenea, există riscul ca raportarea să ducă la represalii din partea angajatorilor sau a familiilor care depind de veniturile copiilor.

Ombudsmanul copilului consideră că prezintă dificultăți și însăși sistemul de raportare a cazurilor de exploatare prin muncă a copiilor.

„...Unii părinți și adulți, ai căror copii sunt victime a exploatării prin muncă, nici nu cunosc termenul de exploatare prin muncă și nu știu către ce instituții să se adreseze. În mediul rural, în special, copiii sunt implicați în diferite munci sezoniere, dar părinții sau îngrijitorii lor nu consideră aceasta o încălcare a drepturilor copilului. Multe dintre victime nu raportează cazurile de exploatare prin muncă a copiilor deoarece nu au încredere în organele de drept, fiind într-o perioadă când sursele media descriu justiția ca fiind ineficientă și selectivă. Situația descrisă determină neraportarea cazurilor de exploatare prin muncă a copiilor sau adresarea tardivă către organele de drept, ceea ce poate constitui un impediment în inițierea proceselor de control, procesului contravențional sau penal și pedepsirea persoanelor vinovate...” - interviu individual aprofundat, reprezentant autoritate tutelară.

Potrivit raportului anual „Constatări privind cele mai grave forme de exploatare prin muncă a copiilor”, publicat recent de Departamentul Muncii al SUA⁷¹, se remarcă că Republica Moldova a înregistrat progrese în domeniul combaterii muncii copiilor, după cinci ani în care a fost evaluată cu calificativul „avansare minimă” la acest capitol. Progresul în domeniu a fost posibil datorită reformelor și programelor promovate de autoritatea publică centrală în domeniu - Ministerul Muncii și Protecției Sociale. Urmare a adoptării Legii nr. 355/2022 pentru modificarea unor acte normative (combaterea muncii nedeclarate), prin care au fost introduse modificări la Legea nr. 140/2001 privind Inspectoratul de Stat al Muncii, inspectorii de muncă pot efectua verificări neanunțate la angajatori dacă dețin indicii sau informații despre posibile încălcări ale legislației muncii, cum ar fi traficul sau exploatarea de persoane. Totuși, aceste modificări nu permit inspectorilor, în cadrul controlului inopinat, să supună controlului și alte aspecte decât cele care au servit ca temei pentru inițierea controlului.⁷² În condițiile în care Legea nr. 131 din 08.06.2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător instituie reguli stricte privind procedura și tipurile controlului de stat, considerăm că activitatea ce are ca scop prevenirea încălcării drepturilor omului/copiilor trebuie să capete forma unor domenii distincte în activitatea organelor de control, fiind instituționalizată la nivelul subdiviziunilor sau unităților de personal specializate. Astfel, se va obține o abordare sistemică a protecției copilului împotriva exploatării și abuzului, în contextul unei abordări generale bazate pe drepturile omului.

Totodată, Raportul conține un set de recomandări, implementarea cărora va permite atingerea următorului nivel, cel de „avansare semnificativă”. Pentru aceasta, se planifică revizuirea prevederilor legislative privind standardul vârstei minime pentru muncă, să se adopte un cadru legal care să definească tipurile de muncă ușoară permise pentru copiii și să se asigure că legea interzice și sancționează pe oricine care încalcă vârsta minimă de muncă.⁷³

Legislația Republicii Moldova în domeniul prevenirii, combaterii, protecției și asistenței copiilor exploatați prin muncă este în mare parte în conformitate cu tratatele și standardele internaționale ratificate de țară. Cu toate acestea, există lacune în aplicarea practică a acestor norme, deoarece inspectoratul de stat al muncii, autoritatea tutelară și sistemul de justiție nu au capacitatea necesară pentru a răspunde adecvat, eficient și centrat pe victimă la nevoile specifice ale copiilor afectați de acest fenomen.

⁷¹ Disponibil online: <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/moldova>

⁷² Art. 19 alin (6) din Legea nr. 131/2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător

⁷³ Răspunsul MMPS nr. 07/4457 din 06.11.2023.

Legea nr. 370 din 30.11.2023 privind drepturile copilului reglementează dreptul copilului de a munci în anumite condiții, care să nu îi afecteze dezvoltarea integrală. Această lege recunoaște că unii copii pot avea nevoie sau dorință de a contribui la economia familiei sau a societății, dar și că trebuie să beneficieze de o protecție adecvată din partea statului.

Spre regret, cadrul juridic național nu stabilește claritate în privința vârstei de la care copilul poate fi admis să muncească în cadrul familiei, fiind vorba în special despre educarea prin muncă a copilului în familie. De asemenea urmează a fi clarificat aspectul cu referire la reglementarea expresă a vârstei minime a copilului sub care implicarea lui la munci în cadrul familiei ar putea fi considerat drept abuz sau exploatare din partea părinților sau persoanelor care au obligația de îngrijire.

Conform Legii 140/2023 și HG nr. 270/2014, autoritățile folosesc un mecanism intersectorial de cooperare pentru a identifica, evalua, referi, asista și monitoriza copiii victime sau potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului. Acest mecanism implică o colaborare eficientă între diverse instituții și organizații care se ocupă de protecția copilului. Din rezultatele cercetării reiese că acest mecanism funcționează mai bine în domeniul abuzului și neglijării, dar are dificultăți și provocări în domeniul exploatării prin muncă, cum ar fi: lipsa de resurse umane și materiale adecvate, lipsa de informare și sensibilizare a populației, lipsa de coordonare și comunicare între actorii implicați etc. În consecință, profesioniștii din domeniu optează pentru completarea hotărârii Guvernului nr. 270/2014⁷⁴ cu prevederi ce ar reglementa intervențiile Inspectoratului de Stat al Muncii și subdiviziunilor teritoriale în gestionarea cazurilor de exploatare prin muncă a copiilor, și ar îmbunătăți cooperarea între entitățile de protecție socială, sănătate, Inspectoratul de Stat al Muncii și instituțiile de aplicare a legii în ceea ce privește furnizarea de servicii adecvate și asistență pentru reintegrarea copiilor supraviețuitori ai exploatării prin muncă și a traficului de persoane.

Deși nu există un document de politici specific care să reglementeze exploatarea prin muncă a copiilor, aceasta este abordată în cadrul altor politici naționale care vizează protecția și promovarea drepturilor copiilor. Printre acestea se numără Programul Național pentru Protecția Copilului (2022-2026), care stabilește obiectivele și acțiunile prioritare pentru consolidarea sistemului de protecție socială a copiilor. De asemenea, Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030”, aprobată de Parlamentul Republicii Moldova la 17 noiembrie 2022, include prevederi pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și reducerea ocupării informale, care pot contribui la diminuarea fenomenului muncii copiilor.

Ministerul Muncii și Protecției Sociale merită apreciere pentru eforturile sale de a consolida sistemul de protecție a copilului, colaborând cu UNICEF pentru a ajuta 25.000 de familii cu copii timp de un an, începând din septembrie 2022. În aceeași perioadă, MMPS, Ministerul Sănătății și Ministerul Educației și Cercetării au aprobat noi modalități de raportare privind bunăstarea copilului. Republica Moldova a luat măsuri pentru a dezvolta programe de asistență pentru copiii exploatați prin muncă, dar nu oferă suficiente servicii de resocializare și reintegrare pentru cei care au scăpat de exploatare. Fiind rugați să identifice care sunt cele mai mari constrângeri, în prevenirea exploatării prin muncă, dar și factorii care împiedică prevenirea și combaterea exploatării prin muncă a copiilor la nivel de comunitate și asistența copiilor care au suferit de pe

---

⁷⁴ Hotărârea Guvernului nr. 270 din 08.04.2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului

urma acesteia, participanții la cercetare au menționat: *implicarea slabă a autorităților competente în domeniul muncii și colaborarea deficitară cu instituțiile implicate în procesul de identificare, referire, evidență, asistență și monitorizare a copiilor exploatați prin muncă; lipsa serviciilor și programelor de prevenire adaptate la nevoile acestei categorii, insuficiența specialiștilor calificați; dificultatea părinților de a recunoaște și raporta formele de exploatare a copiilor și necesitatea statului de a se concentra nu doar pe copil, ci și pe familie și de a dezvolta programe de armonizare a relațiilor de familie în scopul prevenirii tuturor formelor de exploatare față de copii⁷⁵*.

Recomandări:

Ministerului Muncii și Protecției Sociale

1. Modificarea cadrului normativ național astfel încât să reglementeze munca copiilor care activează în sectorul informal, să stabilească standarde minime de siguranță și sănătate, să asigure accesul la educație și servicii sociale și să sancționeze pe cei care încalcă legislația. Astfel, se va contribui la respectarea convențiilor internaționale la care Republica Moldova este parte și la îmbunătățirea calității vieții copiilor implicați în activități economice.
2. Revizuirea cadrului normativ existent prin stabilirea criteriilor clare și obiective pentru a determina ce tipuri de activități pot fi considerate muncă permisă copiilor și care sunt condițiile de desfășurare a acesteia. De asemenea, este important să se asigure o monitorizare eficientă și o sancționare adecvată a celor care încalcă legea și care exploatează copiii prin muncă.
3. Revizuirea cadrului normativ al Republicii Moldova prin asigurarea că inspectorii de muncă sunt împuterniciți să aplice sancțiuni pentru încălcările muncii copiilor detectate în timpul inspecțiilor, chiar dacă inspecția nu a fost efectuată ca răspuns la o plângere privind munca copiilor. Acest lucru va contribui la creșterea eficienței și eficacității sistemului de inspecție a muncii și la prevenirea și eliminarea cazurilor de exploatare a copiilor în activități economice. De asemenea, va asigura respectarea angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova în domeniul protecției drepturilor copilului.
4. Completarea HG nr. 270/2014 cu procedura de instrumentare de către angajații Inspectoratului de Stat al Muncii și subdiviziunile teritoriale și alte entități responsabile de intervenția în cazul exploatării prin muncă a copiilor. Intensificarea eforturilor pentru a asigura servicii adecvate de resocializare și reintegrare pentru copiii care au fost victime ale exploatării. Acest lucru presupune o cooperare mai strânsă între autoritățile competente, societatea civilă și partenerii internaționali, precum și o alocare suficientă de resurse financiare și umane.
5. Includerea în planurile de activitate a organelor de control a acțiunilor îndreptate spre creșterea gradului de respectare și protecție a drepturilor omului, în general, și a copiilor, munca căror este folosită în activitatea de întreprinzător, în mod particular.

---

⁷⁵ Raport tematic "Exploatarea copiilor prin muncă", <https://ombudsman.md/post-document/exploatarea-copiilor-prin-munca/>

6. Organizarea campaniilor de informare a părinților/îngrijitorilor și a copiilor potențiale victime a exploatării prin muncă despre drepturile lor, despre modul de accesare a serviciilor de protecție și asistență. Totodată, pentru a facilita înțelegerea informației, este necesar a fi elaborate și diseminate materiale informaționale pentru diferite grupuri de victime și potențiale victime ale exploatării (copii și părinți/îngrijitori) și diferite forme de exploatare, inclusiv materiale adaptate pentru victimele cu vulnerabilități multiple (ex., persoane cu dizabilități mintale, senzoriale, persoane analfabete etc.).
7. Crearea unui sistem electronic unic de colectare a datelor statistice, care să includă date relevante procedurilor de la etapa înregistrării plângerilor până la executarea integrală a sancțiunilor aplicate pentru cazurile de exploatare prin muncă a copiilor și trafic. Dezvoltarea unui sistem unic va genera posibilitatea de acces la datele statistice în timp real și va reprezenta un instrument pentru identificarea lacunelor și practicilor pozitive la fiecare fază a procesului de examinare a cazurilor de exploatare prin muncă a copiilor. Generarea unor date precise și corecte va permite conducătorilor instituțiilor responsabile să elaboreze, să planifice și să implementeze politici și măsuri care abordează aceste puncte slabe, dar și valorifică practicile pozitive.
8. Consolidarea capacităților inspectorilor de muncă în implementarea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului.

CAPITOLUL VII. ASIGURAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CIVILE

Dreptul tuturor copiilor de a fi ascultați și luați în serios constituie una dintre valorile fundamentale ale Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, potrivit Comentariului General nr. 12 din 2009 al Comitetului ONU pentru drepturile copilului. Comitetul pentru Drepturile Copilului a identificat acest drept ca unul dintre cele patru principii generale ale Convenției, celelalte fiind dreptul la nediscriminare, dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare și considerarea primordială a interesului superior al copilului. Dreptul copilului de a fi ascultat, stipulat în art. 12 al Convenției, stabilește nu doar un drept în sine, ci și faptul că acesta ar trebui luat în considerare la interpretarea și punerea în aplicare a tuturor celorlalte drepturi.

Potrivit angajamentelor, statele părți trebuie să încurajeze copilul să își formeze o viziune liberă și trebuie să ofere un mediu favorabil care să permită copilului să își exercite dreptul său de a fi ascultat. Opiniile exprimate de copii pot deschide perspective noi și pot oferi experiențe noi. Din aceste considerente, opiniile copiilor trebuie luate în considerare la luarea deciziilor, la elaborarea politicilor și a legilor, precum și la evaluarea acestora.

Participarea constantă a copiilor la procesele de luare a deciziilor este realizată prin afilierea la consiliile de elevi și comitetele școlare, unde aceștia își pot exprima liber opiniile cu privire la dezvoltarea și punerea în aplicare a politicilor școlare și a codurilor de comportament. Copiii pot fi consultați și la clasă, inclusiv asupra procesului educațional. Dincolo de mediul școlar, statele părți trebuie să consulte copiii la nivel local și național, cu privire la toate aspectele care îi privesc.

Copiii au potențialul și necesitatea să fie auziți și susținuți. Incapacitatea de a asculta copiii și nedorința de a se consulta cu ei duce la aceea că tinerii rămân în afara câmpului de vedere al persoanelor cu funcții de conducere și a societății în întregime. Legislatorii și conducătorii diferitelor instituții și organizații, în egală măsură, sunt responsabili de crearea premiselor pentru atragerea tinerilor în procesul de luare a deciziilor. Practica ne demonstrează că, de cele mai multe ori, deciziile sunt luate cu neglijarea felului în care sunt afectate viețile copiilor de azi și viitorul lor.

Dacă vrem să fim siguri că deciziile noastre sunt corecte, avem nevoie de informații de calitate pe care le putem obține consultând cu copiii și analizând felul lor de a percepe lucrurile. Cunoștințele și ideile lor sunt esențiale pentru elaborarea unei politici publice eficiente.

Participarea încurajează copiii să se implice și să-și asume responsabilități. Ea îi poate împuternici să inițieze și să implementeze proiecte și activități. Desigur, aceasta nu se întâmplă automat și copiii au nevoie de susținere și încurajare pentru a se implica. Este important ca adulții să creeze condițiile necesare pentru realizarea deplină a dreptului copiilor la participare.

Astfel, Comitetul ONU pentru drepturile copilului recomandă statelor părți să ia măsuri pentru a oferi copiilor oportunități de a-și exprima opiniile și pentru a li se acorda atenția cuvenită. Prin Comentariul General nr. 2 din 2002 cu privire la rolul instituțiilor naționale independente pentru drepturile omului în promovarea și protecția drepturilor copilului, Comitetul ONU pentru drepturile copilului indică asupra faptului că instituțiile naționale trebuie să se asigure că au contact

direct cu copiii și că copiii sunt implicați și consultați în mod corespunzător. În acest sens, Comitetul a recomandat Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului să creeze consilii pentru copii ca organe consultative pentru acestea, cu scopul de a facilita participarea copiilor la luarea deciziilor și identificarea soluțiilor la problemele care îi afectează.

În acest context, pentru a se alinia la standardele internaționale în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului, în septembrie 2022, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a creat Consiliul Consultativ al Copiilor pe lângă Ombudsmanul Copilului.

Consiliul Consultativ al Copiilor pe lângă Ombudsmanul Copilului este o platformă a copiilor creată pentru a exprima liber opinia asupra realizării obligațiilor asumate de către Republica Moldova în baza Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și a Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană. Consiliul este o structură consultativă permanentă, formată din 30 de copii cu vârsta cuprinsă între 10 și 17 ani, aleși pentru un mandat de 2 ani.⁷⁶ Această structură consultativă reprezintă vocea tuturor copiilor cu privire la respectarea, protecția și asigurarea drepturilor copiilor.

Pe parcursul anului 2023, membrii Consiliului Consultativ al Copiilor s-au întrunit în mai multe ședințe și ateliere de lucru, organizate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, de comun cu Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului (CIDDC).

La 1 aprilie 2023, aproximativ 80 de copii, cu vârsta cuprinsă între 12-17 ani din diferite regiuni ale Republicii Moldova, printre care și membrii Consiliului Consultativ al Copiilor, au participat la întrunirea generală a copiilor cu genericul „Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu – 7 ani aproape de copii”.

Întrunirea Ombudsmanului cu copiii a avut drept scop prezentarea activității Avocatului Poporului pentru drepturile copilului desfășurate în perioada mandatului (2016-2023) într-un limbaj cât mai accesibil, totalizarea tuturor rezultatelor obținute și oferirea unei platforme de discuții practice și interactive privind implicarea copiilor în procesul de identificare a problemelor, precum și rolul copiilor, dar și a adulților în soluționarea acestora.

Copiii participanți la eveniment au analizat studii de caz referitor la încălcarea drepturilor copiilor, ulterior aceștia au venit cu propuneri și recomandări privind soluționarea problemelor prezentate. Elevii au fost activi și cointeresați de cele discutate, menționând că în urma acestui eveniment au înțeles mai bine care este rolul Ombudsmanului copilului și cum pot să se adreseze singuri dacă au o problemă, rolul copiilor apărători al drepturilor omului (CADO) și care este rolul adulților în cazurile de încălcare a drepturilor copilului.

La 9 aprilie 2023, Consiliul Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a întrunit la sediul Oficiului Avocatului Poporului. Ombudsmanul Copilului le-a vorbit copiilor din diverse regiuni ale țării despre istoria Instituției Naționale pentru Apărarea Drepturilor

---

⁷⁶ Regulamentul Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului (Ombudsmanul Copilului), <https://ombudsman.md/despre-noi/consiliul-consultativ-al-copiilor/>

Omului, rolul și importanța cunoașterii drepturilor și necesitatea de a le putea apăra atunci când ele sunt încălcate.

Copiii au fost invitați să se implice în activități interactive și practice de team building în vederea promovării dreptului la participare și libera exprimare, egalitatea în drepturi, incluziunea socială. Totodată, elevii au discutat despre realizările Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, dar și despre agenda Consiliului și planul de activități care urmează să fie desfășurate.

În perioada 9-12 iulie, membrii Consiliului Consultativ al Copiilor s-au întrunit într-un nou atelier de lucru pentru a recapitula activitatea pe care au desfășurat-o pe parcursul mai multor luni, dar și pentru a stabili noi obiective. Astfel, membrii Consiliului și-au reamintit despre cercetarea pe care au realizat-o la tema „Fenomenul discriminării în școală”, prezentată și în cadrul celei de-a VI-a ediții a Forumului Național al Copiilor din 19 noiembrie 2022 cu genericul „Respectarea drepturilor copiilor în și la educație”. Copiii au recapitulat care au fost etapele parcurse de aceștia, dar și rezultatele obținute. În plus, din multitudinea de probleme identificate de către copii, aceștia au selectat, prin vot, subiectul „Relația profesor-elev în școlile din Republica Moldova”, aceasta reprezentând tema de cercetare asupra căreia copiii au lucrat pe parcursul a mai multe luni.

Totodată, în cadrul acestui atelier, într-o manieră interactivă, copiii au pus în discuție și aspecte legate de Pagina web a Copilului, care urmează a fi dezvoltată de către Oficiul Avocatului Poporului, și anume ce aspect ar trebui să aibă această pagină prietenoasă copiilor și ce informații ar trebui să se regăsească pe aceasta. În același timp, copiii au învățat și venit cu idei cum să-și facă cunoscută activitatea atât semenilor, cât și autorităților, dar și cum ar putea Ombudsmanul Copilului să-și sporească vizibilitatea în mediul online.

În perioada 11-12 august 2023, a avut loc cel de-al șaselea atelier de lucru al Consiliului Consultativ al Copiilor de pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Aceasta a fost și prima întâlnire a membrilor Consiliului cu noul Ombudsman al Copilului, în noul său rol. Într-un spațiu sigur, copiii au împărtășit Ombudsmanului despre ce au realizat în atelierelor precedente, inclusiv despre problemele pe care le-au identificat anterior și cu care copiii se confruntă în școală: violența, inclusiv sexuală, discriminarea, bullyingul, accesul limitat la servicii medicale și calitatea precară a acestora, lipsa condițiilor de igienă, lipsa veceurilor în instituțiile de învățământ, lipsa intimității, relația nerespectuoasă între cadre didactice și elevi, nevoia de competențe digitale a cadrelor didactice, aplicarea în școală a unui stil de predare nedemocratic; lipsa psihologului școlar și calitatea precară a serviciilor psihologice școlare (nerespectarea confidențialității).

Această activitate s-a concentrat și pe dezvoltarea instrumentului de consultare a opiniei copilului în procesul de cercetare. În cadrul acestui atelier, în scopul realizării cercetării pe subiectul selectat anterior, membrii Consiliului Consultativ al Copiilor au elaborat un chestionar prietenos copiilor, care să le permită colectarea datelor și informațiilor cu privire la comunicarea dintre profesor-elev din școlile din Republica Moldova de la semenii lor.⁷⁷

---

⁷⁷ https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScy-Lo4t7Qqborg_snyBsOk1vMtBvsi-WbadVvS56wDZTChIw/viewform?usp=sf_link

Astfel, participanții și participantele, reflectând asupra atitudinii cadrelor didactice față de elevi, asupra modului în care copiii se simt în procesul educațional, și-au dezvoltat capacitățile privind procesul de elaborare a unui chestionar online (au exersat formularea mai multor tipuri de întrebări, au analizat forma și structura unui chestionar prietenos copiilor), au identificat care sunt datele necesare pentru chestionar, inclusiv au elaborat un plan de promovare și distribuire a chestionarului respectiv în rândul elevilor.

Următorul atelier al membrilor Consiliului Consultativ al Copiilor a avut loc în perioada 21-22 octombrie 2023 și a reunit copiii în scopul analizării rezultatelor chestionarului, elaborat și distribuit de către aceștia, la tema „Comunicarea profesor-elev”. Pe parcursul activităților, copiii au identificat principalele probleme, impedimente, bariere, frici cu care se confruntă elevii în comunicarea cu profesorii. Totodată, aceștia au formulat principalele concluzii, dar și recomandări care să fie înaintate autorităților competente în vederea remedierii situației. Raportul elaborat de către copii urmare a cercetării realizate a fost prezentat în cadrul celei de-a VII-a ediții a Forumului Național al Copiilor.

În contextul Zilei Internaționale a Drepturilor Copiilor, la 21 noiembrie 2023, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat Forumul Național al Drepturilor Copiilor, eveniment de tradiție prin care vocea copiilor este adusă în prim-plan și instituit un dialog al copiilor cu autoritățile. Încă de la prima sa ediție, forumul este un bun prilej de a implica copiii în discuții și dezbateri despre problemele cu care se confruntă și de a le crea un spațiu deschis și prietenos pentru a-și exprima liber opiniile.

În acest an, cea de-a șaptea ediție a Forumului a avut loc cu participarea a 70 de copii cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani, membri ai Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Platformei Copiilor, Grupului Copiilor Apărători ai Drepturilor Omului, Consiliului Consultativ al Copiilor Taraclia, cât și alți copii care manifestă interes în domeniul drepturilor copilului, din diferite regiuni ale țării, inclusiv regiunea transnistreană.

Această activitate a avut drept obiectiv oferirea unei platforme de discuții practice și de interacțiune a copiilor cu autoritățile publice privind aspectele de interes, problemele cu care se confruntă copiii, cum ar fi: Comunicarea profesor-elev; Importanța participării copiilor în procesele de elaborare a legilor; Intimitatea emoțională; Incluziunea copiilor cu dizabilități în mediul școlar.

La Forumul Național al Drepturilor Copiilor au participat și reprezentanți ai autorităților centrale, precum: Parlamentul Republicii Moldova, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Justiției, Ministerul Sănătății.

În cadrul acestui eveniment, membrii Consiliului Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului au prezentat rezultatele cercetării lor referitor la Relația profesor-elev, a rezultatelor chestionarului elaborat și diseminat de către aceștia semenilor lor (1070 copii respondenți). Principalele constatări, urmare analizării datelor colectate, se referă la următoarele aspecte:

- Modul în care profesorii încurajează elevii să adreseze întrebări sau să-și exprime opinia nu este întotdeauna potrivită (de exemplu: întrebările oferite de către elevii cu necesități speciale sunt adesea evitate de către profesori; atunci când elevii dau anumite întrebări, profesorii îi învinuiesc că nu au fost atenți când s-a predat lecția; uneori profesorii nu iau în considerare întrebările copiilor cu o mai mică reușită școlară, etc.);
- Jumătate dintre respondenți au răspuns că profesorii acceptă cu respect toți elevii așa cum sunt, 29% dintre ei au menționat că acest fapt se întâmplă deseori, 15% - ocazional, iar 6% - niciodată. Copiii au constatat că respectul față de elevi este condiționat de anumiți factori, precum: reușita școlară, statutul social, starea financiară, religie, vestimentație, etc.;
- 7,9% dintre copii nu se simt niciodată în siguranță și protejați să-și exprime la școală gândurile, nevoile, emoțiile, iar 20,4% dintre copii simt asta doar ocazional;
- Asupra a 7 copii din 10 s-a aplicat cel puțin o dată măsuri de disciplinare care le-a afectat demnitatea umană (lovit, cuvinte înjositoare, strigăte, etc.) din partea profesorilor;
- Puțin peste 30% dintre respondenți au menționat că în caz de necesitate ar putea să se adreseze profesorilor, aproape 21% dintre copii care au răspuns la chestionar au menționat că nu vor să se adreseze nimănui, iar 6,3% nu au cui să se adreseze. Motivele pentru care copiii evită adresarea după ajutor către profesori sunt frica că vor fi judecați, șantaj din partea profesorilor, etc.;
- Elevii care au răspuns la chestionar au menționat că în mediul școlar s-au confruntat sau au fost martori a mai multor tipuri de violență din partea profesorilor în următoarele proporții: violență fizică - 9,4%, psihologică - 43%, sexuală - 3,3 %;
- Pe lângă curiozitate și bucurie, emoții simțite frecvent de către elevi în comunicarea cu profesorii sunt furia (35%) și frica (17%).

Membrii Platformei Copiilor, urmare a cercetării realizate pe subiectul „Cum mediul familial și școlar contribuie la dezvoltarea intimității emoționale a copiilor?”, a analizei răspunsurilor la chestionarul distribuit către semeni (170 respondenți), au obținut următoarele constatări:

- Mai mult de jumătate dintre copii nu vorbesc niciodată cu părinții despre complexe, gelozie, anxietate, spațiu intim personal, frici, relații de prietenie, relații de dragoste, etc.;
- Mai mult de jumătate dintre copiii care au răspuns la chestionar, au menționat că niciodată nu discută cu profesorii despre frici (63%), complexe (68%) și spațiul intim/personal (68%). Elevii respondenți menționează că nu pot discuta despre complexe cu profesorii, deoarece ei sunt cei care le creează.;
- Un număr semnificativ de copiii, 43 % din respondenți, nu primesc ajutor de la profesori de fiecare dată când au nevoie, la soluționarea unor probleme în relațiile cu alți profesori. Chiar și atunci când îl primesc, metodele prin care aceștia o fac nu sunt întotdeauna potrivite.;
- 29% din copiii care au participat la studiu spun că cel puțin odată profesorii au discutat public viața intimă/privată a acestora;
- Mai mult de ¼ din copiii care au răspuns la chestionar, au avut cel puțin o situație când profesorii le-au încălcat limitele personale (îmbrățișări, atingeri pe corp, luat de mână, etc).

În cadrul discuțiilor dintre copii și reprezentanții autorităților publice centrale, au fost puse în discuție și alte aspecte/probleme, precum:

- Lipsa psihologilor în instituțiile de învățământ, precum și a motivării tinerilor specialiști de a îmbrățișa această profesie;
- Încălcarea principiului confidențialității de către psihologii școlari;
- Copii nu sunt ascultați, auziți, deseori sunt ofenșați de către cadrele didactice;
- Sunt interzise în incinta școlii discuțiile pe subiecte tabu;
- Uneori, atunci când își exprimă opinia, copiii sunt amenințați de către profesori;
- Necesitatea modificării curriculumului, includerii disciplinelor opționale, precum: educația sexuală, educația financiară, educația pentru drepturile omului/copilului și asigurării instituțiilor de învățământ cu cadre didactice instruite pentru disciplinele respective;
- Dezacordul cu exmatricularea elevului drept sancțiune și modul în care aceasta se va pune în aplicare;
- Existența plăților informale în sistemul educațional;
- Mesajele suicidale și discriminarea din literatura inclusă în curriculumul școlar;
- Lipsa asistentului medical în instituțiile de învățământ și programul redus de activitate al acestuia;
- Starea generală de sănătate nesatisfăcătoare a elevilor din cauza programului supraîncărcat de studii;
- Lipsa instruirii elevilor pentru acordarea primului ajutor în caz de urgență;
- Insuficiența serviciilor pentru copii victime/martori ale violenței;
- Prețurile exorbitante la cărți;
- Ineficiența mecanismului intersectorial de cooperare în cazurile de violență asupra copiilor;
- Condițiile deplorabile de studii în unele instituții de învățământ, care nu corespund normelor sanitare (lipsa blocurilor sanitare sau limitarea accesului la blocurile sanitare, lipsa săpunului, hârtiei igienice în blocurile sanitare, lipsa cantinei, etc.);
- Lipsa surselor de apă potabilă de calitate în instituțiile de învățământ;
- Lipsa, în unele instituții de învățământ (mai ales în Liceul Teoretic „Lucian Blaga” din Tiraspol), a sălilor de studii, sălilor de sport, precum și dotarea insuficientă a acestora, etc.;
- Remunerarea necorespunzătoare a pedagogului de sprijin care asistă copilul cu cerințe educaționale speciale.

Drept urmare, în scopul remedierii situației create de aspectele menționate supra, **copiii înaintea Ministerului Educației și Cercetării următoarele recomandări:**

- Crearea programelor educaționale destinate profesorilor, care să conțină următoarele tematici: încurajarea copiilor să pună întrebări, să-și exprime liber opinia, respect pentru diversitate, comunicarea nonviolentă, etc;
- Crearea unui mecanism de consultare a opiniei elevilor, pe aspectele care-i vizează;
- Crearea unui mecanism de adresare/depunere a plângerilor din partea copiilor;
- Crearea unui mecanism de evaluare sistematică în ansamblu privind starea de bine a copiilor în școală;

- Desfășurarea campaniilor de informare privind violența în școală și metodele de raportare și intervenție pe cazurile de violență;
- Introducerea și organizarea orelor de parenting pentru părinți cu tematici precum: evaluarea situațiilor de risc, relațiile intime, suportul în situații de stres, etc.;
- Angajarea psihologilor școlari cu sarcini de a oferi suport copiilor și ghidare/participare/implicare a părinților în caz de necesitate;
- Instruirea cadrelor didactice pe tematici precum: emoții, acceptare, dezvoltarea psiho-emoțională a copiilor, etc.;
- Includerea în programul de studiu (formarea inițială și continuă) pentru profesorii și psihologii în devenire a orelor dedicate emoțiilor și cum să intervină în situațiile când copiii au preocupări emoționale, gestionarea corectă a emoțiilor de către cadrele didactice;
- Profesorii și psihologii în devenire să fie instruiți cum să organizeze procesul de învățare ținând cont de nevoile fiecărui copil.
- Oferirea suportului metodologic Organelor Locale Specializate în Domeniul Învățământului și, respectiv, administrațiilor instituțiilor de învățământ, în scopul:
  - a) organizării activităților de promovare a drepturilor copilului în instituțiile de învățământ, cu accentul pe prevenirea și combaterea violenței în școală;
  - b) organizării vizitelor de monitorizare ad-hoc în instituțiile de învățământ;
  - c) creării condițiilor și a unui spațiu prietenos, unde elevii își vor putea liber exprima opinia, gândurile, emoțiile, întrebările și grijile;
  - d) aplicării eficiente a mecanismului intersectorial de cooperare;
  - e) asigurării accesului profesorilor la resurse de învățare potrivite, după necesități, pentru îmbunătățirea abilităților de comunicare;
  - f) organizării de către Coordonatorul ANET a sesiunilor de informare pentru copii cu referire la mecanismul de raportare a cazurilor de violență în școală;
  - g) desfășurării de către Coordonatorul ANET a sesiunilor de informare pentru profesori, inclusiv, personalul auxiliar și părinți asupra modului de educație nonviolentă și comunicare asertivă cu copiii;
  - h) încurajării de către profesori a copiilor în exprimarea liberă a opiniei, să răspundă la întrebările copiilor și să intervină prompt în situații dificile;
  - i) aplicării de către profesori a metodelor non-formale de educație, pentru participarea tuturor copiilor, încurajarea diversității în grup și a diversității de opinii;
  - j) organizării de către diriginți a activităților de team-building cu elevii, dezvoltând relații de încredere;
  - k) comunicării eficiente cu elevii, susținerii corespunzătoare în blocaje de comunicare cu alți profesori;
  - l) organizării de discuții ale diriginților cu părinții întru încurajarea și susținerea elevilor pentru depășirea provocărilor din școală.

CAPITOLUL VIII. RESPECTAREA DREPTURILOR COPIILOR STRĂMUTAȚI DIN UCRAINA

În februarie 2022, situația din Ucraina a fost marcată de un conflict armat care a generat instabilitate, forțând multe persoane, inclusiv copii, să caute siguranță, protecție și asistență în țările vecine. Războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei, a generat un puternic flux de migranți, care urma să fie gestionat de țările vecine, inclusiv de Republica Moldova.

În funcție de caracterul răspunsului autorităților la gestionarea fluxului persoanelor care fug din calea războiului, pot fi conturate două faze: (i) etapa inițială de criză emergentă și (ii) etapa de gestionare funcțională și incluziune. Etapa inițială a fost marcată de aspectul neplanificat al fluxului de persoane, inclusiv al copiilor care se refugiau pe teritoriul RM, pentru care autoritățile, organizațiile societății civile, întreprinderile de stat au creat Centre de plasament temporar pentru refugiați (CPTR), în așa mod fiind create mecanisme de gestionare a nevoilor imediate și de bază ale persoanelor strămutate din Ucraina (locuință, hrană, igienă). Cea de-a doua etapă, este caracterizată ca una funcțională, pe parcursul căreia autoritățile naționale au elaborat proceduri și au pus în aplicare mecanisme de intervenție și asistență care au fost orientate spre respectarea drepturilor persoanelor refugiate.

Copiii au fost cel mai grav afectați, devenind victime nevinovate ale actelor de violență. Prin natura lor vulnerabilă și lipsa capacității de a-și proteja propriile drepturi, aceștia au fost și sunt expuși diferitor riscuri asociate violenței. În conformitate cu prevederile articolul 22 din Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului (CDC), copiii refugiați, sau cei care caută să obțină un astfel de statut, au dreptul la protecție specială, iar statul este obligat să coopereze cu organizațiile guvernamentale și neguvernamentale care asigură o astfel de protecție sau asistență.

Protecția socială

Potrivit datelor disponibile pe portalul UNHCR⁷⁸, din momentul declanșării conflictului până la sfârșit de octombrie 2023, în RM au intrat 333,769 copii ucraineni.

În prima etapă după declanșarea conflictului armat, autoritățile naționale și-au îndreptat eforturile pentru oferirea unui adăpost copiilor strămutați din Ucraina, care să asigure securitatea și bunăstarea copiilor. Astfel, prin dispoziția nr. 1 a Comisiei Situații Excepționale (CSE) din 24 februarie 2022, s-a dispus crearea Centrelor de plasament temporar pentru refugiați, iar prin ordinul nr. 21/2022 al Ministerului Muncii și Protecției Sociale a fost aprobat Regulamentul privind organizarea și funcționarea centrului de plasament pentru refugiați. Autoritățile moldovenești au înființat în total 133 de centre de plasament temporar pentru refugiați (CPTR) în toată țara. La 30 ianuarie 2023, 65 Centre erau active⁷⁹, iar la 1 octombrie 2023, erau active 45 de Centre. Procesul de reformare a CPTR din servicii de plasament temporar în servicii sociale, în cadrul cărora asistența beneficiarilor să fie prestată cu respectarea demnității și drepturilor persoanelor refugiate, continuă.

---

⁷⁸ <https://data.unhcr.org/en/working-group/336?sv=54&geo=10784>

⁷⁹ <https://reliefweb.int/report/moldova/moldova-refugee-accommodation-centre-rac-monthly-needs-monitoring-update-30012023-enro>

Nr. total copii aflați la evidență (octombrie 2023)	Copii refugiați cazați în CPTR cu părinții/ reprezentanții legali	Copii refugiați plasați în CPTR singuri	Copii refugiați cazați în comunitate (inclusiv plasați în APP, tutelă/curatelă, custodie)
3009	530	1	2478

Odată cu avansarea reformei CPTR, care va determina închiderea mai multor centre de plasament pentru refugiați, lipsa unei locuințe stabile va fi o provocare pentru accesarea serviciilor de protecție socială. Pe termen mediu și lung, cea mai bună modalitate de a proteja refugiații este prin includerea lor în sistemele naționale, consolidând capacitatea sistemului național de protecție a copiilor. Prioritate se va acorda incluziunii copiilor refugiați în sistemele naționale de protecție a copilului, inclusiv în ceea ce privește facilitarea accesului la servicii specializate și servicii de îngrijire alternativă.

Una dintre provocările aferente procesului de asigurare a protecției copiilor strămutați din Ucraina în contextul umanitar a vizat gestionarea fluxului copiilor neînsoțiți sau a celor însoțiți de către persoane terțe neautorizate. Astfel, prin Dispoziția nr. 14 din 14.04.2022 a CSE, a fost aprobat Regulamentul privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situații de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei. Mecanismul prevede, ca după procesul de evaluare, copilul urmează a fi referit pentru reintegrarea lui în familia biologică în cazul identificării reprezentanților legali ai acestuia, sau este plasat în familia extinsă (prin instituirea tutelei/curatelei sau custodiei), fie este referit către serviciile de Asistență Parentală Profesionistă (APP), în coordonare cu structurile teritoriale de asistență socială.

La data de 7 octombrie 2023, în evidența Autorităților tutelare teritoriale (ATT) erau 109 copii strămutați din Ucraina aflați în custodie. Marea majoritate a acestor copii au intrat în RM împreună cu părinții. De asemenea, la data de 7 octombrie 2023, conform datelor prezentate de ATT, la evidență se aflau:

- ✓ 3 copii neînsoțiți și 14 însoțiți de persoane neautorizate;
- ✓ 4 copii refugiați plasați în APP;
- ✓ 7 copii refugiați plasați în serviciul de tutelă/curatelă.

Un alt aspect important pentru statutul juridic al persoanelor refugiate este legalizarea șederii acestora pe teritoriul statului unde s-au retras. Potrivit Legii privind azilul în Republica Moldova, nr. 270/2008, *protecția temporară* este o formă de protecție cu caracter excepțional, menită să asigure, în cazul unui flux masiv și spontan de persoane strămutate care nu se pot întoarce în țara de origine, protecție imediată și temporară, dacă există riscul ca sistemul de azil să nu poată procesa acest flux.

Copii strămutați din Ucraina documentați cu act de identitate al beneficiarului de protecție temporară					Total
vârstă	0-7 ani		8-17 ani		
gen	Feminin	Masculin	Feminin	Masculin	
	1465	1475	1645	1771	6358

Acordarea protecției temporare a reprezentat o măsură crucială pentru asigurarea securității și bunăstării copiilor refugiați. Statutul de protecție temporară a permis extinderea gamei de servicii de care pot beneficia copiii nu doar în legătură cu protecția socială, ci și îmbunătățiri semnificative în ceea ce privește accesul la asistență medicală. Aceste măsuri au contribuit substanțial la amplificarea realizării drepturilor fundamentale ale copiilor refugiați. Îmbunătățirea situației copiilor trebuie să constituie o prioritate continuă și să fie susținută în continuare prin decizii și acțiuni guvernamentale orientate spre înlăturarea tuturor barierelor care încă mai împiedică realizarea deplină a drepturilor copiilor refugiați.

Activitatea Consiliului Consultativ de prevenire a încălcării drepturilor persoanelor refugiate, creat pe lângă Oficiul Avocatului Poporului în luna martie 2022, a scos în evidență că copiii ucraineni aflați pe teritoriul Moldovei cu doar un părinte, care nu sunt nici ucraineni și nici apatrizi, dar care aveau permis de rezidență legală în Ucraina până în data de 24 februarie 2022, sunt lipsiți de posibilitatea de legalizare a statutului și beneficiere de drepturile conexe oferite de protecția temporară. Este o situație paradoxală în condițiile în care același copil, fiind însoțit de cel de-al doilea părinte, cetățean ucrainean, precum și dacă nu ar fi însoțit de nici unul dintre părinți, ar fi în situație de eligibilitate și ar beneficia de protecție temporară⁸⁰.

⁸⁰ Raport tematic "Respectarea drepturilor copiilor strămutați din Ucraina" - <https://ombudsman.md/post-document/respectarea-drepturilor-copiilor-stramutati-din-ucraina/>

Dreptul la asistență medicală

În prima etapă de la declanșarea crizei umanitare, pentru persoanele refugiate din Ucraina, asistența medicală gratuită acoperea serviciile medicale doar pentru beneficiarii care întrunesc criteriile definiției de caz pentru COVID-19, precum și în cazurile de urgențe medico-chirurgicale (pct. 20 din dispoziția CSE nr. 2 din 25 februarie 2022). Ulterior, odată cu înființarea Centrelor temporare de plasare a refugiaților, spectrul de servicii medicale, dar și accesibilitatea lor creștea.

Ulterior a fost luată decizia ca pachetul de servicii medicale oferite gratuit copiilor strămutați din Ucraina, beneficiari de protecție temporară să fie extins inclusiv celor fără statut de protecție temporară. Astfel, prin Dispoziția nr. 88 din 13.10.2023 a CSE (pct. 6) s-a stabilit că Compania Națională de Asigurări în Medicină achită asistența medicală de urgență, asistența medicală primară și examenul medical gratuit din motive de sănătate publică, acordate de la 1 martie 2023 de către instituțiile medico-sanitare, încadrate în sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală a copiilor strămutați din Ucraina, inclusiv celor fără statut de protecție temporară. Pachetul de servicii oferite gratuit acestei categorii de beneficiari include asistența medicală urgentă spitalicească, cea primară

(oferită de echipa medicului de familie) și asistența urgentă spitalicească. Ajustarea politicilor și respectiv a cadrului normativ a avut loc pe fondul unor incidente neplăcute cu implicarea refugiaților din Ucraina. Câteva cazuri au fost raportate Oficiului Avocatului Poporului.

Unul dintre cazuri se referă la situația unui copil L.A (a.n. 2020) căruia, în luna noiembrie 2023, i s-a acordat asistență medicală de urgență la Spitalul Raional Hâncești. Administrația Spitalului Raional Hâncești a solicitat achitarea serviciilor medicale de urgență acordate copilului, pe motiv că aceștia ar fi persoane străine.

Un alt caz se referă la copilul P.D (a.n 2014), internat în luna august 2023 la IMSP Spitalul Raional Anenii Noi cu diagnosticul medical–plagă tăiată. Urmare a serviciilor medicale de urgență acordate copilului, mamei acestuia i-a fost prezentat cont de plată pentru achitare, pe motiv că copilul nu poate beneficia de servicii medicale gratuite, dat fiind faptul că nu ar fi avut protecție temporară.

Ombudsmanul copilului a recomandat Ministrului Sănătății să întreprindă măsuri pentru a asigura aplicarea imediată și necondiționată de către corpul de medici a prevederilor art. 30 alin. (4) din Legea nr.270/2008 privind azilul în Republica Moldova, care garantează solicitanților de azil minori accesul la asistență medicală în aceleași condiții ca și minorii cetățeni ai Republicii Moldova, care, în conformitate cu art. 4 alin. (4) lit. a) din Legea nr. 1585/98 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, sunt asigurați de către Guvern.

La 12.12.2023, Ministerul Sănătății a emis circulara nr. 1514736 prin care a atenționat conducătorii instituțiilor medico-sanitare asupra respectării necondiționate a cadrului normativ.

Dreptul la educație

Constituția Republicii Moldova acordă tuturor, inclusiv străinilor, dreptul la educație. Legea nr. 200/2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova precizează că *străinii pot avea acces la educație prin sistemul național de învățământ, iar autoritățile educaționale vor stabili condiții pentru recunoașterea și echivalarea studiilor pentru înscrierea în sistemul național*. Legea nr. 270 din 18.12.2008 privind azilul în RM reafirmă acest drept și precizează că *copiilor beneficiari de protecție temporară li se acordă dreptul de acces la învățământul general obligatoriu în aceleași condiții ca și cetățenilor proprii*.

Implementarea la modul practic a garanției constituționale indicată supra, a fost asigurată prin conținutul dispoziției CSE nr. 10 din 15 martie 2022, prin care Ministerul Educației și Cercetării urma să elaboreze mecanismul de încadrare a copiilor refugiați în sistemul educațional. În martie 2022, Ministerul Educației și Cercetării (MEC) a emis Ordinul nr. 178/2022 privind înscrierea copiilor refugiați ucraineni în școlile naționale.

Potrivit datelor oficiale deținute de către MEC, în perioada 24 februarie 2022 - august 2023, peste 2450 de copii din familiile refugiate din Ucraina au fost integrați în sistemul educațional din Republica Moldova. La situația lunii octombrie 2023, în instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal din țară erau încadrați 1542 de copii refugiați.

Limba de instruire	cl. 1	cl. 2	cl. 3	cl. 4	cl. 5	cl. 6	cl. 7	cl. 8	cl. 9	cl.1 0	cl.1 1	cl.1 2	Total	%
l. română	24	26	18	14	22	15	15	17	13	2	1	0	167	10.8
l. rusă	216	175	134	165	167	163	114	102	78	40	17	4	1375	89.2
	240	201	152	179	189	178	129	119	91	42	18	4	1542	

Acordarea protecției temporare, reafirmă obligativitatea autorităților de a asigura accesul egal la învățământul public pentru copiii strămutați din Ucraina, în aceleași condiții ca și cetățenilor Republicii Moldova. Potrivit pct. 17 din Hotărârea Guvernului nr. 21 din 18.12.2023, Ministerul Educației și Cercetării ”asigură accesul la învățatură al minorilor beneficiari de protecție temporară în instituțiile publice de învățământ general în limitele posibilităților sistemului educațional și în aceleași condiții ca și pentru minorii cetățeni ai Republicii Moldova”⁸¹. Sintagma “*în limitele posibilităților sistemului educațional*”, în opinia Ombudsmanului copilului, nu poate nici într-un caz fi interpretată în sens restrictiv, de aceea, excluderea ei ar reflecta o abordare responsabilă și motiva sistemul să se adapteze și să găsească soluții pentru a asigura accesul tuturor la educație.

În vederea punerii în aplicare a HG nr. 21/2023, prin Ordinul nr. 1109 din 04.09.2023, Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova a aprobat Instrucțiunea privind integrarea copiilor din familii refugiate din Ucraina în instituțiile de învățământ general din Republica Moldova⁸². Potrivit acestui act departamental, copiii cetățeni ai Ucrainei care au intrat pe teritoriul RM *după data* de 24 februarie 2022 (i) se pot înmatricula în instituțiile de învățământ preșcolar și general;

⁸¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135260&lang=ro

⁸² https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_mec_1109_din_04.09.2023_instrucțiune_refugiati.pdf

(ii) au posibilitatea de a studia prin intermediul lecțiilor online organizate de instituțiile de învățământ pe care le-au frecventat în Ucraina, oferindu-li-se acces la platformele și resursele educaționale create de MEC în cadrul instituțiilor de învățământ. Ombudsmanul copilului salută această inițiativă și propune interpretarea logică extensivă a prevederilor ei sau extinderea expresă a subiecților care ar beneficia de aceste reglementări, or copiii ucraineni care au intrat în Republica Moldova până la data de 24 februarie 2022 se află în aceleași condiții vis-a-vis de posibilitatea revenirii în țara de origine. Procedura prietenoasă de integrare în sistemul național educațional, prevăzută de Ordinul nr. 1109 din 04.09.2023, ar trebui să fie accesibilă pentru toți copiii ucraineni cărora războiul le-a îngăradit dreptul la studii în țara lor.

În pofida eforturilor depuse pentru asigurarea dreptului la educație al copiilor refugiați, se conturează o realitate complexă. În linii generale, există o recunoaștere formală a asigurării acestui drept fundamental, însă calitatea educației ridică semne de întrebare, dezvăluind vulnerabilități și provocări structurale. Or, inițial o bună parte dintre copiii refugiați erau încadrați în sistemul educațional în calitate de audienți, o altă parte studia pe platformele online ale sistemului de învățământ din Ucraina, fără a putea fi monitorizați eficient. Incluziunea educațională a copiilor de etnie romă rămâne o provocare distinctă pentru sistemul de educație. Asigurarea dreptului la educație pentru copiii refugiați nu se rezumă doar la garantarea accesului, ci și la furnizarea unei educații de calitate, adaptate nevoilor și contextului specific al acestor copii.

Firește că integrarea copiilor refugiați în mediul educațional național a determinat și unele manifestări comportamentale la nivelul relațiilor interpersonale între însăși elevii. Studiul *Cunoștințe, atitudini și practici privind protecția copilului în mediul școlar*⁸³, elaborat de către Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC), în parteneriat cu Înaltul Comisariat pentru Refugiați al Națiunilor Unite (UNHCR), a scos în evidență că 85% din copii intervievați consideră că copiii-refugiați au dreptul de a învăța în școală ca toți ceilalți copii, 6% de copii consideră că copiii refugiați nu au acest drept, iar alte 4% nu cunosc cine sunt refugiații. Cercetarea a mai evidențiat că la 3 din 4 elevi le place că în școala din localitatea lor vin și alți copii din alte comunități sau localități și că în școala lor se vorbește o altă limbă decât cea vorbită de ei. Unul din zece elevi au răspuns că ”copiii refugiați sunt mai puțin agreați decât ceilalți elevi”.

Cu toate că, conform studiului menționat, 69% din profesori au avut discuții cu elevii despre discriminare și necesitatea de a trata toți copii în mod egal și respectuos, Ombudsmanul copilului îndeamnă întregul corp profesoral din țară să depună efort maxim pentru a sensibiliza elevii asupra esenței statutului de refugiat pe care unii oameni sunt nevoiți să-l îmbrățișeze, atunci când fug de război și că abordarea lor respectuoasă și prietenoasă este primul și cel mai firesc lucru pe care îl poate face omul în raport cu semenii săi.

Recomandări

Ministerului Afacerilor Interne:

1. Revizuirea unor prevederi din Hotărârea Guvernului nr. 21/2023 privind acordarea protecției temporare persoanelor strămutate din Ucraina, în special:

---

⁸³ https://www.cnpac.md/wp-content/uploads/2023/12/Raport_CNPAC_UNHCR_RO-to-print.pdf

- pct. 1, prin extinderea categoriei de persoane eligibile pentru protecția temporară cu includerea ”persoanelor terțe non-ucrainene și apatrizilor care dovedesc că au rezidență legală în Ucraina, în baza unui permis de ședere permanent emis în conformitate cu legislația ucraineană și care nu se pot întoarce, în siguranță, în țara sau în regiunea de origine.”
- pct. 17, prin excluderea sintagmei ”în limitele posibilităților sistemului educațional”.

Ministerului Muncii și Protecției Sociale:

1. Propunerea spre aprobare Guvernului a Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului Social Centrul de plasament temporar pentru persoane strămutate de pe teritoriul altor state și a Standardelor minime de calitate, cu atenție sporită pe următoarele aspecte:
  - asigurarea faptului că în toate Centrele de plasament temporar pentru persoane strămutate de pe teritoriul altor state vor fi adoptate și aplicate proceduri pentru asigurarea protecției copiilor față de orice formă de violență, neglijare, exploatare și trafic;
  - asigurarea unui mecanism de admitere în Serviciul Social Centrul de plasament temporar pentru persoane strămutate de pe teritoriul altor state care să prevină segregarea în bază de etnie.
2. Instituirea unor măsuri alternative de susținere a familiilor cu copii care nu vor fi eligibili pentru Serviciul Social Centrul de plasament temporar pentru persoane strămutate de pe teritoriul altor state, cel puțin o perioadă determinată.
3. Consolidarea capacităților instituționale și profesionale ale personalului tuturor serviciilor sociale pentru a răspunde la necesitățile de asistență a familiilor cu copii refugiați.
4. Informarea familiilor cu copii despre totalitatea serviciilor sociale disponibile și condițiile de accesare a acestora.

Ministerului Sănătății:

1. Extinderea listei serviciilor medicale acordate gratuit copiilor beneficiari de protecție temporară, în cadrul asistenței medicale specializate de ambulator.

Ministerului Educației și Cercetării:

1. Flexibilizarea modalităților și condițiilor de recunoaștere și echivalare a studiilor și competențelor dobândite anterior, precum și identificarea și promovarea unor intervenții educaționale flexibile care să faciliteze recuperarea rapidă a decalajelor educaționale și depășirea barierei lingvistice.
2. Stimularea participării școlare și susținerea/ responsabilizarea părinților strămutați din Ucraina în procesul de încadrare a copilului în sistemul educațional.

CAPITOLUL IX. RESPECTAREA DREPTURILOR COPILOR ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Unul dintre domeniile prioritare și constante în agenda Ombudsmanului copilului este respectarea drepturilor copiilor în regiunea transnistreană.

Ca rezultat al procesului de monitorizare a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender în anul 2023, a fost identificat cazul minorei D., în vârstă de 14 ani, care locuia singură într-un apartament închiriat din mun. Tiraspol, mama fiind plecată la muncă peste hotare. Entitățile subordonate Tiraspolului au dispus să o încadreze pe minoră în școala medie de tip închis pentru minori aflați în conflict cu legea. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a considerat neîntemeiată plasarea minorei într-o instituție specializată de tip închis, nefiind determinat statutul de copil în conflict cu legea. Prin intermediul Reprezentanței Varnița a Oficiului Avocatului Poporului și Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei a Consiliului raional Sângerei, au fost elucidate toate circumstanțele cazului, fiind găsite rudele apropiate și datele de contact ale mamei minorei. La data de 15 martie 2023, Șeful Reprezentanței Varnița a OAP, în urma dialogului cu reprezentanții entităților de la Tiraspol, a facilitat eliberarea minorei și transmiterea acesteia fratelui mai mare și reprezentantei DASPF Sângerei.

Dreptul la educație

Funcționarea în stânga Nistrului a școlilor cu predare în limba română este un subiect care se regăsește practic în toate documentele de politici ce țin de educație. În perioada 21-22 august 2023, reprezentanți ai Biroului politici de reintegrare, Ministerului Educației și Cercetării, Agenției pentru Supraveghere Tehnică și Agenției Naționale pentru Sănătate Publică, au inspectat 5 din cele 8 instituții de învățământ cu predare în limba română ce au contracte de locațiune a unor clădiri în regiunea transnistreană.

În cadrul vizitei în Gimnaziul Roghi, atât din partea administrației instituției de învățământ, cât și din partea Biroului, au fost exprimate îngrijorări referitoare la buna desfășurare a procesului educațional. Din motive politizate, până la moment Tiraspolul nu a exprimat deschiderea pentru efectuarea lucrărilor de reparație a unor drumuri de pe platoul Cocieri, unul dintre acestea fiind chiar în fața Gimnaziului Roghi, astfel persistă riscul real a unor surpări de pământ pe teritoriul instituției de învățământ. În cadrul vizitei la Liceul Teoretic ”Lucian Blaga” din or. Tiraspol, a fost remarcată problema lipsei unei săli de sport, fapt ce îngreunează desfășurarea adecvată a procesului de studii și necesită a fi soluționată, fiind solicitată din nou implicarea exponenților de la Tiraspol pentru a identifica o soluție optimă în interesul copiilor⁸⁴.

Cele relatate indică asupra faptului că nici anul 2023 nu a adus evoluții importante pentru aceste școli. Școlile au continuat să se confrunte cu aceleași provocări care au fost constatate și în rapoartele precedente: a) nereturnarea sediilor proprii; b) luarea în evidență a tinerilor și riscul de înrolare în „armata rmn⁸⁵”; c) limitarea libertății de circulație și hărțuiri sistematice. Este

---

⁸⁴ Guvernul Republicii Moldova, „Despre inspecțiile comune în cele 5 instituții de învățământ cu predare în limba română ce închiriază clădiri în regiunea transnistreană”, din 22 august 2023. Accesat la 29 noiembrie 2023, <https://gov.md/ro/content/despre-inspectiile-comune-cele-5-instituti-de-invatamant-cu-predare-limba-romana-ce>

⁸⁵ rmn – autoproclamata republica moldovenească nistreană.

încurajatoare abordarea autorităților de a recunoaște existența acestor probleme, în special lipsa sediilor proprii, dar e nevoie de eforturi suplimentare îndreptate spre depășirea acestor provocări. Respectiv, nu sunt clare perspectivele de returnare a sediilor sau identificarea unor sedii noi, adaptate procesului educațional⁸⁶”

Potrivit Raportului despre activitatea administrației de facto a or. Bender pentru primele 9 luni din 2023, în mun. Bender (cu satele Proteagailovca și Ghisca) locuiesc 87929 de persoane, dintre care 5345 sunt copii de vârstă 0-7 ani. Dintre acestea, 3237 de copii sunt înscriși în instituții preșcolare de nivelul 0, sau cca 61% din numărul total copii de vârstă 0-7 ani.

Problema lipsei instituțiilor de învățământ de nivelul 0 în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender, care ar activa în baza programului național, a fost discutată de mai multe ori cu administrația și pedagogii instituțiilor de învățământ cu predare în limba română din stânga Nistrului, care au menționat că copiii se confruntă cu greutatea la însușirea programului școlar după ce au frecventat instituțiile de învățământ de nivelul 0 subordonate autorităților de facto de regiunea transnistreană, în care procesul educațional nu corespunde actelor naționale din domeniu, este asigurat în mare parte în limba rusă, mai rar ”limba moldovenească” pe bază de alfabet chirilic.

Începând cu anul 2000, în Internatul pentru copii orfani din mun. Bender nu este plasat nici un copil. În așa fel, complexul de 2 clădiri cu 3 etaje, în care se găsesc dormitoare, sală de joc, baie și duș, nu sunt utilizate. În ograda internatului mai este amplasată clădirea Liceului Teoretic ”Alexandru cel Bun” și cantina (care în prezent asigură cu mâncare elevii liceului). Pornind de la aceste circumstanțe de fapt, Ombudsmanul copilului a propus autorităților statului crearea unui complex educațional, care să asigure succesiunea nivelurilor și ciclurilor din sistemul de învățământ conform prevederilor Codului Educației al Republicii Moldova, și dreptul copilului de a practica activități recreative proprii vârstei sale, de a participa liber la viața culturală și artistică etc⁸⁷. Deși propunerea Ombudsmanului a fost acceptată la cel mai înalt nivel de adoptare a deciziilor, nici în anul 2023 nu s-au realizat careva acțiuni concrete pentru implementarea proiectului.

Riscul copiilor rămași fără îngrijire părintească de a fi traficați prin așa numitele ”adopecii” din regiunea transnistreană

În primul rând, Ombudsmanul copilului a constatat nerespectarea datelor cu caracter personal a copiilor orfani sau rămași fără îngrijire părintească. Potrivit așa-numitului ”minister al protecției sociale și a muncii rmn”, în 9 instituții de învățământ sunt 754 copii orfani sau copii rămași fără îngrijirea părintească, dintre care: 143 de vârstă preșcolară și 584 de vârstă școlară⁸⁸. Toate datele despre copiii rămași fără îngrijirea părintească și despre persoanele luate la evidență în calitate de părinți adoptivi și tutori sunt stocate în baza de date formată în temeiul ”legii rmn privind baza de date de stat a copiilor rămași fără îngrijirea părintească”⁸⁹. Astfel, în baza acestei ”legi”, autoritățile secesioniste publică pe pagina web a ”ministerului protecției sociale și al muncii rmn” fotografiile

⁸⁶ Promo-Lex, Raport Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, Retrospectiva anului 2023 <https://bendery.gospmr.org/ot4etnosti.html>

⁸⁷ <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-propune-crearea-unui-complex-educational-multifunctional-in-municipiul-bender/>

⁸⁸ http://minsoctrud.gospmr.org/gosudarstvennyiy_bank_dannyih_o_detyah_ostavshihsvya_bez_popecheniya_roditeley/

⁸⁹ <http://www.minjust.org/web.nsf/All/67d3c0fc2e526e7fc22577380024b2df!OpenDocument&ExpandSection=1.1.10>

și altă informație referitoare la copiii rămași fără îngrijirea părintească din regiunea transnistreană⁹⁰, date care în mod direct sau indirect identifică copilul⁹¹.

Oricare dintre acești copii este expus riscului de a fi traficat⁹², dată fiind lipsa autorităților tutelare responsabile de asigurarea protecției copiilor din regiunea transnistreană, lipsa mecanismelor pentru asigurarea funcționalității în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender a Legii cu privire la regimul juridic al adopției, nr. 99 din 28.05.2010, și perfectarea de către Ambasada Federației Ruse de la Chișinău, contrar prevederilor Convenției cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală nr. 262 din 22.01.1993⁹³, a actelor de stare civilă ruse în baza actelor de stare civilă eliberate de entitățile transnistrene.

În opinia Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului, riscul traficului de copii din localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender poate fi diminuat semnificativ prin: instituirea autorității tutelare pentru stânga Nistrului și mun. Bender (în zona limitrofă); elaborarea unor prevederi clare și nonbirocratice cu privire la documentarea faptelor de stare civilă din regiunea transnistreană; desemnarea reprezentanților legali pentru copiii orfani din stânga Nistrului și mun. Bender (de ex: directorul internatului din regiune ce deține cetățenia unui stat recunoscut); elaborarea unui mecanism simplificat de stabilire a statului juridic al copilului rămas fără îngrijire părintească din regiunea transnistreană; asigurarea accesului reprezentanților autorităților tutelare de pe ambele maluri de Nistru pentru realizarea atribuțiilor ce țin de protecția copiilor.

Recomandări

Biroului politici de reintegrare:

1. Folosirea pe larg a platformelor recunoscute de dialog cu partea transnistreană în vederea asigurării cu spații a instituțiilor de învățământ cu predare în limba română din stânga Nistrului și asigurării funcționalității instituțiilor de învățământ de nivelul 0 în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender.
2. Folosirea pe larg a platformelor recunoscute de dialog cu partea transnistreană în vederea protecției datelor cu caracter personal a copiilor orfani sau rămași fără îngrijire părintească și a documentării acestora cu acte de identitate ale Republicii Moldova.

---

⁹⁰ <http://minsoctrud.gospmr.org/children.php>

⁹¹ Anexa nr.1 la Cerințele față de asigurarea securității datelor cu caracter personal la prelucrarea acestora în cadrul sistemelor informaționale de date cu caracter personal aprobate prin HG 1123 din 14.12.2010.
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16012&lang=ro.

⁹² Cazul Greciușchin, <https://www.kp.md/daily/24410.5/584730/>
<https://www.kp.ru/daily/24356/542869/>

⁹³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=116625&lang=ro

CAPITOLUL X. PROPUNERI DE PERFECTIONARE A CADRULUI NORMATIV ȘI OPINII LA PROIECTE DE ACTE NORMATIVE

1. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a venit cu propunere în adresa Ministerului Muncii și Protecției Sociale de modificare a art. 2 alin. (2) din Legea privind alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr. 499/1999 prin includerea excepției referitoare la posibilitatea de a beneficia de două tipuri de alocații sociale concomitent, în cazul copiilor cu dizabilități care și-au pierdut întreținătorul. Dat fiind faptul că subiectul dat se afla în monitorizarea OAP, în opinia asupra proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (modificarea Legii nr. 499/1999, Legii nr. 289/2004, Legii nr. 315/2016), Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a reamintit propunerea expusă supra. În cadrul avizării repetate a proiectului menționat, propunerea a fost inclusă în proiect. Ulterior, în cadrul avizării definitive propunerea a fost exclusă din proiect iar argumentarea se rezumă la necesitatea alocării mijloacelor financiare suplimentare din bugetul de stat în vederea realizării modificării legislative propuse. Prin urmare Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră argumentarea injustă atunci când se pun în discuție probleme legate de protecția drepturilor copilului aflat în dificultate. Respectiv, resursele necesare urmau a fi analizate și identificate după recepționarea propunerilor, în cazul în care nu au fost prevăzute la etapa de elaborare a proiectului. În acest sens, nu poate fi neglijat punctul 13.28 din Planul de acțiuni al Guvernului pentru anul 2023, unde se prevede ca acțiune expresă aprobarea proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (Legea nr. 499/1999), în vederea asigurării copiilor cu dizabilități beneficiari de alocații sociale de stat care și-au pierdut întreținătorul/întreținătorii concomitent și cu alocații pentru pierderea întreținătorului și majorării alocației de îngrijire, însoțire și supraveghere pentru sporirea nivelului de incluziune socială și asigurarea unui trai decent pentru persoanele cu dizabilități. Reiterăm că termenul de realizare a acțiunii urma să fie în primul trimestru al anului 2023.

2. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a venit cu propunere în adresa Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale privind inițierea procedurii de operare a modificărilor/completărilor în textul Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plata a indemnizațiilor pentru unele categorii de copii și tineri aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 132/2020, în vederea înlăturării normelor limitative în raport cu copiii care își continuă studiile peste hotarele Republicii Moldova, precum și pentru asigurarea implementării fără echivocuri a prevederilor respective de către instituțiile care le aplica. Revizuirea punctului 18 din Hotărârea Guvernului nr. 581/2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru copiii adoptați și cei aflați sub tutelă/curatelă, astfel încât să fie incluse toate tipurile instituțiilor de învățământ, conform Codului educației nr. 152/2014, pentru a oferi posibilitate tuturor copiilor/tinerilor aflați sub tutela/curatela de a beneficia de indemnizația lunară respectiva.

3. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a venit cu propuneri în adresa Ministerului Sănătății de acțiuni/măsuri pentru proiectul Programului național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru anii 2023-2027 și a Planului de acțiuni pentru realizarea acestuia.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2022, a menționat că, în cadrul Forumului Național al Copiilor, copiii au abordat cele mai stringente probleme din domeniul educației, precum lipsa educației sexuale.

Comitetul ONU pentru eliminarea discriminării față de femei în anul 2020, Comitetul ONU pentru drepturilor economice, sociale și culturale în Observațiile finale asupra celui de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova din 2017 și Comitetul ONU pentru drepturile copilului în Observațiile finale asupra raportului periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova din 2017 recomandă introducerea unei educații cuprinzătoare adecvate vârstei privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru fete și băieți în programele școlare la toate nivelurile, inclusiv în ceea ce privește comportamentul sexual responsabil și planificarea familială. Necesitatea unei educații sexuale este de asemenea recunoscută în Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a Organizației Națiunilor Unite.

Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, în Observațiile finale asupra raportului periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova din 2017, recomandă statului parte să realizeze un studiu cuprinzător pentru a evalua natura și amploarea problemelor de sănătate ale adolescenților, cu participarea deplină a adolescenților, ca bază pentru politicile și programele viitoare de sănătate.

4. În opinia asupra proiectului Hotărârii Guvernului cu privire la Consiliul Național pentru protecția drepturilor copilului (număr unic 1001/CS/2022) Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a prezentat următoarele recomandări:

- Avocatul Poporului pentru drepturile copilului să fie inclus în cadrul Consiliului Național, în calitate de membru cu drept de vot consultativ.
- completarea atribuțiilor Consiliului Național cu un punct nou, cu următorul cuprins: „coordonarea și monitorizarea la nivel național a implementării Convenției cu privire la drepturile copilului, recomandărilor periodice ale Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului, alte tratate și recomandări ale mecanismelor internaționale din domeniul drepturilor copilului la care Republica Moldova este parte, și a cadrului normativ național în domeniul protecției drepturilor copilului” .
- substituirea sintagmei „recomandărilor Oficiului Avocatului Poporului” cu sintagma „recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului”, deoarece conform Legii nr. 52/2014 prezentarea de recomandări autorităților și/sau persoanelor responsabile intră în atribuțiile Avocatului Poporului, iar Oficiul Avocatului Poporului acordă asistență Avocatului Poporului în vederea exercitării de către acesta a atribuțiilor sale.
- substituirea sintagmei ”3 zile” cu sintagma ”5 zile” pentru a acorda membrilor Consiliului timp suficient planificării activităților și pregătirilor metodologice.
- la punctul 5 al anexei nr. 3, a propus să fie completat cu următorul enunț: ”coordonarea și monitorizarea implementării recomandărilor Oficiului Avocatului Poporului la nivel teritorial”.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 338 din 31.05.2023 cu privire la Consiliul național pentru protecția drepturilor copilului, au fost transpuse recomandările Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

5. În opinia asupra proiectului Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, asistența,

protecția, referirea, monitorizarea și evidența copiilor neînsoțiți, veniți de pe teritoriul altor state, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a prezentat următoarele recomandări:

- Conform notei informative, cadrul normativ în domeniul protecției copilului, prin Legea nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, stabilește un mecanism de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc, totuși, într-o situație excepțională sunt necesare măsuri speciale de intervenție promptă și eficientă, context în care, aprobarea proiectului Hotărârii Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, asistența, protecția, referirea, monitorizarea și evidența copiilor neînsoțiți, veniți de pe teritoriul altor state, este extrem de necesară. Consideră relevant de specificat pentru executarea cărei legi se adoptă mecanismul respectiv. Legea nr. 140/2013 nu operează cu noțiunile prevăzute în acest Regulament, spre exemplu, noțiunea de copil neînsoțit, dar noțiunea de copil abandonat. Noțiunea de minor neînsoțit se regăsește în Legea privind azilul în Republica Moldova nr. 270/2008, Legea privind regimul străinilor nr.200/2010.
- În pct. 5 sunt definite principalele noțiuni utilizate în Regulament. Găsim definirea noțiunii de însoțitor neautorizat care semnifică persoana adultă, care însoțește copilul, dar care nu are calitate de reprezentant legal al acestuia. Nu este clară necesitatea definirii acestei noțiuni, mai ales că în textul Regulamentului nu se utilizează această noțiune, decât în Anexa nr. 1 și Anexa nr. 2. În același timp, în Anexa nr. 3 se utilizează sintagmele persoană care însoțește copilul și persoană însoțitoare, termeni acceptabili și care nu necesită a fi definiți, iar în pct. 24 din Regulament găsim persoanele care călătoresc împreună cu copiii. De asemenea, în actele normative care reglementează instituția azilului, regimul străinilor, protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, nu se regăsește această noțiune. În consecutivitatea ideilor, a propus excluderea noțiunii de însoțitor neautorizat din Regulament sau uniformizarea terminologiei utilizate pentru a fi în concordanță cu noțiunile utilizate în cadrul normativ în vigoare;
- Consideră inacceptabilă utilizarea noțiunii act de predare-primire a copilului neînsoțit, care constituie o procedură specifică bunurilor, serviciilor, lucrărilor, dar nicidecum copilului sau ființei umane. Prin urmare, a recomandat redenumirea Anexei nr. 1 la Regulament, cu utilizarea unor termeni care să nu offenseze demnitatea copilului. De exemplu: Act de încredințare a copilului neînsoțit;
- În temeiul pct. 21 din Regulament copilul neînsoțit poate renunța la cererea de azil depusă. În acest caz, Biroul migrație și azil eliberează dispoziția de încetare a examinării cererii de azil cu comunicarea acesteia copilului, în prezența autorității tutelare teritoriale de la locul aflării copilului. Situația dată este foarte sensibilă, pentru că implică evaluarea situației psihologice a copilului, gradului de maturitate, cauzelor renunțării, lipsei de influențe din partea unor terți etc. A propus să fie detaliată procedura renunțării la cererea de azil depusă inițial, în scopul evitării apariției unor riscuri ce pot afecta copiii.
- În textul Regulamentului nu se regăsesc prevederi cu privire la opinia copilului neînsoțit. În acest context, a reamintit prevederile art. 12 din Convenția cu privire la drepturile copilului, în conformitate cu care Statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a exprima liber opinia sa asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului fiind luate în considerare avându-se în vedere vârsta sa și gradul său de maturitate.

6. În opinia la proiectul de lege nr. 235 din 13.06.2023 privind modificarea art. 11 alin (1) lit. c) din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 2 iunie 2000, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a susținut modificarea propusă în proiect a articolului 11. dobândirea cetățeniei prin naștere care prevede că este considerat cetățean al Republicii Moldova copilul ” c) născut pe teritoriul Republicii Moldova din părinți care au cetățenia unui alt stat sau unul dintre care este apatrid sau beneficiar de protecție internațională, iar celălalt este cetățean străin – în cazul în care, la data depunerii cererii, cel puțin unul dintre părinți deține drept de ședere sau beneficiază de protecție internațională acordată de autoritățile competente ale Republicii Moldova ori este recunoscut apatrid de autoritățile competente ale Republicii Moldova, precum și în cazul în care copilul se încadrează în condițiile legale pentru a fi recunoscut apatrid.”

Prin Legea nr. 142 din 08-06-2023 pentru modificarea articolului 11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024/2000, s-a modificat cuprinsul lit. c) al art. 11 din Legea 1024.

7. În opinia asupra proiectului de lege pentru modificarea Legii nr. 263/2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a notat faptul că legiuitorul național nu a reușit să adopte legea privind malpraxis-ul în medicină, fapt care nu permite responsabilizarea lucrătorilor medicali și încalcă drepturile pacienților la accesul la servicii de sănătate de cea mai înalta calitate. Astfel consideră că excluderea noțiunii de eroare medicală din Legea privind drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263/2005, la etapa când legislația nu este certă în privința erorilor medicale, este prematură.

Prin legea nr. 330 din 09-11-2023 pentru modificarea Legii nr. 263/2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, ultima a fost completată cu definiția ”eroare medicală – eroare profesională comisă în exercitarea actului medical sau medico-farmaceutic, generatoare de daune pacientului, atrăgând răspunderea civilă a personalului medical și a furnizorului de produse, prestatorului de servicii medicale, sanitare și farmaceutice.”

8. În opinia la proiectului de hotărâre cu privire la aprobarea proiectului de lege privind modificarea unor acte normative (modernizarea actelor de stare civilă), Avocații Poporului au comunicat că este oportună examinarea și a propunerilor anterioare ce țin de:

- revizuirea prevederilor Codului Familiei nr. 1316 din 26.10.2000, Legii privind procedura notarială nr. 246 din 15.11.2018, Legii privind actele de stare civilă nr. 100 din 26.04.2001, întru valorificarea aspectului ascultării opiniei copilului la desfacerea căsătoriei părinților la organul de stare civilă și notar;
- completarea Codului Familiei cu o normă legală care să instituie obligația părinților de a-și întreține copiii majori care continuă studiile, dar numai până la vârsta de 23 de ani.

9. În opinia asupra proiectului Hotărârii pentru aprobarea proiectului de lege privind drepturile copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a prezentat următoarele recomandări:

- să fie prevăzute expres în art. 2 criteriile de orientare sexuală și identitate de gen, acestea fiind deseori motive de discriminare a adolescenților;
- referirea clară la dreptul copiilor la participarea în treburile publice și la luarea deciziilor politice;

- includerea unui articol privind împuternicirea și protecția copiilor apărători ai drepturilor omului (CADO) - acei copii care apară nu doar drepturile lor, ci și ale altora;
- redenumirea art. 15 în "Dreptul la asociere și întrunire pașnică" și completarea articolului cu alineatul (3) cu următorul conținut: Copii au dreptul la întruniri pașnice. Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului prevede la art. 15 libertatea de asociere și libertatea de întrunire pașnică. Ulterior, se impune modificarea art. 6 din Legea privind întrunirile nr. 26/2008, care limitează acest drept copiilor.
- substituirea termenului "politică" din cuprinsul alin. (2) art. 15 cu sintagma "partidelor politice", pentru că sensul sintagmei "activitate politică" este unul îngust și ar putea da naștere la interpretări ce ar limita exercitarea drepturilor civile și politice ale copiilor. Este importantă împuternicirea copiilor să participe în activitatea politică atunci când ei sunt interesați;
- includerea dreptului copilului la un mediu curat, sănătos și durabil, așa cum prevede Comentariul General al Comitetului ONU pentru Drepturile Copilului nr. 26 cu privire la drepturile copilului și mediul înconjurător, cu accent deosebit pe schimbarea climatică.

Legea privind drepturile copilului a fost adoptată în lectura a doua a ședinței plenare a Parlamentului la data de 30.11.2023, cu luarea în considerare a propunerilor Avocatului pentru Drepturile Copilului.

10. În opinia asupra proiectului de lege pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 (prevenirea și combaterea exploatarea sexuală și abuzurilor sexuale comise asupra minorilor), Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a prezentat următoarele recomandări:

- Completarea art. 132 ind. 2 Cod Penal cu alineatul (4) cu următorul cuprins:

„Se consideră neconsimțit orice act sexual sau acțiune de natură sexuală comise cu o persoană care nu a atins vârsta de 14 ani, cu condiția că diferența de vârstă dintre victimă și făptuitor să fie de cel puțin 5 ani”.

- Excluderea sintagmei „cu bună-știință” din conținutul normelor prevăzute la art. 171-175 Cod Penal.

11. În opinia asupra proiectului Regulamentului privind conținuturile audiovizualului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a comunicat că susține în continuare protecția suplimentară ce trebuie acordată minorilor și propune includerea în "Capitolul III. Protecția minorilor" mențiuni privind neadmiterea utilizării imaginii minorilor în campaniile electorale, referendumuri, în acțiuni de agitație/propagandă politică și acțiuni care prezintă pericol pentru viața și sănătatea minorului sau lezează onoarea și demnitatea minorului.

Exprimă rezerve și față de pct. 39 din Capitolul III de a admite participarea minorilor de vârstă 16-18 ani, aflați în diferite forme de detenție (reținut, arestat, deținut în penitenciar) sau care au calitatea procesuală de bănuit, învinuit, inculpat sau condamnat pentru comiterea unor infracțiuni în cadrul unei urmăririi penale, precum și minorii care sunt victime sau martori ai abuzurilor fizice, psihice sau sexuale, în cadrul programelor audiovizuale. Este arhicunoscut faptul că așa tip de conținut contribuie considerabil la rating-ul înalt al emisiunii sau postului de televiziune, dar, în primul rând trebuie evaluat impactul asupra minorilor, atât celor implicați în realizarea conținutului, cât și a celor care îl vizionează.

Un subiect sensibil sunt și conținuturile audiovizuale care redau infracțiuni privind viața sexuală. A sugerat excluderea excepției stabilite în pct. 24 din ”Capitolul II. Asigurarea informării corecte a publicului” prin care identitatea victimelor poate fi dezvăluită dacă a fost exprimat acordul scris al acestora. Există riscul dării acordului sub influența unor factori ce nu pot fi evaluați la etapa inițială, iar consecințele plasării în public a acestui material pot fi nefaste pentru viitorul victimelor.

12. În opinia la proiectul de hotărâre cu privire la Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a considerat necesară stabilirea expresă în proiectul Statului Instituției Publice CRAP ca atribuție asigurarea acordării asistenței psihopedagogice minorilor de către structurile teritoriale de asistență psihopedagogică în fața organelor de drept, precum și altor instituții.

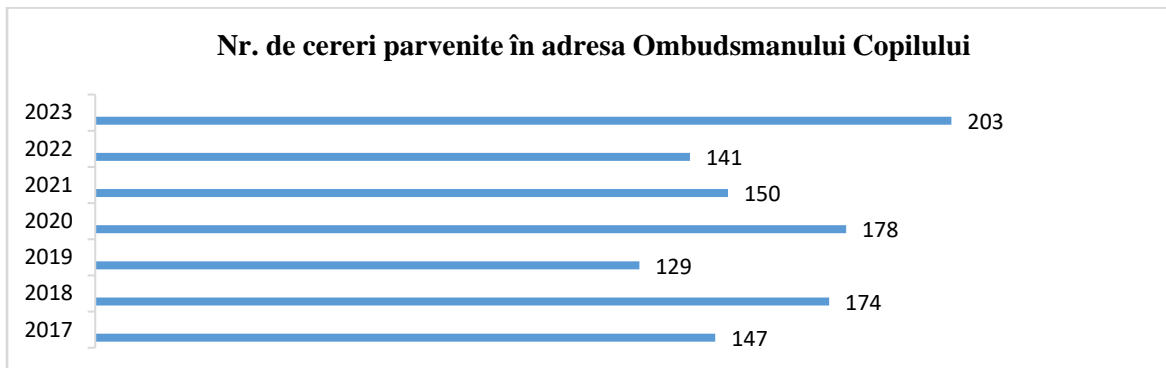
Proiectul a fost aprobat prin HG nr. 732 din 16-09-2013 cu privire la Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică și Serviciul raional/municipal de asistență psihopedagogică.

13. În opinia asupra proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (din domeniul educației), Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a comunicat că:

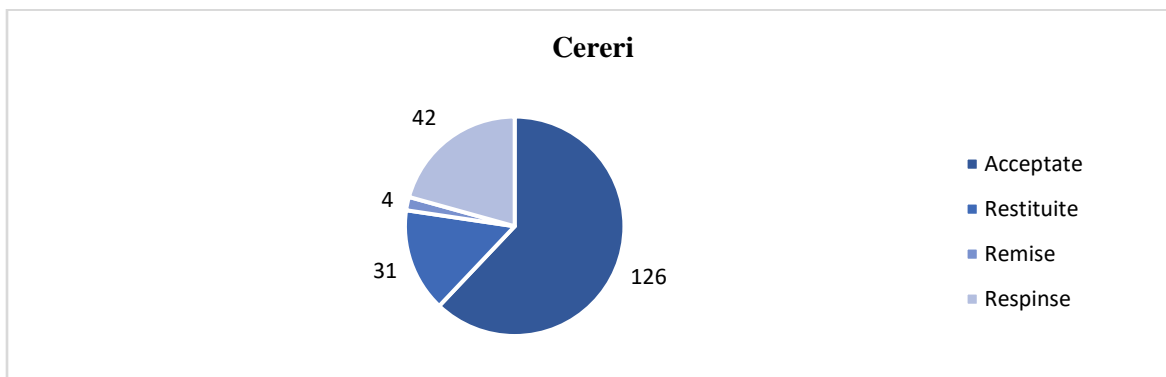
- nu susține propunerile de completare a Codului Educației cu art. 136¹ Recompense pentru elevi și 137¹ Sancțiuni aplicabile elevilor;
- pledează pentru menținerea formei actuale a prevederii stipulate în art. 132 alin. (4) al Codului Educației, care prevede „pentru ocuparea funcțiilor didactice, absolvenții programelor de studii superioare nepedagogice vor urma obligatoriu modulul psihopedagogic corespunzător unui număr de 60 de credite de studii”.
- consideră oportună excluderea sintagmei „pe distanțe ce depășesc 2 km” din cadrul completării propuse la art. 136 alin. 9) lit. (c) din Codul Educației. Alimentarea copiilor nu poate fi privită doar ca un proces de consum de produse propriu-zis. Aceasta presupune un mediu de interacțiune/comunicare, dezvoltarea unor abilități/capacități de conduită/decizie a copiilor și, nu în ultimul rând, o oportunitate semnificativă de a preveni sentimentul copilului de inegalitate, de discriminare.

CAPITOLUL XI. ANUL 2023 ÎN CIFRE ȘI ACTIVITĂȚI REALIZATE

În anul 2023, în adresa Avocatului Poporului pentru drepturile copilului au parvenit **203 de cereri**. Se atestă o creștere a numărului de adresări comparativ cu anii precedenți.

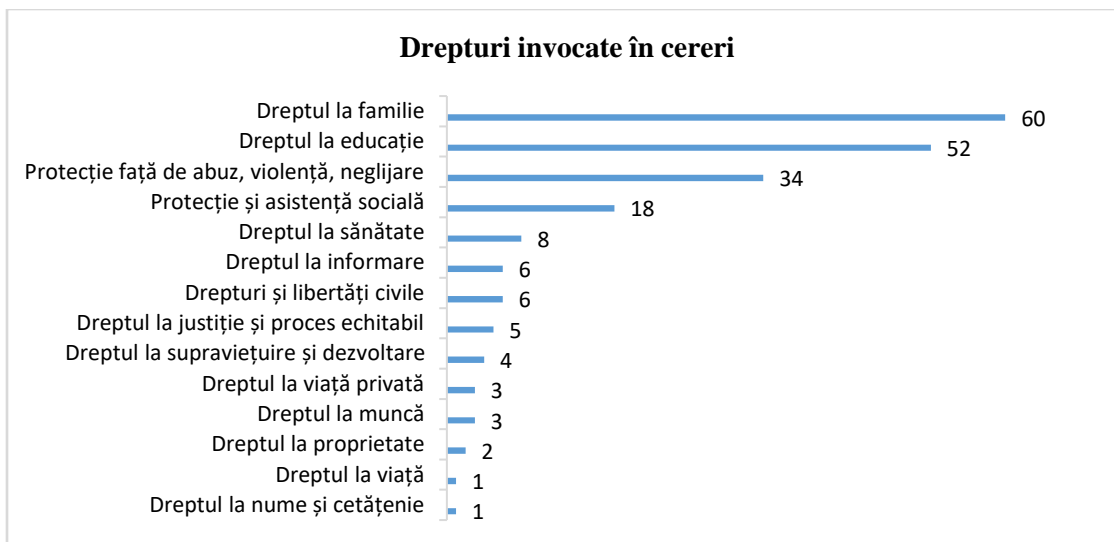

Din numărul total de cereri, 126 au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre examinare. În privința a 42 de cereri au fost emise decizii de respingere, iar 31 de cereri au fost restituite fără examinare, explicând petiționarului procedura pe care acesta este în drept să o folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile. Din totalul cererilor înregistrate, 4 au fost remise autorităților competente pentru a fi examinate conform competenței.

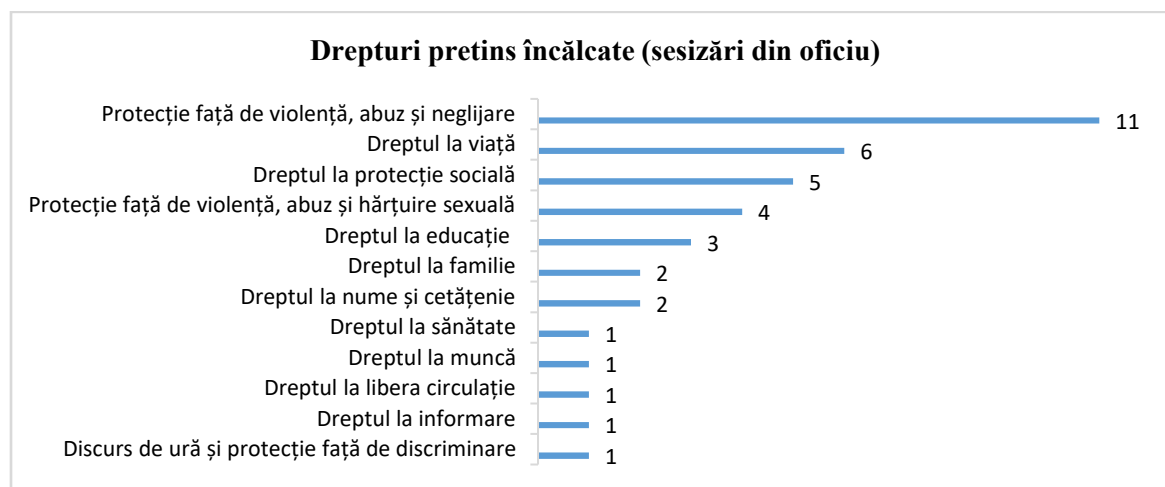

Urmare a examinării cererilor parvenite în adresa Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, constatăm că drepturile invocate drept pretins încălcate sunt următoarele:

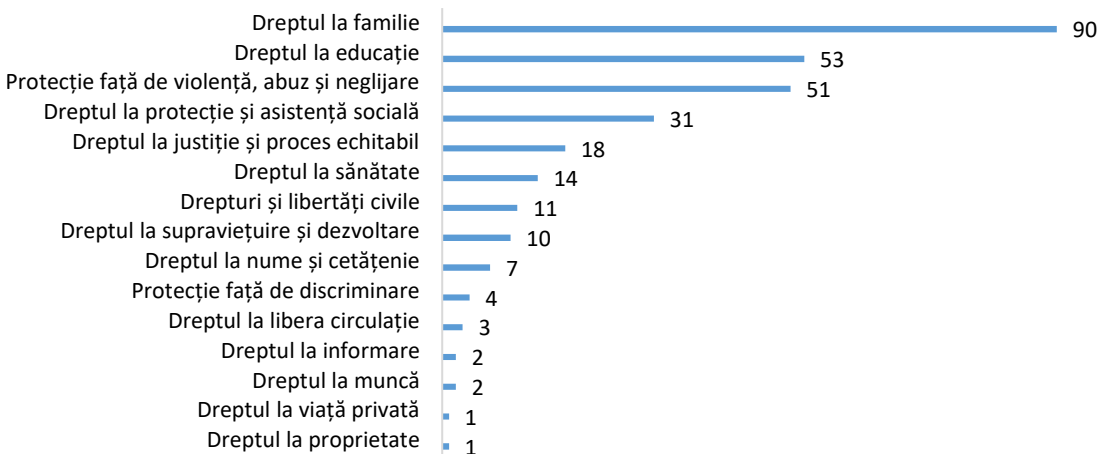

În contextul atribuțiilor funcționale, în scopul asigurării respectării drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este în drept să acționeze din oficiu pentru a asista copilul aflat în dificultate sau situație de risc. Urmare a informațiilor apărute în mass-media, rețelele de socializare și apelurilor preluate de la „Telefonul Copilului” (080011116), pe parcursul anului 2023, Ombudsmanul Copilului **s-a sesizat din oficiu în 38 de cazuri**, în care s-a atestat încălcarea următoarelor drepturi:

Pe parcursul anului 2023, Direcția Drepturile Copilului a acordat **asistență/consultanță informațională**, inclusiv la „Telefonul Copilului”, gestionat de către Ombudsmanul Copilului (228 persoane), și audiențe (30 persoane), **pentru 258 persoane** (fiind preluate, din numărul total de cereri și sesizări din oficiu, 48 cereri și 10 Sesizări din oficiu), fiind invocate următoarele drepturi:

Drepturi invocate în cadrul acordării asistenței informaționale

Pe parcursul anului 2023, cu suportul UNICEF Moldova, au fost elaborate **4 rapoarte tematiche**: „Respectarea dreptului la educație a copiilor de etnie romă”⁹⁴, „Exploatarea copiilor prin muncă”⁹⁵, „Asigurarea dreptului la educație a copiilor cu deficiențe senzoriale”⁹⁶ și „Condițiile și alimentația copiilor în spitalele din municipiul Chișinău”. **Un alt raport tematic** realizat de către Ombudsmanul Copilului în 2023 a fost „Respectarea drepturilor copiilor strămutați din Ucraina”⁹⁷,

În contextul elaborării Rapoartelor tematice, precum și în procesul de examinare a cererilor și sesizărilor din oficiu, Ombudsmanul Copilului și Direcția drepturile copilului au mers în **37 vizite de monitorizare** în instituții de învățământ, instituții medicale, instituții de detenție, Structuri Teritoriale de Asistență Socială, Organe locale de specialitate în domeniul învățământului, Autorități publice locale, Autorități publice subordonate Ministerelor, Organizații neguvernamentale etc.

Vizite de monitorizare

⁹⁴ <https://ombudsman.md/post-document/respectarea-dreptului-la-educatie-a-copiilor-de-etnie-roma/>

⁹⁵ <https://ombudsman.md/post-document/exploatarea-copiilor-prin-munca/>

⁹⁶ <https://ombudsman.md/post-document/asigurarea-dreptului-la-educatie-a-copiilor-cu-deficiente-senzoriale/>

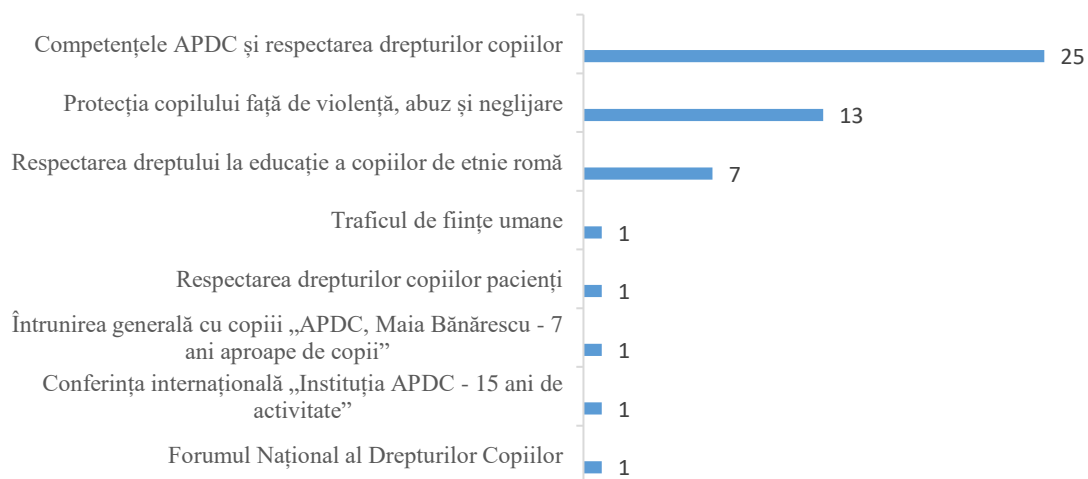
⁹⁷ <https://ombudsman.md/post-document/respectarea-drepturilor-copiilor-stramutati-din-ucraina/>

De asemenea, Direcția drepturile copilului a realizat **50 activități de informare/promovare a drepturilor copilului** cu **1791 copii și profesioniști** (pedagogi, asistenți sociali, psihologi, medici, etc.).

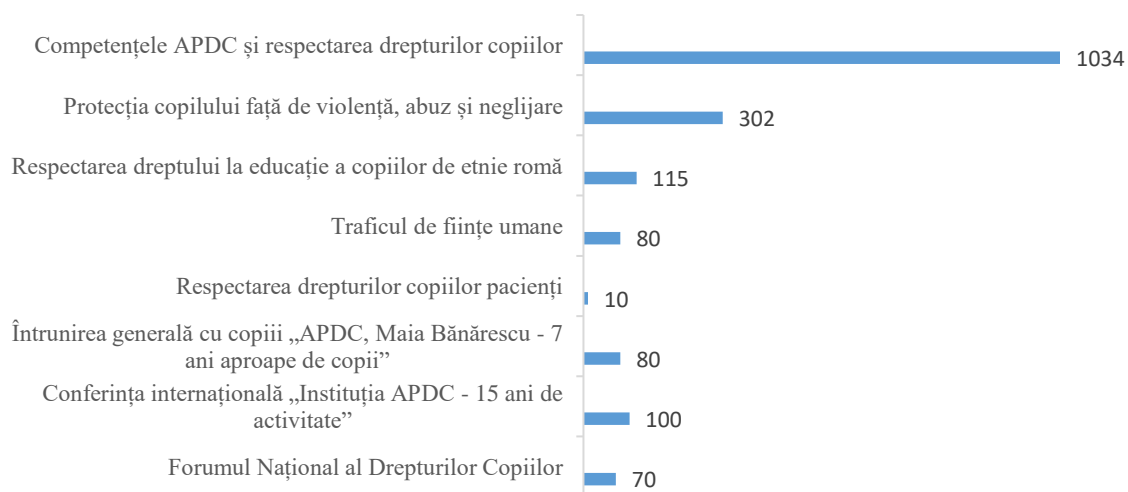
Persoane participante la activități de informare/promovare

Numărul activităților de informare/promovare, pe tematici

Numărul persoanelor informate, pe tematici

În 2023, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a alăturat **campaniei globale de siguranță rutieră** bienală, organizată de Organizația Mondială a Sănătății. În perioada 15-21 mai s-a desfășurat cea de-a VII-a Săptămână globală a siguranței rutiere ONU, care are drept scop creșterea gradului de conștientizare a siguranței rutiere și reducerea numărului de decese rutiere cu 50% până în 2030.

În cadrul acestei campanii, Oficiul Avocatului Poporului a acordat o atenție deosebită asupra implicării copiilor ca victime în accidente rutiere, raportând 102 de astfel de incidente, dintre care în unele cazuri au rezultat 3 decese și 108 traumatizați, conform datelor Inspectoratului General de Poliție.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că securitatea copiilor în trafic este imperios importantă pentru asigurarea dreptului la viață, supraviețuire și dezvoltare, ceea ce este de responsabilitatea adulților și implică crearea condițiilor de siguranță, dar și educație, îndrumare și sprijin. În acest scop, pe durata campaniei, Ombudsmanul Copilului împreună cu reprezentanții Direcției drepturile copilului a Oficiului Avocatului Poporului au realizat o serie de activități de informare destinate elevilor.

Astfel, subiectul activităților a vizat educarea copiilor privind siguranța în trafic. În jur de 200 de copii, elevi ai Liceului Teoretic „Gheorghe Asachi”, Liceului de Limbi Moderne și Management și ai Liceului Teoretic „Lucian Blaga” din municipiul Chișinău, au primit recomandări utile în vederea prevenirii accidentelor rutiere și adoptării unui comportament responsabil.

La data de 21 martie 2023, fiind sărbătorită **Ziua Internațională a Copiilor Străzii**, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a prezentat la Agenția de presă IPN Raportul „Respectarea drepturilor copiilor care duc un mod de viață stradal”. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a menționat: „Instituirea unei astfel de zile a constituit o reacție necesară pentru a readuce, an de an, în conștiință comunității internaționale responsabilitatea fiecărei națiuni și a fiecăruia dintre noi de a respecta și promova drepturile fundamentale ale copiilor și, mai ales, ale copiilor în situație de stradă”.

Subiectul discutat în cadrul conferinței de presă a fost în atenția Ombudsmanului Copilului pe parcursul întregului mandat de 7 ani, s-a monitorizat respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă prin prisma respectării standardelor internaționale de către autoritățile statului la nivel legislativ, executiv și administrativ. În același timp, s-a analizat care sunt acțiunile autorităților pentru a preveni abandonul familial și a serviciilor de plasament, care sunt serviciile dezvoltate pentru copii în situație de stradă, cât de prietenoase sunt acestea.

Pentru a sublinia importanța acestei probleme, s-a întreprins un șir de acțiuni: întâlniri și discuții cu factorii de decizie, cu reprezentanții autorităților tutelare, actorii mecanismelor de cooperare intersectorială; au fost elaborate rapoarte tematice, care au analizat funcționalitatea sistemului de protecție a drepturilor copilului și a mecanismelor de cooperare intersectorială; s-au investigat cazuri individuale; au fost înaintate recomandări pentru îmbunătățirea situației.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat în colaborare cu Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Departamentul Drept Internațional și European și în parteneriat

cu UNICEF și Caritas Moldova, **Conferința științifico-practică internațională cu genericul „Instituția Avocatului Poporului pentru drepturile copilului – 15 ani de activitate. Impact și perspective”**.

Obiectivul evenimentului a fost oferirea unei platforme de discuții practice în domeniul protecției drepturilor copilului și, în special, atribuțiile și competențele Avocatului Poporului pentru drepturile copilului pe acest segment, importanța și asigurarea interesului superior al copilului.

La conferință au participat Ombudsmani și reprezentanți ai Instituțiilor Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului din alte state, reprezentanți ai autorităților publice și ai organizațiilor necomerciale, mass-media, reprezentanți ai mediului academic și alte persoane interesate (practicieni, doctoranzi, masteranzi), care direct sau tangențial au interes profesional pentru domeniul de referință și care și-au expus experiența.

În timpul conferinței a fost prezentat Raportul „Imaginea analitică de ansamblu asupra activității și implementării recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului 2016-2022” și Studiul „Avocatul Poporului pentru drepturile copilului parte componentă a sistemului de protecție a drepturilor copilului”. Totodată, au fost abordate subiecte privind rolul instituției, impactul activității asupra îmbunătățirii sistemului de protecție a drepturilor copilului, impedimente în activitate, perspective, inclusiv statutul instituției – oportunitatea de a fi o instituție încadrată în componența Oficiului Avocatului Poporului sau instituție de sine stătătoare/separată.

La 1 aprilie 2023, aproximativ 80 de copii, cu vârsta cuprinsă între 12 – 17 ani, din diferite regiuni ale Republicii Moldova au participat la **întrunirea generală a copiilor cu genericul „Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu – 7 ani aproape de copii”**.

Întrunirea Ombudsmanului copilului cu copii a avut drept scop prezentarea activității Avocatului Poporului pentru drepturile copilului desfășurate în perioada mandatului (2016-2023) într-un limbaj cât mai accesibil, totalizarea tuturor rezultatelor obținute și oferirea unei platforme de discuții practice și interactive privind implicarea copiilor în procesul de identificare a problemelor, rolul copiilor, dar și a adulților în soluționarea acestora.

La 14 aprilie 2023, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu a prezentat **raportul tematic „Respectarea drepturilor copilului cu tulburări mintale”**, în cadrul unei conferințe de presă, organizată de Agenția de presă IPN.

În prezentarea raportului, Ombudsmanul copilului a vorbit despre cadrul legal de protecție a copilului cu tulburări mintale, care este depășit de necesitățile în domeniu și nu stabilește mecanismele eficiente de protecție și/sau promovare a sănătății mintale. La fel s-a discutat despre accesul la asistență medicală primară și specializată, la asistență medicală spitalicească, precum și despre serviciile sociale specializate pentru această categorie de copii.

În contextul celebrării **Zilei Internaționale a Familiei**, la 15 mai 2023, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, a vizitat Penitenciarul nr. 7 Rusca (penitenciar pentru femei). Femeile deținute au avut posibilitatea de a se revedea cu familiile, în special cu copiii, precum și să fie prezente la un program artistic destinat lor.

Cu același prilej, la data de 16 mai 2023, Ombudsmanul copilului a vizitat copiii din Penitenciarul nr. 10 – Goian (Centrul de Detenție pentru Minori și Tineri). Minorii au avut parte de un master class organizat de Federația de Padel din Republica Moldova. Copiii au avut o experiență unică și deosebită să învețe a juca padel, ceea ce le-a adus degajare emoțională, bucurie și entuziasm.

În perioada 20-21 iunie, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat cu discurs la **Conferință internațională „Finanțarea serviciilor sociale pentru copii și familii, în contextul Agendei de Asociere RM – UE”**.

La 4 septembrie 2023, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la Masa rotundă cu subiectul **„Delicvența juvenilă: cauze, consecințe și soluții”**, organizată de Asociația MediaGuard, în parteneriat cu Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

În data de 13 septembrie 2023, Ombudsmanul Copilului a avut o **întrevedere cu reprezentanții Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești**. În cadrul întâlnirii au fost abordate mai multe aspecte problematice care apar în procesul de executare a hotărârilor judecătorești cu privire la încasarea pensiei de întreținere; transmiterea copilului celuilalt părinte cu care a fost stabilit domiciliul; aplicarea sechestrului pe prestațiile de asigurări sociale; procedura de evacuare în care sunt vizați nemijlocit copii etc. Subiect al discuțiilor a vizat și cazurile cu elemente de extraneitate, din care considerente procedura de executare devine și mai complicată. Urmare a celor discutate, pentru identificarea soluțiilor viabile, problemele abordate vor fi analizate, ulterior fiind inițiate discuții și cu alți factori de decizie;

La 02 noiembrie 2023, Vasile Coroi, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, a participat la evenimentul organizat de Centrul de Drept al Avocaților – **Conferința internațională „Probleme actuale de identificare a apatrizilor, reducerea și prevenirea cazurilor de apatridie”**. Aspectele discutate în cadrul conferinței au fost axate pe situația privind apatridia la nivel global, statistica apatrizilor, probleme actuale de determinare a statutului de apatrid, cazuri dificile în procedura de determinare a statutului de apatrid, precum și identificarea solicitanților statutului de apatrid, născuți în afara teritoriului Republicii Moldova.

La data de 08 noiembrie 2023, în cadrul Oficiului Avocatului Poporului, a avut loc **Ședința de dialog a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului cu ONG-urile care activează în domeniul drepturilor copiilor**. Această activitate a avut drept scop oferirea unei platforme și unui spațiu deschis de discuții referitor la prioritățile, perspectivele, posibilitățile de cooperare dintre entitățile cu activitate în domeniu, dar și cu privire la cele mai actuale probleme legate de respectarea drepturilor copiilor în Republica Moldova.

La 21 noiembrie 2023, cu ocazia Zilei Internaționale a Drepturilor Copiilor, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat **Forumul Național al Drepturilor Copiilor** la cea de-a VII-a ediție în Republica Moldova. Acest forum, tradițional în calendar, a oferit copiilor un spațiu deschis pentru a-și exprima liber opiniile și a discuta despre problemele cu care se confruntă. Punând accent pe importanța drepturilor copilului și responsabilitatea adulților, inclusiv a părinților și a statului.

Copiii prezenți au prezentat rezultatele monitorizării drepturilor copiilor în 2023 și au formulat recomandări pentru îmbunătățire. Discuțiile au acoperit diverse subiecte, inclusiv relația dintre profesori și elevi, educație sexuală, starea emoțională a copiilor și incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități. Evenimentul, care a adunat peste 70 de copii din toate regiunile țării, a fost organizat de Oficiul Avocatului Poporului, în colaborare cu parteneri precum UNICEF Moldova, Caritas Moldova și Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului.

La 01 decembrie 2023, Ombudsmanul Copilului a participat la Conferința organizată de Comisia parlamentară protecție socială, sănătate și familie, **„Intervenția Timpurie în Copilărie (ITC): șanse egale pentru fiecare copil”**. În cadrul evenimentului au fost abordate aspecte ce țin de politici și perspective privind Intervenția Timpurie în Copilărie (ITC), practicile și experiențele internaționale și importanța programelor și serviciilor centrate pe familie în asigurarea șanselor egale pentru fiecare copil.

Forumul Drepturilor Omului și Egalității din 6 decembrie 2023 în Republica Moldova, în contextul Zilei Internaționale a Drepturilor Omului și a Campaniei „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen”, a reprezentat o inițiativă crucială pentru promovarea drepturilor fundamentale. Având ca temă principală dezbaterile asupra situației drepturilor omului și a egalității, forumul a facilitat colaborarea între sectoare și schimbul de bune practici.

Un astfel de eveniment a oferit o oportunitate de a împărtăși experiențe, discuta provocări contemporane și identifica soluții eficiente pentru protecția și promovarea drepturilor omului și a egalității. În cadrul forumului a fost prezentat o fază incipientă a studiului privind drepturile omului în Republica Moldova, sondaj de opinie a populației, acoperind subiecte precum percepția drepturilor în 2023, drepturile refugiaților și ale copiilor. De asemenea, a fost desfășurat un eveniment adiacent privind drepturile omului și protecția mediului, unde Avocații Poporului au subliniat importanța legislației clare pentru prevenirea poluării și promovarea utilizării durabile a resurselor în vederea asigurării unui mediu sănătos pentru toți cetățenii, inclusiv copii. Evenimentul a adunat reprezentanți din diverse sectoare, contribuind la o colaborare extinsă pentru îmbunătățirea situației drepturilor omului și a egalității în țară.

La 08 decembrie 2023, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la Conferința internațională la Kiev, Ucraina, cu genericul **„Libertate sau Frică”** dedicată aniversării a 75 de ani de la Declarația Universală a Drepturilor Omului. Evenimentul a reprezentat o platformă pentru abordarea problemelor majore privind drepturile omului, crimele de război și responsabilitatea colectivă a comunității internaționale. Participanții au discutat despre provocările protejării drepturilor omului în contextul agresiunii armate a Rusiei împotriva Ucrainei. Ucraina a prezentat eforturile sale în stabilirea unui tribunal special și în găsirea de mecanisme pentru returnarea ostajilor civili, prizonierilor de război și a copiilor din deportare. Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului, Vasile Coroi, a accentuat importanța colaborării internaționale pentru protejarea drepturilor copilului.

În cadrul activității sale și realizării atribuțiilor de mandat, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la mai multe consultări și **audieri publice**, pe mai multe tematici, printre care:

1. 09 și 28 februarie 2023 - Parlamentul Republicii Moldova, dreptul la cetățenie prin naștere acordat copiilor născuți pe teritoriul Republicii Moldova a căror părinți sunt cetățeni străini;
2. 06 iunie 2023 - monitorizarea respectării drepturilor pacienților plasați la tratament prin constrângere cu caracter medical, Comisie Parlamentară;
3. 20 iunie 2023 - evaluare ex-post de impact a Legii privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant nr. 299/2018, Comisie Parlamentară;
4. 08 septembrie 2023 - ședința cu tematica „Securitatea copiilor în trafic”, în cadrul Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică;
5. 17 octombrie 2023 - ședința Comisiei parlamentare pentru drepturile omului și relații interetnice, unde au fost discutate aspecte cu referire la lezarea drepturilor unui grup de persoane care refuză să primească numărul de identificare de stat din motive religioase, precum și păstrarea dreptului de a dispune de buletin de identitate provizoriu pentru cetățenii Republicii Moldova, care renunță la numărul de identificare de stat, pentru întreținere pe teritoriul țării;
6. 20 noiembrie 2023 - consultări publice, organizat de către Ministerul Educației și Cercetării în comun cu Comisia cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media. Discuțiile au vizat o serie de modificări la Codul educației propuse de Ministerul Educației și Cercetării în scopul sporirii siguranței elevilor și cadrelor didactice în instituțiile de învățământ.
7. 19 decembrie 2023 - audieri privind executarea Legii nr. 36/2022 și determinarea eficienței acțiunii acesteia, în cadrul Comisiei Parlamentare pentru drepturile omului și relații interetnice.

Printre cele mai importante **apariții în mass-media** ale Avocatului Poporului pentru drepturile copilului se numără:

1. 03 februarie 2023 - Emisiunea „Доброго Вечора мы из Украины”, Mediacor;
2. 20 martie 2023 - Conferință de presă IPN, Rlive TV, prezentarea Raportului tematic „Respectarea drepturilor copiilor care duc un mod de viață stradal”;
3. 14 aprilie 2023 – Conferință de presă IPN, Rlive TV, prezentarea Raportului tematic „Respectarea drepturilor copiilor cu tulburări mintale”;
4. 26 aprilie 2023 - Interviu canal TV „Europa Liberă” – incluziunea educațională a copiilor;
5. 23 mai 2023 - Interviu TVR, „Ziua internațională a Copilului”;
6. 10 august 2023 – interviu telefonic, Cinema 1 Moldova, reacția Avocatului Poporului pentru drepturile copilului cu referire la cazurile de deces a copiilor nesupravegheați în timpul vacanțelor;
7. 30 august și 04 septembrie 2023 - interviuri privind abuzul față de copii în instituția de educație timpurie nr. 38 din Bălți, TV Nord, TV8, Orizont TV;

8. 15 septembrie 2023 – interviu Ziarul de gardă, fenomenul de bullying^{98 99};
9. 26 octombrie 2023 – interviu TVR1, copii care fug de acasă și centre de plasament ^{100 101}
10. 20 noiembrie 2023 – live Moldova 1, Emisiunea Live Studio, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului.¹⁰²

---

⁹⁸ https://www.zdg.md/importante/video-marturiile-parintilor-unor-copii-agresati-la-scoala-de-profesori-sau-elevi/?fbclid=IwAR2aSvH8CYmdINmuMGC4NJVikfwWcydi1Yn4jLEFnyuP7_gisL5BJeCWoNc

⁹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=kl4JUqhfzVg>

¹⁰⁰ <https://tvr Moldova.md/article/35d185b2fcc6d85c/reportajele-telejurnalului-sute-de-copii-si-adolescenti-isi-traiesc-viata-pe-strazile-chisinaului-dorm-in-cladiri-abandonate-si-cersesc-mila-trecatorilor-ce-spun-autoritatile.html>

¹⁰¹ <https://www.youtube.com/watch?v=dog4NawbF18>

¹⁰² <https://www.youtube.com/watch?v=035A6S4K4Xk&t=80s>